

SÖK MITT ANSIKTE

Diakoni i Strängnäs stift

Boken är utgiven av Strängnäs stift

© Författarna och Strängnäs stift 2005

Redaktörer Anmari Larsson Henriksson och Stig Linde

Intervjuer Karin Reibring

Formgivning Michael Hjelt

Tryck CO-print Professional EU, 2005

ISBN 91 9746 286-1

Innehåll

Förord	7	Medvandrarskap - Diakonins roll i krisen och katastrofen	67
Hans- Erik Nordin, biskop i Strängnäs stift		Ronald Henriksson, diakon i Kumla församling	
Att påstå att utsatthet finns	9	Diakoni i Strängnäs stift	73
Katrin Palmer, diakon i Mariefreds församling		Jonas Jonson, biskop i Strängnäs stift 1989-2005	
Den sociala planläggningens arena	15	Ett yrkesmässigt gränsland	85
Margareta Pihlgren, diakon i Strängnäs domkyrkoförsamling med Aspö		Gunilla Hallberg, diakon i Västra Vingåkers församling	
Inflytande ger upprättelse	23	Fjällvandringen	93
Eva-Mari Karlsson Kempf, diakon i Örebro Nikolai församling		Elisabeth Karlsson, diakon i Vårfruberga församling	
Ändstation eller vändstation?	31	Diakoni - en rörelse i tiden	99
Roland Bjurhamn, diakon i Kumla församling		Mona Bäckbro, diakon i Nyköpings Alla Helgona församling	
Sex medeltidskyrkor och en diakon	41	Genus och diakonalt arbete	109
Gunilla Falkeborn, diakon i Stigtomta församling		Stig Linde, diakon och doktorand	
Diakoni - en fri(villig)hetsrörelse	49	I luftballong över Strängnäs stift	115
Katrin Palmer, diakon i Mariefreds församling		Anmari Larsson Henriksson, stiftsdiakon i Strängnäs stift	
Hur mår du? Mitä kuuluu?	55	Diakoni och eukaristi	123
Hannele Teivainen, diakon i Oxelösunds församling		Jonas Jonson, biskop i Strängnäs stift 1989-2005	
Kyrkans framtid - i källaren	61	Litteratur om diakoni i urval	133
Ulf Klingowström, diakon i Södertälje-Tveta församling			

Karin Reibring har intervjuat Lottie Frohm, Eskilstuna Klosters församling, Åsa Sjölund, Oxelösunds församling, Tomas Landberg, Nyköpings Alla Helgona församling och Jan Frykman, Västertälje församling.

Förord

HUR GESTALTAS DET DIAKONALA UPPDRAGET I BÖRJAN AV DET
21:A ÅRHUNDRADET?

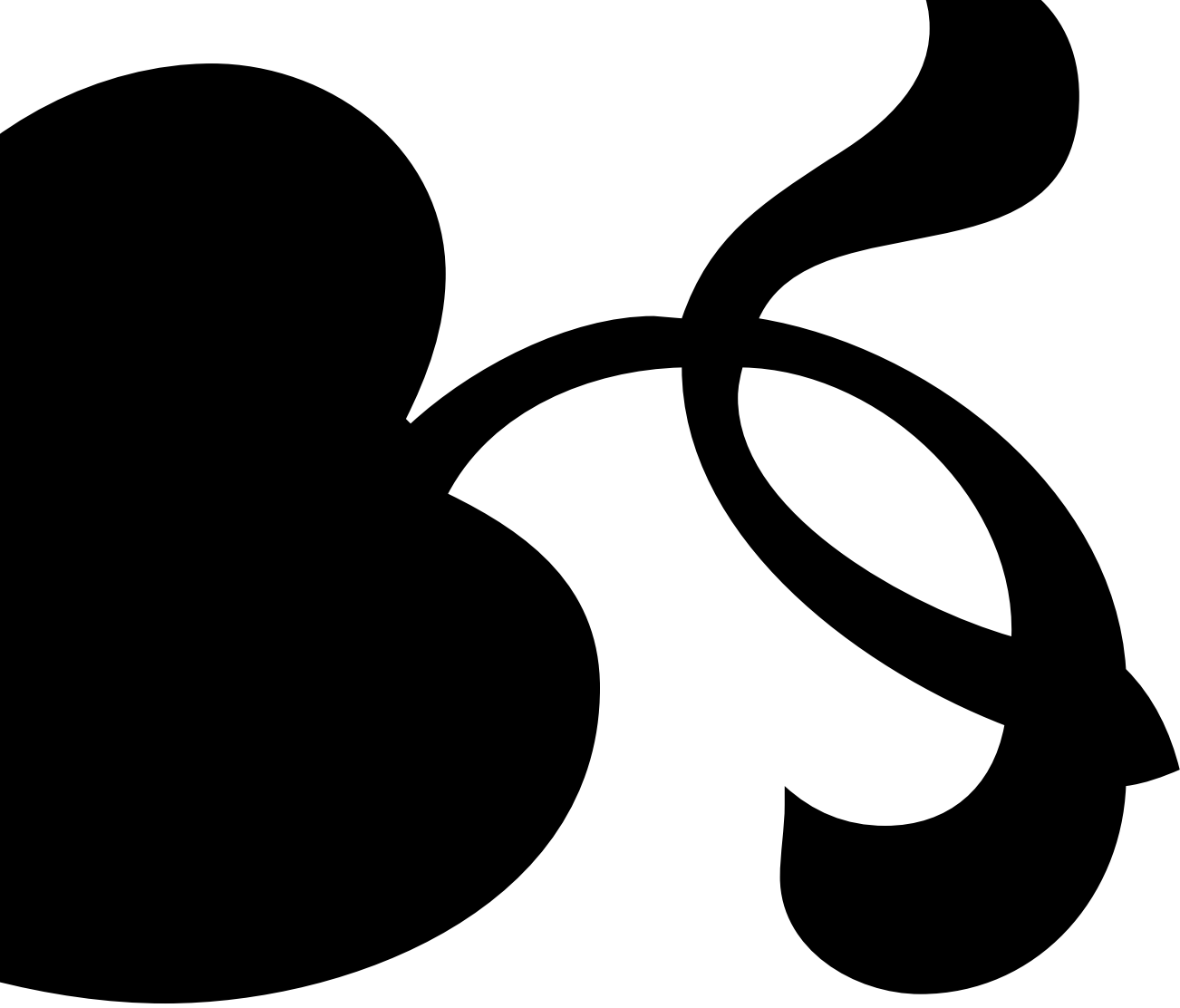
För att vara oss alla till hjälp i detta ärende, är denna bok skriven. Den är en markering av diakonins vikt i vårt stift och en naturlig följd av det diakonmöte som hölls i oktober 2004. Det diakonmötet var historiskt, det första i Strängnäs stift. Detta säger något om den förändrade ställning som diakonen har i dagens Svenska kyrka. Vi talar idag om det treledade ämbetet, en enda vigningstjänst men med tre olika uppdrag. Diakonens uppdrag är framför allt att vara ett barmhärtighetens tecken i både församling och samhälle. Det innebär inte att friköpa församlingen i övrigt från diakonalt ansvar. Alla kristna har fått den grundläggande vigningen i dopet och har att omsätta sin tro i kärlekens tjänst. Men diakonen har ett särskilt ansvar att inspirera och visa på vägar framåt, liksom att själv gå före. I min tjänst vill jag vara med och rekrytera och rusta diakoner att våga stå på de svagas sida och levandegöra församlingens diakonala ansvar.

I denna bok möter vi olika beskrivningar av diakonalt arbete, liksom utmaningar, skrivna av stiftets diakoner. Här finns också biskop Jonas föredrag vid diakonmötet. Bokens stora värde ligger i att den är framsprungen ur den mylla som Strängnäs stift utgör. Här är det inte fråga om diakoni i allmänhet, utan reflektion som bygger på konkreta erfarenheter och kontextuell praxis. De olika arbetssätt som beskrivs och det diakonala tänkandet bakom handlandet visar på stor samstämmighet, men rymmer också vissa spänningar.

Boken kommer att vara till stöd för diakoners reflektion, i och om sin vardagliga tjänst. Den kommer också att vara förtroendevalda till hjälp, genom att bidra med kunskap om diakonalt arbete i vårt stift. Den kan också väcka viktiga frågor om hur det står till i din och min hemförsamling. Därför kan den också vara till hjälp vid rekrytering av nya medarbetare. Är det så här diakoni kan gestaltas, då behöver varje församling tänka igenom sina egna behov och rekrytera en diakon som passar uppgiften. Boken är också ett nutidsdokument. Jag vill varmt rekommendera denna bok för studium och eftertanke.

Hans-Erik Nordin, biskop i Strängnäs stift

Att påstå att utsatthet finns

*Utsattheten, framförallt hos barn, finns överallt.
Frågan är - ser vi den?*

TANKARNA FÖR DEN HÄR ARTIKELN GÅR I två riktningar. Först arbetet med projektet HUVEN som nu fortlever som en fast verksamhet, med de erfarenheter det gett mig. För det andra vad dessa kunskaper och erfarenheter ger mig för plattform att tänka i vidare cirklar kring just "barnen i utsatta situationer".

HUVEN - samtalsgrupper för barn till föräldrar med kemiskt beroende - startades 1994 som ett projekt med pengar från Folkhälsoinstitutet, ett samarbete mellan Eskilstuna kommun och Eskilstuna Fors församling. Från början var vi fyra medarbetare, två socialsekreterare och en ungdomssocionom från kommunen samt en diakon från Svenska kyrkan. Den första terminen var två av oss ledare i en grupp för tonårsflickor. De andra ledarna sysslade med information, nätverksbygge och rekrytering av gruppdeltagare.

Tio år senare hade vi blivit åtta medarbetare, hälften kommunanställda och hälften församlingsanställda, med en verksamhet som täcker åldrarna från första klass till och med gymnasiet. Verksamheten har en egen budget inom kommunen och lokaler i två församlingshem. Begreppet HUVEN innebär en riktning: Härifrån, Uppåt och Vidare.

Skälen till att vi började fundera kring denna typ av verksamhet var flera.

"Nu har du hjälpt oss så här långt, men vad gör du för våra barn?" Ett föräldrapar som hade varit på 12-stepsbehandling ställde frågan till sin socialsekreterare. De hade lärt sig vikten av att behandla alla familjemedlemmar eftersom missbruket är

en sjukdom som drabbar hela familjen. När socialsekreteraren Johan Thorvaldsson vände sig till distriktpresten i Fors centrum, Anna Jarl, om möjligheten att få hyra lokal för en verksamhet för alkoholisternas barn blev kopplingen till diakonin en självklarhet. Bibelorden från Markusevangeliets tionde kapitel om Jesus och barnen och Matteusevangeliets tjugofemte kapitel "Vad ni gjort för någon av dessa minsta..." blev talande på ett nytt sätt. I samarbetet mellan kyrka och andra aktörer är det viktigt att finna gemensam förståelse. Orden ur evangelierna fick bli drivkrafter, välkända ord som många kunde ta till sig.

|SORG OCH UTANFÖRSKAP

Att vara barn till en missbrukare för med sig många känslor, tankar och uppfattningar om att vara ensam om att ha det på detta vis. Många gånger beskriver barnen att de känner ett utanförskap, och de bär ofta en uppfattning om att de är orsak till problemen. Att lida brist på kontinuitet i livet, att sakna vuxenengagemang och trygghet, att känna utanförskap samt en mer eller mindre ständig rädsla för att bli övergiven är en situation som påverkar det uppväxande barnet. Kort sagt, att inte få vara bara barn med allt vad det innebär av lek och ansvarsfrihet. Många av dem som vi har mött i HUVEN har uttryckt sorg över att ha förlorat sin förälder till missbruket, att inte ha vunnit i konkurrensen med drogen, som ju blivit viktigare än barnet. Den sorgen måste få bearbetas lika väl som de andra funderingarna. Dessa saker sammantaget, och var för sig, har en negativ inverkan på barnets självbild och självförtroende. Barnet måste få hjälp.

Syftet med HUVEN:s arbete är att barnen får lära sig att missbruket inte är deras fel - även om vuxna säger så. Att de inte är ensamma om att ha det så här - därav vikten med samtalsgrupper. Att de inte heller ska behöva ta ansvar vare sig för mamma/pappa eller småsyskon. Att de får tala om problemen och på så vis kan söka hjälp hos andra vuxna.

Vi vill peka på att de har rätt till ett eget liv och att ta egna beslut som de mår bra av. Vi har även känt vikten av att arbeta drogförebyggande med information om hur droger och alkohol påverkar kroppen och om riskerna för att utveckla eget missbruk.

Genom att vi haft besök av nyktra missbrukare i grupperna, studiebesök på behandlingshem och drogförebyggande verksamheter typ Länkarna, har barnen fått se och höra att det aldrig är för sent att få hjälp. Det finns vägar ut - men det hänger inte på dig som barn utan på den som är beroende att ta ansvar för sitt tillfrisknande.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats med ett påpekande. Inom ledargruppen har vi alltid haft flera förklaringsmodeller till missbruket. Detta sätter vi också ord på, då vi talar om orsaker till och vägar ut ur problematiken. Vi vill medvetandegöra barnen om att

det finns många sätt att förklara och se på det hela.

|VVVV - VÅGA VARA VIKTIG VUXEN

Vi har lärt oss hur oerhört viktigt det är att ta det barn på allvar som kommer och vill anförtro en icke förälder något. Om du då inte vågar ta dig tiden att vara en VV - viktig vuxen - kan det ta lång tid innan detta barn vågar söka upp någon igen.

De symtom, problem och självbilder som missbrukarnas barn har och talar om har de gemensamt med barn från andra dysfunktionella familjer. Det gör att konceptet med barngrupper, den pedagogiska arbetsmetoden, är direkt överförbar på barn med annan problematik än missbruk. Här går att nämna både barn från våldsbenägna familjer, barn till psykiskt sjuka, till kriminella, barn från länder i krig och katastrofer.

Utsatta barn - barn som inte känner sig höra till, som inte får synas och höras och räknas med, kan komma från socialt väletablerade och fungerande familjer. Missbrukssjukdomen är en demokratisk åkomma, ingen är diskvalificerad på grund av ställning och rang i samhället. Ohälsa, elände och olyckor drabbar lika blint. Dysfunktionen i familjen kan också ha sin upprinnelse i arbetslöshet och allt av vad det för med sig när det gäller förlorad social status. Barnen tar ibland över föräldrarnas uppgivenhet och tappar tro på framtiden. Vi vet att det finns en ökande skara barn och ungdomar med depressionsproblematik i dag. Det kan också handla om för mycket arbete, pendling och andra tidstjuvar när det gäller familjens gemensamma tid. Den stora mängd fritidsaktiviteter som vuxna men också barn upptas av kan vara ytterligare en orsak till splittring. I familjen blir man osynlig för varandra.

Den barnfattigdom vi läser om och kanske också själva ser, för också med sig en utslagning och ett utanförskap hos grupper av barn. Vi har i tidningarna fått ta del av uppgifter om en tilltagande prostitution bland unga pojkar och flickor. En del ungdomar ser ingen annan lösning på hur de skall kunna ”hänga med” i konsumtionen av mode och fritidsaktiviteter med mera än att sälja sig.

|VUXNA BARN MITT IBLAND OSS

När vi började HUVEN-projektet mötte vi svårigheter i att ta upp problemen kring alkoholism och hur detta påverkar hela familjen. Vi märkte det både i förankringsstadiet i våra respektive organisationer och senare vid informationsträffar ute i samhället. När vi talade om vårt projekt och våra tankar upplevdes vi både hotfulla och skrämmande. För att kunna börja ett samarbete måste det förankras både i det egna arbetslaget och högre upp i organisationen bland chefer och politiker.

I arbetsgruppen samtalade vi, vred och vände på våra egna bilder och fördomar. I handledning arbetade vi med våra egna föreställningar och våra förhållningssätt till alkohol och droger. På så sätt blev vi själva trygga i tankar och förhållningssätt. En sak förstod vi snart. Att inte göra något av rädsla för att vara obekväma, eller för att vi inte vågar, eller inte orkar bearbeta våra egna fördomar och ta tag i vår egen utsatthet, får inte vara skäl att låta bli arbetet med dem som behöver oss mest.

Vi upptäckte så småningom att det finns många vuxna barn till missbrukare runtomkring oss. När vi informerar så väcks hos dessa vuxna känslor och tankar de hade som små till liv. Det är tankar och känslor de fortfarande bär på och som kanske aldrig bearbetats. Ibland när vi talade om hur barn till missbrukare kan uppfatta sin situation eller varför de kan reagera som de gör hände det att någon av dem som lyssnade blev berörd. Detta påverkade i en del fall vår informationsträff. Jag minns ett tillfälle när en person mycket tydligt stängde av det som sades och på ett tydligt sätt började arbeta med något helt annat. Vid ett annat tillfälle började någon att gråta, andra har lämnat rummet. Ytterligare ett exempel var inför ett arbetslag där vi kände det som om vi stod i en burk och talade, och inget av det vi sa om HUVEN och barns situation kom ut ur burken. Det har hänt att vi haft enskilda samtal efter informationsträffar. Det känns nödvändigt att fånga upp de personer som reagerat.

Arbetet i HUVEN har givit mycket glädje, förståelse och kunskaper. Det har fött kärlek och omsorg, oro och ångest. Vi har under alla år haft handledning, ett måste i denna typ av verksamhet. Den har sett olika ut under tidens gång. Vi har haft handledning i hela ledargruppen. Den har varit inriktad på verksamhetens utveckling och processinriktad utifrån barngruppernas behov, enskilda barn och inte minst ledarnas känslor och reaktioner. Handledare har varit terapeuter, psykologer och barnpsykologer.

|BARNKONVENTIONEN OCH EVANGELIET

Vad är då kyrkans och diakonins roll? Vad måste göras för dessa våra minsta? Det är viktigt att tydligt och klart stå på barnens sida, både i enskilda möten och i debatten. Med det menar jag att vi måste behålla barnperspektivet. Det som passar för vuxenvärlden är inte alltid det bästa för barnen. FN:s barnkonvention och Jesu förhållningssätt är det vi alla borde ha som rättesnöre. Tankarna om omsorgens, den förebyggande och den profetiska/politiska diakonin är en bra strategi kring när det gäller församlingens arbete för och med barn och ungdomar. Sett ur ett alkohol- och drogrelaterat perspektiv skulle omsorgens diakoni innebära att församlingsverksamheter riktas mot redan drabbade barn, typ HUVEN. Den förebyggande diakonin kan vara ett medvetet arbete när det gäller information om

droger och alkohol i ungdomsgruppen, att ledarna i ungdomsverksamheten kan och vågar ta diskussionen kring ungdomars bruk och missbruk. Den politiska diakonin, som vänder sig mot system och förhållanden som hotar att människor far illa eller skadas, skulle här kunna vara att medverka i debatten om drogfria ungdomsverksamheter i samhället och att aktivt ta ställning mot all typ av langning.

Det är viktigt att diakonin kan och vågar ge tydliga motbilder på flera plan.

Samverkan i ungdomsverksamheten på den lokala orten kan motverka splittring och hets. Det kanske går att lägga vissa verksamheter i kyrkan samma dagar i anslutning till varandra? På det sättet kan barn slippa resa/ta sig till detta mer än en gång i veckan.

Att ge plats för samtalet är en stor uppgift för diakonin. Att med stor tydlighet visa att det inte finns något vi inte kan tala om. Vi kan gemensamt söka svar på de frågor vi har. Jag tror på samtal i grupper, till exempel inriktade på ämnen med syfte att stärka föräldrar i deras föräldraroll. Det är också mycket viktigt att kyrka och diakoni vågar gå i täten för att driva verksamheter för särskilt drabbade och utsatta barn, vare sig det gäller missbruk, våld, sexuellt utnyttjade, kriminalitet, sorg eller andra svårigheter.

|ATT PÅSTÅ ATT UTSATTHET FINNS

Utsattheten, framförallt hos barn, finns överallt i alla svenska kyrkans församlingar. Frågan är - ser vi den? Hur skapar vi utrymme för att ta oss an den?

Nyligen började jag arbeta i Mariefreds församling. Därför funderar jag just nu kring hur utsattheten ser ut här. För mig personligen känns det bra att vara ny på en nyinrättad tjänst - jag får, och skall, ”drälla runt” och lära känna min församling såväl inom församlingsarbetet som ute i samhället. Här finns en stor möjlighet för diakonin och diakonen att göra sig känd till både uppdrag och person.

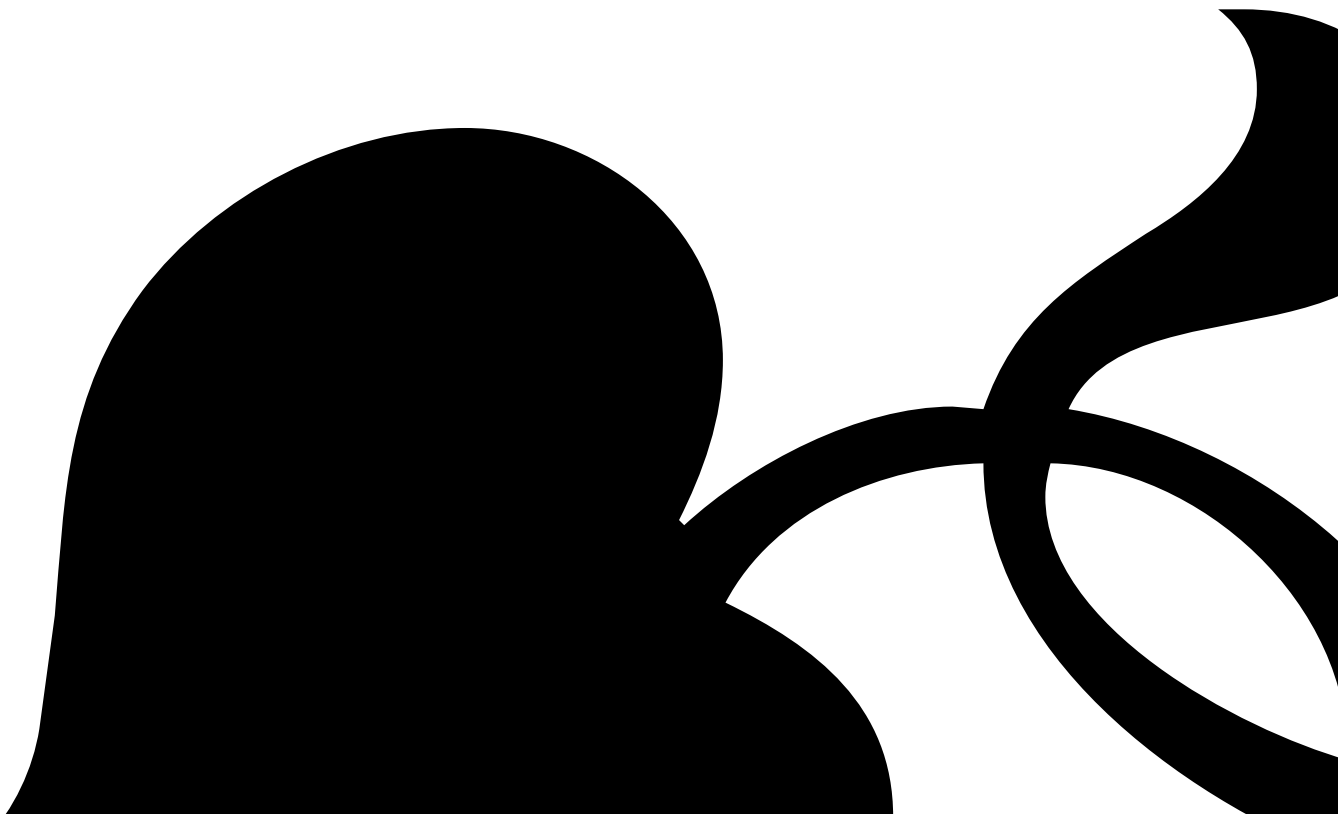
Jag tänker, är det möjligen så att utsattheten ger sig till känna om någon vågar påstå att den finns?

Paulus säger: *”Ge inte upp er frimodighet... Uthållighet är vad ni behöver ...”*

Hebréerbrevet 10:35, 36

(Med uttrycket barn förstås i sammanhanget det längre begreppet barn och ungdomar)

Katrin Palmer,
tidigare diakon i Eskilstuna Fors, numera i Mariefreds församling

Den sociala planläggningens arena

Som diakon företräder jag, i mitt liv och i min gärning, de svaga, de som inte har egen röst. Genom att vara observant på samhälls- och sociala frågor så visar jag att kyrkan bryr sig om hur vårt samhälle utformas. Jag visar med min närvaro på kommunfullmäktiges ähörarplats att allt som handläggs och beslutas i kommunen är kyrkans angelägenhet.

”VÅRDA, BEVARA OCH UTVECKLA.” DET ÄR gatukontorsdagar i Strängnäs. Tvåhundra tekniker, ingenjörer och samhällsplanerare från hela Sverige är samlade för att i två dagar lära mer och träffa varandra. Ett av föredragen handlar om åldersklyftan i stadsplaneringen. Lars-Erik Hagberg, universitetslektor från Linköpings universitet, forskar om äldre och deras förmåga att tillgodogöra sig ny teknik. Om en gammal människa ska kunna ha nytta av teknikens landvinningar så måste samhällsbyggare förstå hur den åldrande personen lär in nyheter, men också hur samma person lär av det gamla. Gamla människor av idag har lång erfarenhet av teknikskiften. Ser man på förändringarna under 1900-talet så är det lätt att inse att inse att förmågan till förändring har testats åtskilliga gånger.

En samhällsplanerare måste vara medveten om vilka svårigheter personen kan tänkas möta med tanke på funktionshinder och ett allt långsammare beteendemönster. Om ungefär tjugo år beräknas var fjärde svensk vara över 65 år. Om bara några av dessa har funktionshinder som gör det svårt eller omöjligt för dem att röra sig på stadens gator, i vårt gemensamma rum, så kommer det att märkas. Det är vi som väljer om de ska kunna leva ett liv i något så när oberoende eller vara helt beroende av hjälp och stöd i sitt dagliga liv.

| RÄDSLOR FÖR TRAFIKEN

Vi räknar alltså med en markant ökning av andelen äldre i vårt samhälle. De allra flesta

kommer att vara fullt friska, rörliga och ungefär lika aktiva som i yngre dagar. Men några kommer att behöva rollatorer, käppar eller rullstolar. Några kommer att höra illa eller se illa. Eftersom allt fler mycket gamla kommer att bo kvar i sina egna hem, kanske vi kommer att få vänja oss vid att ute på stan möta gamla som inte hittar hem eller som behöver annan form av assistans. Vår acceptans och vår beredskap för att rätta en hjälpsökande hand måste då öka. Detta underlättas om staden är byggd så att alla kategorier av människor kan röra sig fritt, obehindrat och utan rädsla. Då kan vi ha fog för att tala om ett samhälle för alla. Jan-Erik Hagberg råder oss att gå ut med kamera och fotografera folksamlingar. Iaktta vilka som finns på korten, fundera över vilka behov de har i stadens offentliga rum.

En annan forskare, Christer Hydén, professor i trafiksäkerhet från Lunds tekniska högskola, konstaterar att åtskilliga äldre och funktionshindrade är rädda för trafiken, den går för fort. En så enkel åtgärd som att följa hastighetsbegränsningarna skulle rädda åtskilliga liv, men också göra att fler kategorier människor vågade sig ut. Gatorna, vägarna, våra gemensamma rum i samhället tillhör oss alla.

Ur församlingsinstruktionen för Strängnäs domkyrkoförsamling med Aspö:

”Församlingens diakoni är öppen för samverkan med olika samhälleliga instanser och måste ibland påtala orättvisor och felaktigheter.”

”I en situation där de egna resurserna inte räcker till är det av vikt att kyrkan finns med som en del av samhällets övriga skyddsnet.”

Kommunfakta 2005:

I Strängnäs kommun är tolv procent av medborgarna över 65 år. Av dem är fem procent över åttio år. Kommunen beräknas få samma utveckling som riket i övrigt, det vill säga att om tjugo år är var fjärde invånare ålderspensionär.

| PLAKAT, MEN INGEN DEBATT

Kommunfullmäktige en vanlig vardagkväll. Åhörarna kommer och går, var och en stannar för att höra debatten i "sitt" ärende. I kväll ska fullmäktige klubba det handikappolitiska programmet. Utanför fullmäktigelokalen står representanter för olika handikapporganisationer med plakat i händerna. De vill väcka opinion och påminna fullmäktiges ledamöter om ansvaret för handikappfrågorna. När fullmäktige som punkt 18 av 26 ska behandla ärendet, klubbas det utan debatt. Ingen av ledamöterna i fullmäktige tar tillfället i akt att redovisa sin och sitt partis ståndpunkt i frågan.

Vad kan då en församlingsdiakon ha för nytta av detta och hur kan min närvaro bidra till att öka välfärden i Strängnäs?

Anders Bäckström, professor i religionssociologi, menar i en studie av religion och omsorg¹ att i samverkan med det offentliga så är själva kontaktskapandet, att aktörerna känner varandra, en viktig komponent i samverkansarbete. *"De viktigaste förutsättningarna för en god framtida samverkan har för det första att göra med goda personrelationer eftersom*

Ur riktlinjerna för insatser till äldre och funktionshindrade:

"Syftet med insatserna är att söka stimulera hjälpmottagaren till ett fysiskt och psykiskt välbefinnande. Vid valet av åtgärder ska hänsyn tas till vilka alternativa möjligheter som finns samt vad som är möjligt och rimligt med hänsyn till kommunens resurser.

Till socialtjänstens uppgifter hör att även bedriva uppsökande verksamhet, ge information om sociala rättigheter samt att medverka i samhällsplaneringen."

¹ Bäckström, A. (2001) *Svenska kyrkan som välfärdsaktör i en global kultur*, Verbum.

dessas relationer speglar en viljeyttring till fördjupad kunskap om varandras kompetensområden.”
(s. 93) En andra förutsättning som anges är den ömsesidiga respekten för varandras arbete.

Men samverkan är inte till för sin egen skull. Om en insats eller ett engagemang inte har som yttersta mål att leda till ett självständigt liv i frihet och ansvarstagande, så är insatsen kontraproduktiv. Det är inte givet att de olika aktörerna har lika syfte och målsättning. Det kan leda till totalt olika bedömning av hur ett problem ska lösas och därmed kan aktörerna i ivern komma att motarbeta varandra. Därför är det värdefullt att aktörerna tar tillfällen till överläggning och avstämning med varandra.

Att bevista kommunfullmäktiges sammanträden ger en värdefull inblick i vad som händer i kommunen. I vår kommun är flera nämnder och numera även kommunstyrelsen stängda för press och allmänhet. I kommunfullmäktige, där alla har rätt att bevista sammanträdena, ges vi en utmärkt möjlighet att lyssna och informera oss. Så mycket viktigare då att våra förtroendevalda tar tillfället i akt och redovisar sin ståndpunkt i för medborgarna viktiga frågor.

Ur handikappolitiska programmet i Strängnäs:

”Syftet med det handikappolitiska programmet är att göra Strängnäs kommun till ett tillgängligt samhälle för alla. Det handikappolitiska programmet ska vara styrande och ge tydliga riktlinjer för utformningen i kommunpolitiken.”

”Ett samhälle för alla innebär demokratiska rättigheter som information, rätten att kunna använda sig av kommunikationsmedel, rätten att ta sig fram på gator och torg, rätten att få undervisningen utformad så att individen kan tillgodogöra sig den utifrån sina förutsättningar, rätten till arbete m.m.”

|VAR FINNS DEN POLITISKA VILJAN?

Vi som lever tillsammans var och en på sin ort är beroende av varandra. Det som planeras i min kommun leder så småningom fram till ett beslut som också ska verkställas. Innan verkställigheten finns en räckvidd påverkansmöjligheter, från samrådsmöten till remissförfaranden. I kommunfullmäktige slutligen har vi medborgare möjlighet att lyssna till våra förtroendevalda och få deras syn på våra gemensamma angelägenheter, innan beslutet fattas. Om de då, i den offentliga församlingen, tiger så har de grovt försummat sina möjligheter till att ge medborgarna insyn. De har då överlåtit ansvaret att tolka den politiska viljan på anställda tjänstemän.

Jag sitter på åhörarläktaren, lyssnar, observerar och ibland får jag möjlighet att samtala med våra förtroendevalda. Den kunskap och den information jag får gör mig, i min gärning, väl integrerad i min stad och i min församling. Jag kan på ett offentligt plan tolka och förstå de processer som gör att samhället ser ut som det gör. Det är svårt att bedöma huruvida det går att påverka beslut. Väl komna till fullmäktige är de i regel genomarbetade och ”redan beslutade”. Det känns onödigt att överbetona den egna betydelsen på den

FN: s standardregler

antogs 1993 och kom till för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet i samhället. Regeringen har sedan beslutat att varje kommun och landsting ska ta fram handikappolitiska program. De ska bygga på FN:s tjugotvå standardregler. Standardreglerna finns på: www.ho.se .

De lokala handikappolitiska programmen söks på respektive kommuns hemsida eller på kommunkontoret.

punkten. Men det är av stor vikt att som diakon vara integrerad i den församling, på den plats, där jag är satt att verka.

|ATT TOLKA OCH FÖRSTÅ

Diakonens profetiska uppdrag kanske måste definieras så att det har två dimensioner, dels den starka stämman som talar mot orättvisor, dels den observerande, väl integrerade "socialantropologen" som aktivt försöker förstå och tolka de processer som styr vår vardag.

Som diakon företräder jag, i mitt liv och i min gärning, de svaga, de som inte har egen röst. Genom att bevista kommunfullmäktige och genom att vara observant på samhälls- och sociala frågor så visar jag att kyrkan bryr sig om hur vårt samhälle utformas, hur gator byggs, hur handikappfrågor hanteras, vad som planeras i äldreomsorgen. Jag visar med min närvaro att allt som handläggs och beslutas i kommun och församling är kyrkans angelägenhet.

Kyrkans diakoni vill i allra högsta grad värna om goda levnadsvillkor i vårt gemensamma hem, levnadsvillkor som gör att alla kan röra sig fritt i staden utan att vara rädda. Till goda levnadsvillkor hör att alla har en hygglig bostad, får den vård de behöver och inte minst, blir bemötta med ödmjukhet och respekt oavsett vem man är och vilken ålder man har.

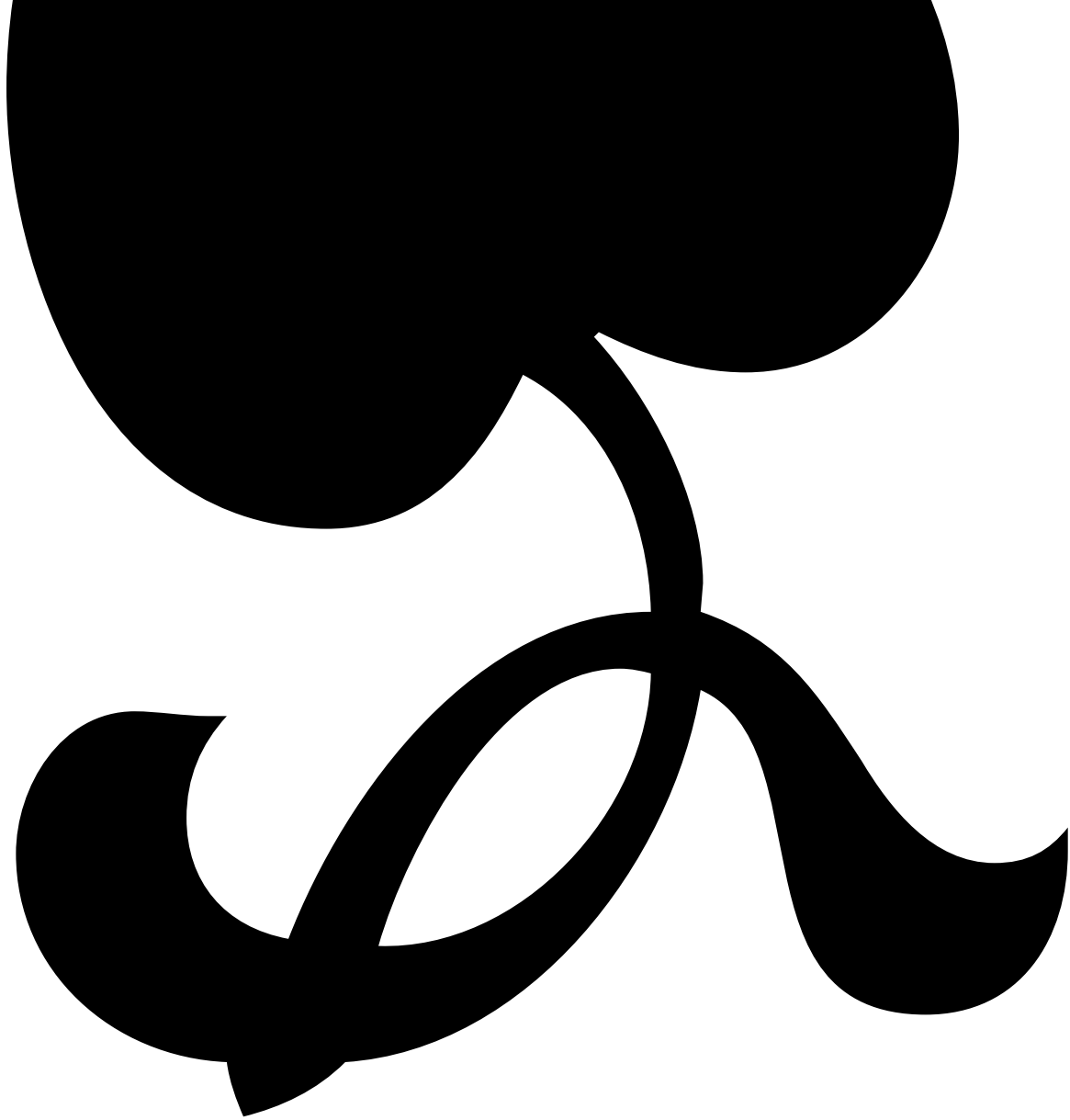
Förhoppningsvis leder denna närvaro på åhörarläktaren i kommunfullmäktige till goda relationer med de förtroendevalda. Kanske kan en del kontakter tjäna som påminnelse om vårt gemensamma ansvar att skapa ett gott liv åt alla våra medborgare.

|DEN SOCIALA PLANLÄGGNINGENS ARENA

I utvecklingen av det diakonala församlingsarbetet på 2000-talet så tror jag att detta att vara observatör och inta en lärande position är nödvändigt. Den traditionella diakonin med hembesök och samtal skapar kunskaper och insikter om hur den enskilda människan har det. Diakoni på den sociala planläggningens arena ger kunskaper av ett delvis annat slag. Rörelsen i församlingsdiakonin måste hela tiden innebära ett perspektivskifte mellan samhällsnivå och individnivå. Det ena får inte utesluta det andra. Utmaningen är att ta konsekvenserna av de nya kunskaperna och inte falla för frestelsen att gå i redan upptrampade stigar. För en diakon som har sin livsluft i kontakten med människor tar det emot att avsätta tid för inläsning av kommunala planer och protokoll, men för att kunna välja väg måste vi ha kunskap om vilka alternativ som finns.

Margareta Pihlgren,
diakon i Strängnäs domkyrkoförsamling med Aspö

Inflytande ger upprättelse

Maktlösheten kryper lätt in på då vi hamnar i svåra situationer. Att ändå känna att mitt eget val har betydelse är viktigt.

PÅ MIN DÖRR HAR JAG EN BILD PÅ EN medicinflaska. ”Ideallösning 200 ml INFlyTANDE” står det på etiketten.

Maktlösheten kryper lätt in på då vi drabbas av svåra situationer. Att ändå känna att mitt eget val har betydelse är viktigt. Har jag inflytande och förmåga att kunna välja det som är bra?

Diakoni handlar om att tjäna människor. Jag tjänar en människa för att hon ska må bra, eller åtminstone lite bättre i den situation hon befinner sig av sorg, ensamhet, hopplöshet eller tvivel på sig själv. Att upprätta den som känner sig förtryckt på olika sätt är diakoni. En väg mot upprättelse kan vara samtal och handlingar som visar på att den enskilde har inflytande över sitt liv. En tro på en Gud som vill mig och andra människor väl kan trösta. Bibelord kan ge vägledning och nytt mod. Målet är att människor ska känna sig sedda och tagna på allvar. Alla borde vi kunna sträcka på oss och känna: ”Jag duger!”

|VAR KOMMER ALLA KRAV IFRÅN?

Vägen till lycka söker vi på olika sätt. En period handlade böcker, tidningsartiklar och TV-program om att förverkliga sig själv, prestera mer och göra det du drömmer om. Jag läste aldrig någon bok. Det räckte med att jag såg titeln så blev jag trött. Det blev ännu ett krav. Nu har det varit en period då vi ska hitta lugna stunder att meditera, koppla av och

inte stressa. Hur klarar jag det som är heltidsarbetande och med barn som ska hämtas och lämnas? Jag ska ju hinna handla, äta och tvätta också. Ibland hör jag att det är för krävligt i vårt samhälle. Ändå är det ganska många krav som ska uppfyllas för att man ska uppfatta sig som lycklig. Tonåringar ställs idag inför många fler val än vad jag gjorde. Läser jag tidningar om att bli förälder är det otroligt märkvärdigt och fyllt av svåra val. Tryggheten i att vi har naturliga instinkter att göra rätt verkar som bortblåst. Kan vi finna lugn i att bortse från vissa krav?

| NYHETSSANERING

Vårt dagliga liv och den information vi får förändras snabbt. Det finns, om inte ett krav men en förväntan, att hänga med och veta det senaste. Ny teknik kan göra att jag känner mig maktlös för att jag inte kan hantera den. Nyheterna på TV gör mig inte glad och kreativ utan snarare sorgsen, rädd och handlingsförlamad. Det mesta som skapar sensation och som det skrivs om i tidningar gör oss små och maktlösa. Nyheter om våld och sjukdomar gör inte att vi känner oss upprättade som människor. Jag kan rekommendera människor att sluta se på nyheterna hela tiden och istället fylla hjärnan med något glatt, harmoniskt och njutbart. Man måste inte se flera nyhetssändningar om dagen för att veta allt vad som händer. För att orka med våra egna liv och våra närmaste behöver vi ibland skärma av oss från omvärlden.

| VÄLJA VÄG I EN KRIS

Vi kan alla hamna i ekonomisk kris eller drabbas av en sjukdom. Du kan upptäcka att du lever i en relation där du blir utnyttjad på olika sätt. Här gäller det att du kan samla kraft, fylla på goda tankar och upplevelser som kan ge hopp om förändring. Ofta behövs även en annan människa som kan hjälpa till att samla tankarna för att jag ska kunna se mina val och fokusera på att hantera situationen på bästa sätt. En del människor ger upp, flyr genom att arbeta för mycket, eller söker bekräftelse genom sexuella relationer, droger mm. Några ser inte alls vad de håller på med men söker ändå kontakt för att få stöd och hjälp. Andra ser men förmår inte ändra sitt beteende och vill ha hjälp. När väntetiderna är långa och pengar att gå till psykolog eller terapeut kanske inte finns vänder sig några till kyrkan. Vi som då tar emot vet sällan vilken form av samtal som väntar. Vi måste vara beredda på ekonomisk rådgivning, att tala med någon som har dödsångest eller funderar över sin sexuella läggning, ta emot en flyktingfamilj eller ta hand om någon som är påverkad och stör för andra. Vi behöver kunskaper på många områden för att kunna lyssna, bekräfta, ge tips om olika sätt att gå vidare. Det kräver stor flexibilitet och förmåga till snabba beslut.

|HOPP OCH TRO

En dam kom till mig för ett samtal och började med att ursäkta sig för att hon inte varit i kyrkan på länge. Hon frågade om hon fick komma och tala med mig fast hon inte är medlem i Svenska kyrkan. Hos henne fanns ett hopp om att kyrkan finns där när det behövs. Den gamla tiden då kyrkan hade alla svar är förbi men i människors minne finns hopp om att de troende kan ge svar på livets frågor. Vi har många religioner och livsåskådningar att välja mellan idag. Religionen är på olika sätt närvarande i alla människors liv. Hur finner människor idag en tro, eller rätt tro, och ett sätt att se på livet som gör att de känner trygghet och hopp?

Gud har skapat oss alla och det goda kommer från Gud. Är då alla goda handlingar diakoni eller finns det någon skillnad på socialt arbete i allmänhet och kyrkans sociala arbete? Själva handlingarna kanske ser likadana ut. Jag vill ändå tro att de människor som kommer till kyrkan och får stöd och hjälp ser en extra dimension. Ordnar det sig inte med andras hjälp så kanske kyrkans tro och förböner kan hjälpa mig. Frågorna om meningen med livet och döden finns med oss hela tiden, i det enskilda samtalet, i sorgegrupper, konfirmandgrupper, gudstjänster, mm. Här är det avgörande med vilket förhållningssätt vi bemöter dessa frågor, och därmed människorna bakom frågorna. Världighet och tilliten till sig själv, andra och Gud ska bevaras och förhoppningsvis stärkas.

|UPPRÄTTELSE OCH FÖRLÅTELSE

När du känner att du har rätt att ta plats kan vi tillsammans stanna upp och begrunda. Någon lyssnar till din berättelse om din värld, utan att rygga tillbaka eller börja prata om något annat. Någon går bredvid dig en bit på vägen för att leta efter utvägar och nya möjligheter. Då händer något. En känsla av upprättelse. Gud vill upprätta oss människor och ge oss kraft och vilja att göra det som är gott. Vi behöver själva känna att Gud reser oss och ger oss kraft att upprätta andra. Vi kan, och behöver, hjälpa varandra att se att vi har inflytande över våra liv.

Den omvårdande och tjänande rollen som diakon ger en underlägsen position i den kyrkliga hierarkin. En följd av detta kan vara att diakonen blir tyst och inte uttalar sig, varken i den teologiska debatten eller om hur gudstjänster och övrig verksamhet bör

¹Meland, R. (1999) *The Deacon in the Church of Norway*, Ministry of the Deacon vol 1, Nordic Ecumenical Council, s 75.

utformas. Jag tror att diakoner har lättare att känna in när människor känner sig maktlösa för att de själva känner sig maktlösa.

I en norsk uppräknning av diakonatets uppgifter står det att diakonen har ett särskilt ansvar för den diakonala dimensionen i predikan¹. Här skulle finnas plats för den reflektion man har som diakon. Beredelseordet inför förlåtelsen kan vara en annan plats i gudstjänsten då diakonens erfarenheter och analyser finns med. Syndabekännelsen och förlåtelse är en del av gudstjänsten som ibland kritiserar. De momenten kan bli något som trycker ned människor. Förlåtelse borde ju befria och upprätta människor! Ann Heberlein skriver om förlåtelsen som förtryck eller befrielse relaterat till kvinnomisshandel. Genom att förlåta kan man förneka sitt värde och sina rättigheter, vilket leder till förtryck och till att människor fogar sig i att bli illa behandlade². Heberlein skriver att vi ofta blandar samman skam och skuld. Skammen en människa känner efter att ha blivit kränkt kan övergå i skuld och man anklagar sig själv. En attitydförändring är nödvändig om förlåtelsen ska verka befriande och ge en distans till situationen som gör att man vill ta sig ur den. Makten att förlåta ligger hos offret. Att kunna förlåta gör att man kan klara sig från bitterhet. Bitterheten skadar den som själv är bitter eftersom hon ofta blir egocentrisk, därmed isolerad och hindrad att gå vidare i livet. Förlåtelsen befriar oss till att utvecklas som människor. Detta sätt att beskriva förlåtelsens process tilltalar mig starkt. Jag tänker på Sinnesrobönen där vi ber om hjälp att acceptera det vi inte kan förändra. Andra människor, och inte heller jag själv, är som jag förväntade mig. Då gäller det att hitta nya förhållningsätt. Relationen till människor kan inte alltid återupprättas men relationen till Gud kan alltid finnas kvar. Guds förlåtelse till människan är en idealbild. Gud kan förlåta allt för Gud är Gud och inte människa.

| BREDA YRKESKVALIFIKATIONER

Vad ska diakonen göra? I platsannonser kan det stå att man ska leda ideella medarbetare, ha grupper för sörjande, medverka liturgiskt i gudstjänsten, samarbeta med olika aktörer i samhället och göra hem- och sjukbesök. Diakonen ska ta hand om de udda i församlingen och de som har sociala problem. Diakonen ska ge stöd till dem som har ekonomiska problem och organisera de ideella krafterna i församlingen. Sedan finns ofta

² Heberlein, A. (2002) Förlåtelse - förtryck eller befrielse? i *Stigma, status och strategier: genusperspektiv i religionsvetenskap*, Raudvere, C. (red.) Studentlitteratur, s. 190.

andra förväntningar från nätverkskontakter inom kommun och olika organisationer om gemensamma projekt för ensamma, anhöriga till sjuka, och andra grupper. Dessutom har enskilda besökare förväntningar på att få den hjälp de inte lyckats få någon annan stans. De löften diakoner ger vid vigningen handlar om att stå fast i kyrkans tro, tjäna dem som behöver vår tjänst och stå på de förtrycktas sida. Vilka yrkeskvalifikationer behöver diakonen för att klara av allt detta?

En diakon förväntas kunna en hel del om flera områden. Diakonen ska ha kunskap om kristen tro och andra religioner för att kunna ha självvårdande samtal och medverka liturgiskt i gudstjänsten. Vi behöver också kunskap om hur människor fungerar socialt och psykologiskt för att förstå och vägleda. Kunskap om hur man själv fungerar och reagerar i olika situationer ger en professionell distans så att inte ens egna känslor styr samtal och handlingar i alltför stor utsträckning. För att påverka beslut i olika sammanhang krävs kunskap om såväl Svenska kyrkans som kommunens organisation. En del diakoner specialiserar sig utifrån sin grundutbildning och den tjänst man har. Som socionom har jag lättare för kontakter inom socialtjänsten. Den diakon som är sjuksköterska eller läkare har en naturlig ingång i vården och lärare har pedagogik som en viktig tillgång då diakonen leder grupper och undervisar.

|UPPDATERAD?

Uppdraget som diakon förändras i takt med det samhälle vi lever i. Det gäller att hålla sig uppdaterad om vad som händer i skolan, inom psykvården, äldreomsorgen osv. Diakonen ska leva upp till förväntningar som finns inom kyrkan från arbetsledare och arbetskamrater och dessutom kunna ha en känsla av att hålla de löften som gavs vid vigningen. Ibland krockar förväntningarna och det finns diakoner som ger upp sina ambitioner för att de inte känner stöd från sin omgivning. Jag vill påstå att fler diakoner skulle gå rakryggade och göra ett bättre arbete om förväntningarna var tydliga i annonser och vid anställningsintervjuer. Här är kyrkoherdar, kontraktsprostar och biskopar viktiga för samtalet om innehållet i en diakons arbete. Vilka yrkeskvalifikationer krävs till exempel av en diakon på en viss tjänst? Detta samtal skulle leda till att diakoner kände sig sedda, förstådda och upprättade. Det skulle öka diakonernas egen förmåga att upprätta andra.

Socionomkåren har formulerat yrkesetiska riktlinjer. I dessa finns fyra rubriker utifrån vilka jag skulle vilja arbeta fram motsvarande yrkesetiska riktlinjer för diakonen, nämligen; Profession och personlighet, Klienten, Kollegor och arbetsplats samt Samhälle. Jag ger ett exempel från varje område:

Professionellt socialt arbete bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet, demokratiska

och humanistiska värden samt bidrar till att förverkliga mänskliga rättigheter och att utveckla samhällets välfärd. Socionomen ska respektera klientens personliga integritet och främja dennes självbestämmande så länge detta inte inkräktar på samma rätt för andra. Socionomen måste hålla sig underrättad om och vara solidarisk med organisationens grundläggande målsättning. Socionomen bör sträva efter att skapa förtroende hos medborgarna för socialt arbete och för socionomers professionella kompetens samt vara öppen för kritisk granskning av sin yrkesutövning.

Prova med att byta ut ordet socionom mot diakon!

|BARA VARA, SÄND FRÅN ALTARET

Det är en konst att bara vara tillsammans med människor utan att ha en särskild uppgift. Bara vara en människa som vill se och vill förstå. Och om det finns problem, vilja göra något för att situationen ska bli bättre. Vi finns för att altaret finns. ”Altaret är förbundet med tjänandet av världen och därför är det lämpligt att diakoner utför både barmhärtighetshandlingar och liturgiska handlingar”³. Upprättelsen sker från Gud genom oss människor.

Eva-Mari Karlsson Kempfi,
diakon i Örebro Nikolai församling

Sinnesrobönen

Gud, ge mig sinnesro
att acceptera det jag inte kan förändra,
mod att förändra det jag kan,
och förstånd att inse skillnaden

³ Brodd, S-E (1999) The Deacon in the Church of Sweden, *The Ministry on the Deacon* vol 1, Nordic Ecumenical Council 1999, s16

JAG GILLAR ATT LYSSNA

I stadsdelen Brandkärr i Nyköping bor många nationaliteter med olika religioner. Mångfalden fascinerar diakonen Tomas Landberg. Mariagården är Svenska kyrkans utpost i området. Här finns det mesta - gudstjänster, barngrupper, läxläsning, kaffe, tidningar, kvinnogrupp, någon att prata med och mycket annat.

Eftersom man måste ha en fackutbildning i botten för att få bli diakon studerade han på vårdhögskolan, social omsorg. Men målet var diakonin.

Tjänsten i Mariagården är främst inriktad på äldre.

- Jag gillar att lyssna. Gamla har så mycket livserfarenhet, så mycket att ge oss yngre, tycker Tomas.

På morgonen vet Tomas aldrig hur dagen kommer att gestalta sig. Och det gillar han.

- Ena stunden kanske jag åker till apoteket och köper medicin åt någon. Lite senare kan jag vara hemma hos någon annan i ett djupt samtal.

Förutom alla möten är det andan i arbetsgruppen som han gillar. I andra församlingar känner sig många diakoner ensamma i arbetslaget.

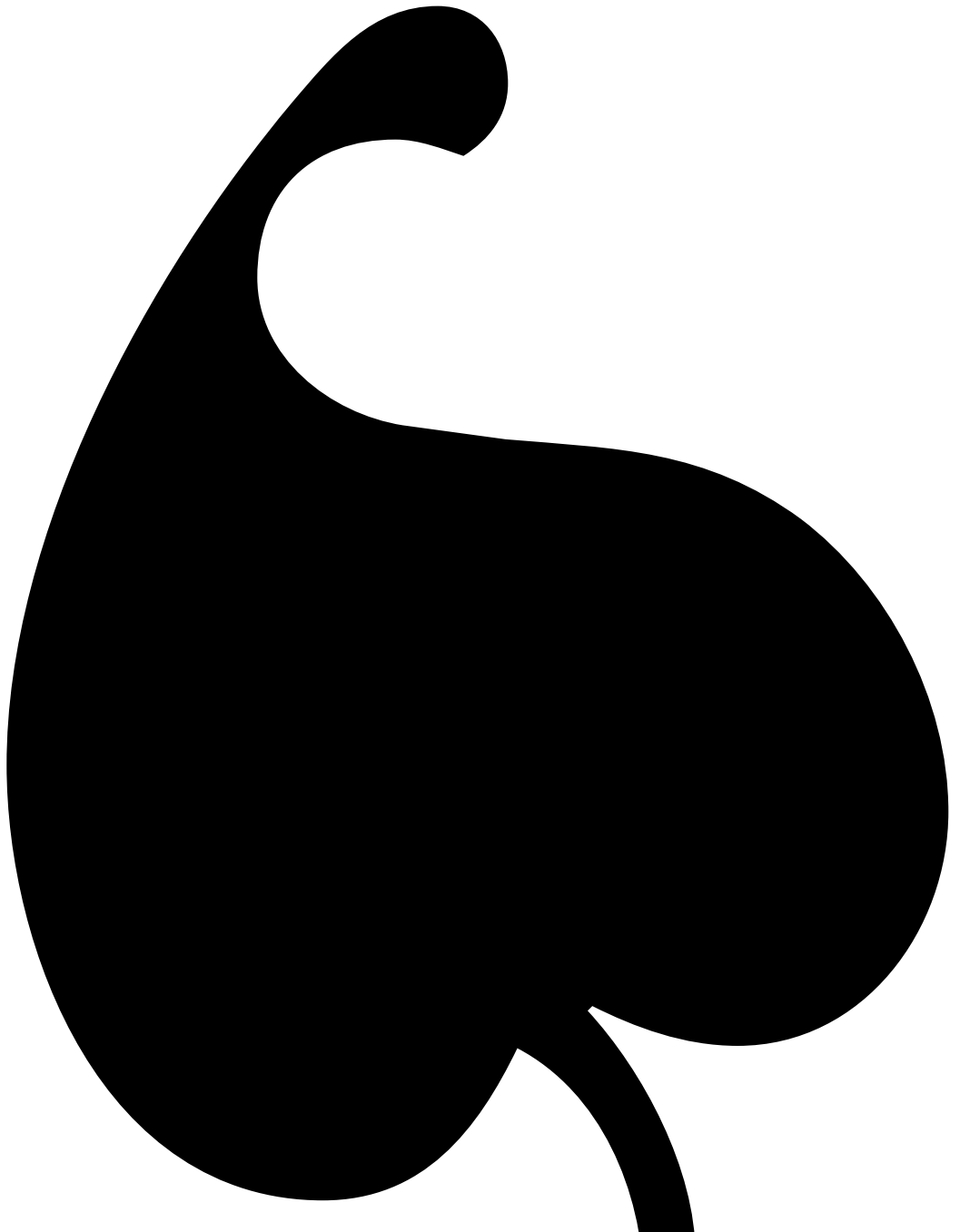
- Även om jag har tystnadsplikt har vi hjälp av varandra. Dessutom finns det flera diakoner i församlingen, även om jag är ensam i vårt distrikt. Det finns alltid någon jag kan vända mig till, tycker Tomas.

Han tror starkt på samarbete. Mariagården samarbetar mycket med föreningar i Brandkärr.

Att be för dem han möter är viktigt för Tomas. Ibland går han in i kapellet, tänder ett ljus och ber. Men det går lika bra att be i arbetsrummet. Eller när han cyklar.

- I gudstjänstens förbön brukar jag lyfta fram de människor jag mött.

Karin Reibring

Ändstation eller vändstation?

Är anstaltsmiljön en plats som präglas av helhetstänkande och som kan möjliggöra för den intagne att återgå till ett normalt samhällsliv? Eller är det en plats som är mer präglad av förvaring, säkerhetstänkande, hat och tankar på hämnd?

JAG VILL I DEN HÄR ARTIKELN FÖRSÖKA BELYSA problemställningar som berör hela samhällsstrukturen.

Inledningsvis lånar jag ett citat av det som är det övergripande målet för regeringens kriminalpolitik:

”Kriminalvårdens verksamhet skall kännetecknas av en human människosyn, god omvårdnad och ett aktivt påverkansarbete med iakttagande av hög grad av säkerhet samt respekt för den enskildes integritet och rättsäkerhet. Verksamheten skall inriktas på åtgärder som påverkar den dömda att inte återfalla i brott.”

Vilken kriminalvårdspolitik vi vill ha avgör vi själva i demokratiska val och det får sitt utslag i lagar och regler. Ropar vi på högre murar och längre straff så blir det så eftersom politikerna är oerhört känsliga för opinionen.

|UTAN BOSTAD, UTAN PLANERING

Utgångspunkten för mina tankar till ämnet har jag hämtat i lagtexten och min egen erfarenhet av den verklighet jag mött. För att belysa anstaltsvistelsen som vård eller förvaring har jag använt mig av ett antal intervjuer med människor på Kumlaanstalten, både intagna med långa strafftider och anstaltspersonal.

Under mina år i Karlskoga med bl.a. motivations- och besöksgruppsverksamhet på

Karlskogaanstalten upplevde jag att vi har lång väg att gå innan vi har levt upp till det som lagen föreslår i olika avseenden. Allt för ofta lämnade människor anstalten efter avtjänat straff utan bostad, arbete och någon planering inför den närmaste framtiden. Många berättade i samtal att det inget fanns som man kunde återvända till. Mer än en gång ringde personal i panik på fredagsmorgonen och undrade om vi kunde ordna husrum över helgen till den som skulle frigges under dagen. För många är det näst intill omöjligt att klara sig utan nya brott för att överleva. Nu kan jag lägga till åtta års arbete på Kumlaanstalten och det förstärker bilden av att lagen om kriminalvård lovar mer än den kan stå för. Human människosyn, god omvårdnad, respekt för integriteten och återanpassning i samhället är kraftfulla formuleringar som är avsedda för den enskilde i häkte och anstalt. Uttrycket vård som förkommer i olika sammanhang ska uppfattas utifrån ett helhetsperspektiv och något som berör hela människans behov. Om vi ska lyckas med ”vården innanför murarna” måste det till en attitydförändring och beredskap i samhället för att ta emot människor efter frigivning och då beror det lika mycket på oss som är utanför våra anstalter.

I kapitel 1 § 4 i lag om kriminalvård i anstalt står det att:

”Kriminalvården i anstalt skall utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd eftersätts bör verksamheten från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Frigivningen skall förberedas i god tid.” (Lag 1981:213)

Ett hårdare samhällsklimat bidrar till hårdare fängelser. I ett samhälle där var och en ser till sitt eget speglar anstaltslivet samhällsutvecklingen.

|DEN INTAGNES SITUATION

En fängelsevistelse är alltid en fruktansvärd upplevelse och får man dessutom ett långt straff blir det ännu svårare. De intagna beskriver sin första tid i fängelse med blandade känslor.

”... en chock och en oerhörd omställning /.../ fråntagen allt ansvar och passiviserad / .../ känslor av hat men också en känsla av trygghet när man inte platsar i samhället /.../ en annan värld”.

De fångar jag möter på Kumlaanstalten är långtidsdömda, vilket innebär att de i regel har en strafftid på minst fyra år till livstid. Hos den intagne finns det en blandad känsla av ånger, förtvivlan och självförakt. Skuld- och skamkänslan upplevs alltid svår i början av fängelsevistelsen och gör då livet svåruthärdligt. Detta kan leda till förnekelse av brottet eller att man skyller på ödet. Men det finns också de som erkänner sin skuld och upplever det dåliga samvetets ånger.

På anstalten möter jag människor som förändras. Livet får en ny inriktning. Några orienterar sig mot en kristen tro och livsstil. Detta är processer som pågår. Det handlar om något som växer fram hos en människa, även inne på våra tyngsta fängelser. Det förekommer universitetsstudier - sociologi, teologi, psykologi - där människor på anstalten orienterar sig mot sin framtid. Detta positiva som sker kommer aldrig fram i media, men jag möter det i samtalskontakter som sträcker sig över år. Det handlar i vissa fall om en reflektion som kan sammanfattas; ”Jag hade inte nått dit jag är idag om jag inte hade passerat dessa mörka vatten”.

Frihetsberövandet är den största påfrestningen. Rörelsefriheten är borta och istället är det tvånget och regelverket som styr och hotar med bestraffning om någon känsla av vrede eller ifrågasättande skulle ta över. Friheten betraktar vi som är utanför murarna som något självklart. Därför är det omöjligt för oss att föreställa oss vad ofriheten innebär. Ordet ”frihet” blir en tvångstanke för den som förlorat friheten och då fixeras man vid den dag då frigivningen skall äga rum. I denna väntan finns det risker för psykisk ohälsa, nedstämdhet, ångslan och likgiltighet.

Ensamheten och känslan av att vara inkapslad i sig själv är påtaglig, trots att man till viss del lever i ett kollektiv. Dessutom lever många vissa tider isolerade från andra intagna. Att ständigt ha anhängare på avstånd och inte kunna dela livet med någon är en utsatt livssituation. Samhällets och kanske även nära vänners avståndstagande, inte bara till vad man gjort utan även till den man är som person upplevs givetvis otroligt förnedrande. Det

förstärker fångens känslor av personlig otillräcklighet och underlägsenhet gentemot det övriga samhället.

|UTANFÖRSKAP OCH FÖRAKT

Utanförskap och ”stämpling” leder till en avvisande attityd mot samhället och kriminalvården. En uppenbar risk är att man därigenom blir oemottaglig för påverkan, vilket i sin tur leder till ett oppositionellt och trotsigt beteende. Detta blir grogrund för ideologin: *”Vi måste hålla samman mot samhället”*. Att den intagne påverkas av sin omgivning är inte svårt att förstå. Man känner sig tvungen att acceptera vad andra säger och tycka som de. Att i ett fängelse vara en avvikare är mycket påfrestande och kräver en oerhörd styrka. Det är en form av utsatthet att tvingas leva med främmande människor i den subkultur som råder på en anstalt och med en moralkodex som kanske inte är min egen. Möjligheterna att välja blir begränsade för den som vistas på anstalt. Detta medför problem med den egna identiteten. Verkligheten för den människa som avtjänar straff på en anstalt är mer kluven än någon kan förstå.

De intagnas attityder, tankar och värderingar om samhället är att makten skor sig på den lilla människans bekostnad. Man menar att när politiker och makthavare ljuger och fiffjar utan att bli straffade skapas det förakt för samhället och bidrar till kriminaliteten. Media har stort inflytande på kriminalvården. När media skriver att samhället kräver högre straff, styr de i sin tur politikerna som tar besluten. De intagna känner en fientlig inställning och avståndstagande från samhället utanför.

|FÖRVARING ELLER PERSONLIG UTVECKLING?

Uppfattningar om hur den intagnes anpassning i samhället främjas beskrivs olika av intagna och personal. De intagna tycker inte att det sker någon återanpassning och att miljön mer präglas av förvaring än av personlig utveckling.

”...det känns nästan som om vi är på väg tillbaka till kannibalism, människan glöms bort och den humanitära läran går förlorad /.../ det ges bara grymhet och hårda bud från regeringen”

”...det fungerar inte alls därför att de blivit så restriktiva med permissionerna”

Personalen beskriver en förändring när det gäller de intagnas anpassning till samhället, att anstaltens vård håller på att bli mer individanpassad. Samtidigt ser man att strukturerna måste förändras så att det blir mer lättarbetat. *”...inriktningen på verksamheten måste vara att ta tillvara på tiden på ett positivt sätt /.../ att ge de intagna det stöd de behöver för att ta itu med sina problem, t.ex., droger m.m. /.../ vi är inte där än men vi håller på”*. Det nya tänkandet börjar ta form på anstalten: kontaktmannaskap, studier, ”Cognitiv skills”, och särskilda

påverkansprogram som är individanpassade.

| ANHÖRIGKONTAKTER

Det är svårt att hålla liv i kontakten med anhöriga på ett bra sätt inifrån anstalten. Långa avstånd och att bara ha telefonkontakt är jobbigt. Trots detta tror personalen att anhörigkontakten är livsviktig för återanpassningen i samhället. Som nämnts tidigare är man restriktiva med permissionerna och de intagna uttrycker detta:

”...det är svårt att tillgodose individens behov när säkerheten alltid kommer först”

I Kumla har det i samverkan mellan kommunen, Kumlabostäder, kriminalvårdsmyndigheten och kyrkorna utvecklats ett unikt anhörigstöd. Centrumgården är en lägenhet där anhöriga har möjlighet att övernatta en eller flera nätter vid sina besök hos de intagna. En personlig prägel har skapats med en värdinna som tar emot och hjälper gästerna tillrätta.

| FRAMTIDEN

Många ha svårt att se någon framtid och försöker ta en dag i taget. Någon menar att ifall han inte haft livslust skulle han ha begått självmord. Vad som ger intagna livslust är olika, bland annat:

”mina barn, att försöka uppmärksamma på orättvisor, hatet och tanken på hämnd och att man har en tro på Gud”.

Från personalhåll ser man behovet av att *”alla som jobbar här skulle bry sig, tycka om att arbeta med människor, allt borde gå i en mer positiv anda, då tror jag man skulle få mer hopp i det man gör och se fler goda resultat”*. Man efterlyser också en större samverkan med olika aktörer i samhället.

| KYRKAN SOM SAMTALSPARTNER

Kyrkan och dess personal betyder oerhört mycket för de intagna och beskrivs som en trygghet, en ventil och ett andningshål. *”Man kan inte komma med sina innersta problem till en vakt, därför är kyrkan en bra samtalspartner”*. Andakterna kan fylla en funktion som *”utväg i trängda situationer, så att jag slipper sprängas”*. Det är en trygghet för de intagna att veta att kyrkan alltid finns tillhands och att den inte är en del av systemet. Tystnadsplikten är betydelsefull.

Personalen bekräftar att kyrkan på anstalten *”fungerar som ett stort lufthål för många”*. *”Det är en poäng att man inte kommer från någon myndighet. Dess viktigaste funktion är ju att vara medmänniska, att stå på den svages sida”*. Kyrkan utmanas av både personal och

intagna att ännu mer finnas med i olika verksamheter.

Som kyrkans medarbetare möter man enorma behov från både intagna och personal. Kyrkans uppgift är i första hand att möta de intagna. Man kan ha ambitionen att besöka alla så långt det är möjligt, men erfarenheten visar att med färre kontakter kan man försöka bygga långsiktiga relationer som skapar förtroende, därför att många har svårt med tilliten. Religionspsykologen Owe Wikström använder i boken *"Den outgrundliga människan"* begreppen omsorg, besinning, tolkning och fördjupning. Ofta stannar relationerna vid omsorg men ibland fortsätter samtalet och då kan man försöka provocera, utmana och diskutera. Bibeln och tron är mål och måttstock, det som gör att man orkar med omsorgen.

Stödsamtal och själavård i det breda perspektivet kan bli växtplatser där människor kan växa och utvecklas i sin egen takt. Stöd kan ges utifrån en trefaldig innebörd:

- Generella stöd och samtal gäller alla därför att den intagne befinner sig i en utsatt situation.
- Riktade stöd kan gälla frånskilda, ensamstående pappor, invandrare, etc.
- Behandlande stöd och då kan det handla om missbrukare, psykiskt sjuka, etc.

Den verklighet jag har försökt beskriva är kriminalsjälavårdarens vardag och utifrån den växer många frågeställningar fram. Hur påverkas människors karaktär och personliga utveckling under en fängelsevistelse? Tiden på anstalten kan leda till mognad och rehabilitering men den kan också vara en tid för förvaring och tankar på hämnd. Kyrkan behövs för att tillsammans med personal vara med och bygga en gemensam värdegrund där alla har ett okränkbart värde. Kyrkans personal kan arbeta för att åstadkomma ett bra samarbetsklimat där dialogen och lyssnandet blir möjlig.

| KRIMINALVÅRD ÄR POLITIK

"Du ska våga vara ute, brottslingar ska sitta inne", sa en justitieminister. En annan, Lennart Geijer, blev på sin tid en galjonsfigur för en human kriminalvårdspolitik. Straff och vedergällning var förhatliga begrepp för Lennart Geijer. Han trodde aldrig på straffets avskräckande effekt vare sig för den enskilde brottslingen eller för samhället. *"Ingen blir bättre av att sitta i fängelse"* var en stående replik.

Långa fängelsestraff avskräcker inte. Istället måste fängelsevistelsen kopplas ihop med verkligheten. Vi har lagt för lite vikt vid att människor ska tillbaka ut till samhället.

Jag vill belysa det med två citat, det första från en personal och det andra från en intagen:

"Vi glömmer bort att varje intagen i Sverige någon gång kommer ut, och därför kan samhället inte bara låsa in människor, utan se till helheten och möjligheten att förändra."

"Det finns inga enkla svar, man måste alltid kompromissa. Det finns inga ideala människor."

Man får inte överdriva, det leder till fanatism. Det måste finnas balans.”

Fortfarande finns det allt för mycket av förvaring på Kumlaanstalten men känslan finns att vi är på rätt väg mot en genomtänkt vårdideologi. Att intagna kan uppleva fängelsemiljön som en trygghet är ett misslyckande från samhällets sida.

Vi behöver blåsa nytt liv i kriminalvårdsdebatten utifrån ett helhetstänkande där det faktiskt är något som berör oss alla. Det kan handla om människosyn och värderingsfrågor eller permissioner och kontakter med familjen och anhöriga som ett led i att bryta ett kriminellt mönster. Individerna måste förberedas för ett liv i frihet. Det gäller utbildning, social kompetens och möjlighet till ett normalt liv. De förberedande insatserna måste diskuteras på alla nivåer. Samhällets ansvar när det gäller återanpassning måste aktualiseras. Den frivilliga faktiskt har tagit sitt straff och bör få en ny chans.

|RÖRELSE MOT UTKANTERNA

Att vara kyrka är att röra sig mot människan och att se henne och hennes behov. Evangelierna beskriver hur den rörelse som uppstod i Guds eget hjärta, är en rörelse mot utkanterna, mot svaga och utsatta grupper av människor. Det mesta av vårt kyrkliga arbete idag måste nyriktas mot dem som evangeliet självt söker och då handlar det om själavård och diakoni för dem som befinner sig i marginalen. På tillvarons botten, på samhällets baksida och hos de minsta har Kristus förbundit sig att vara närvarande.

”Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var hemlös och ni tog hand om mig, jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni såg till mig, jag satt i fängelse och ni besökte mig.” ’Då kommer de rättfärdiga att fråga:’ ”Herre, när såg vi dig hungrig och gav dig mat, eller törstig och gav dig att dricka? När såg vi dig hemlös och tog hand om dig eller naken och gav dig kläder? Och när såg vi dig sjuk eller i fängelse och besökte dig?” ’Kungen skall svara dem:’ ”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig.”

Matt. 25:35-40

I Jesu ögon har människan alltid sitt grundvärde trots sin ofullkomlighet. I Kristi själavårdande blick är jag först och främst människa, skapad till Guds avbild med unika möjligheter. Sedan kommer svagheten, störningen och kriminaliteten. Uttryckt med en mer modern terminologi skulle det kunna beskrivas som utgångspunkten för den humanistisk-kristna människosynen där människan är ovärderlig och där människovärdet inte är reducerbart.

|KYRKANS MÖJLIGHETER

Att försöka ge några enkla svar på den svåra frågan om fängelse ska betraktas som förvaring eller vård låter sig inte göras. Att gå från ändstation till vändstation ska ses som en utmaning också för kyrkan, där vi vågar tro att samhället, kriminalvården och framför allt att vi människor kan förändras i en positiv riktning. Helhetssynen på människan omfattar bevakning av samhällsutvecklingen när det gäller värderingsfrågor och att bedriva positiv samhällskritik. Kriminalvård och fängelser är inte skilt från samhället utan är en del av det. Med inlevelse kan kyrkan undersöka hur de välformulerade målen för exempelvis kriminalvården efterlevs. Det finns ett samspel mellan regering, riksdag och samhället och det som sker på våra anstalter. I den skärningspunkten kan kyrkan peka på att människan alltid är viktigast i alla verksamheter och regelsystem. Vi intar ofta en passiv hållning i kriminalvårdsdebatten och ger därmed indirekt vårt stöd till dem som kräver hårdare tag och längre straff. Det är ett nederlag för den kristna och humanistiska människosynen. Den innebär att se människan och bemöta henne med respekt och värdighet, respektera henne som en människa med möjligheter att ta ansvar för sitt eget liv och sina egna handlingar. Det innebär att se att det finns både goda och mindre goda sidor, och försöka ge kunskap och stöd så att det goda och positiva kan utvecklas och bearbetas. I mötet mellan människor kan livet förändras. Då vi dessutom aldrig är utanför Gud så finns den gudomliga närvaron i mötet, och samtalet sker då i någon mening i en kristen kontext.

För att återanpassning till ett normalt liv ska bli möjlig måste det till samverkan mellan olika aktörer i samhället. Här kan det handla om permissioner, en utvecklande fängelsevistelse, anhörigas situation, kontakt med socialförvaltning, arbetsförmedling, etc. Att efter frigivning känna sig stämplad för resten av livet och känna utanförskap medför återfall i kriminalitet.

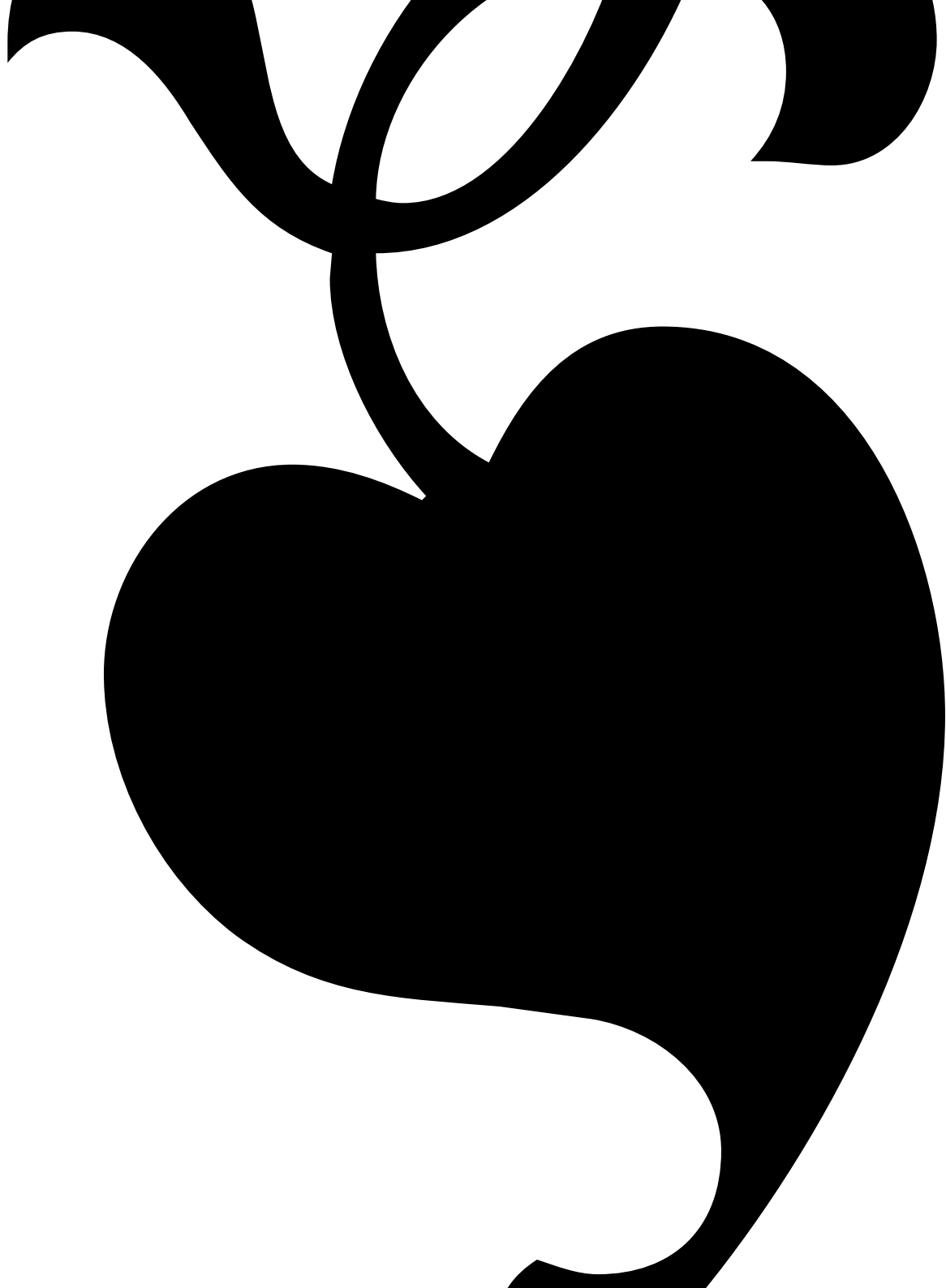
Samverkan är ett uttryck som ofta förekommit i våra samtal och detta är nödvändigt för att varje del av helheten ska bli starkare. Alla goda krafter måste samarbeta därför att den människa som sitter i fängelse har en så komplicerad livssituation

Vi har lärt oss att medmänsklighet och omsorg kan vi sköta via skattsedeln. Men kyrkan kan aldrig frånskriva sig den sociala omsorgen om den enskilda människan. Att se till hela människans behov är kyrkans och själavårdens uppgift, att i livets tjänst verka i ett stort rum som har plats för mångfalden och motsättningarna i livet.

- Orkar vi med att se människan som skapelsens krona bakom brott och ondska? Vågar vi inom kriminalvårdens alla regelsystem hävda att den enskilda människan alltid är viktigast?

- Vågar kyrkan vara den motkraft som behövs när människovärdet löper risk att devalveras och reduceras genom förnedring?
- Vågar vi vara kyrka och stå upp för den av samhället dömda människan när opinionen kräver hårdare tag mot brottslingar?
- Vilket ansvar har vi som kyrka när det gäller frågan om förvaring eller vård på våra fängelser?
- Kan vi som kyrka vara med och påverka i riktningen från ändstation till vändstation?

Roland Bjurhamn,
diakon i Kumla församling och kriminalsjälavårdare på Kumlaanstalten

Sex medeltidskyrkor och en diakon

Att tydliggöra diakonin genom att verka och vara ute i bygden, att synas som kyrka samtidigt som man inte alltid ska synas kan vara delikat. Det är viktigt att människor ser att kyrkan finns ute bland alla andra i samhället, samtidigt som det också är viktigt att inte peka ut någon som behövande.

SEX MEDELTIDSKYRKOR RYMS I MIN FÖRSAMLING som är en landsortsförsamling med större och mindre gårdar och stugor runt fyra insjöar. Det finns två små samhällen varav ett är ett brukssamhälle där bruket har lagt ner. Det andra är en ”förort” till den närbelägna staden. Församlingen består av cirka 4 200 församlingsbor, varav 3600 (86 %), tillhör Svenska kyrkan.

I församlingen finns en hel del småföretag, många enmansföretag, aktiva idrottsföreningar, en driftig sockenförening, livaktiga hembygdsföreningar andra frivillighetsorganisationer som Röda Korset, politiska partier och pensionärsföreningar, dock ingen frikyrka. Många gånger är det samma människor som är engagerade i de olika föreningarna.

Vi har två låg- och mellanstadieskolor där merparten av församlingens barn går. En del av barnen går i en låg- och mellanstadieskola i en grannförsamling, liksom en del barn och ungdomar har valt friskolor i staden, där också högstadieskolorna ligger.

Det finns två livsmedelsaffärer, ombud för apotek och systembolag, bibliotek, distriktssköterska, barnvårdscentral, två bensinmackar och två mindre matserveringar. Människorna som lever här reser mycket till och från skolor och arbetsplatser.

En fråga som engagerat hela bygden är nedläggningen av församlingens enda äldreboende. Trots starka protester från lokalbefolkningen har detta lagts ner i dess dåvarande form. Nu återstår anpassade lägenheter med möjlighet till hemtjänst. Drygt

hälften av boendemöjligheten försvann.

|STORA UTEKISSARDAGEN

Kreativiteten är stor i bygden. Lokala små bibliotek bildas när servicen minskar, valborgseldar med körer sammansatta just för kvällen ordnas, boulebanor byggs och boulelag bildas. Årensning med flottrace bestående av fantasifulla hemmabygda flottar samlar folk från när och fjärran. Hemvändardagar lockar många att återvända och dela minnen och kunskap om bygden. Hantverkare och småföretagare söker hela tiden nya försörjningsmöjligheter när traditionella inkomstkällor försvinner.

Kyrkan är en naturlig del av bygden. Föreningar och kyrkan går samman i olika projekt, exempelvis det aktiva miljöarbete runt en av sjöarna som resulterade i den stora utekissardagen och ett cykellopp som anordnas varje år. Detta har gett ökad medvetenhet om vår egen betydelse för miljöpåverkan. Ytterligare en positiv följdverkan har varit församlingens initiativ till att länsstyrelsens vattenutställning Rädda Östersjön kom till våra kyrkor och församlingshem då skolbarnen var en del av besökarna.

Samtidigt kan man säga att kyrkans naturliga del och betydelse i människors liv har minskat på samma sätt här som i övriga landet, dock tror jag att kyrkan har en större plats på landsbygden. Det är naturligt att gå till de aktiviteter och grupper som kyrkan ordnar, framför allt under veckorna, likaväl som att kyrkan är med och ordnar aktiviteter tillsammans med övriga intressenter i bygden.

Församlingen har en stor och väl utbyggd barn och ungdomsverksamhet, körer för alla åldrar, dagledigträffar, kvinnofrukostar, aktiva kyrkgrupper, syföreningar, sorgegrupp, kvinnogrupp, olika sorters samtalsgrupper över aktuella ämnen, välbesökta musikgudstjänster till förmån för Lutherhjälpen och Svenska Kyrkans Mission, kyrkcykling och kyrkvandringar till våra olika kyrkor, och ett varierat gudstjänstutbud med ett rikt musikinslag. Församlingens arbete präglas av de människor som arbetar där, både frivilliga och anställda.

|BEHOVEN AV DIAKONI

Människor är vana att klara sig själva, vill man ha något gjort får man göra det själv. *”Bra karl reder sig själv.”* *”Man ska inte ligga andra till last.”* Lite av den andan råder bland församlingsborna samtidigt som det finns en ödmjukhet att ta emot hjälp när det kniper.

På mindre orter finns oftast en stor kännedom om människor som bor nära mig, att leva helt anonymt är svårare än i städer. Den sociala omsorgen/kontrollen är stark på gott och ont. Det finns en stor social omsorg. En naturlig diakonal verksamhet som utförs av alla.

Det är naturligt att höra sig för om den nyblivna änkan vill ha skjuts till kyrklunchen eller läsa saga för grannbarnen när orken tryter i familjen.

Utsatthet och liv i samhällets utkant finns överallt. Missbruk, våld, ensamhet, sjukdom och sorg kan drabba alla oavsett var man bor eller vem man är. Samtidigt som viljan att hjälpa sin nästa är stor så finns en oerhörd respekt för varje människas integritet. Det är dubbelt.

Man ska inte luras till att tro att behoven inte finns eller är mindre, bara för att de inte uttalas. De finns i alla de skiftande slag, dock är antalet människor i behov inte så många till antalet. Kanske har vi en större del ensamarbetare. Många lever under stark ekonomisk press. Bitvis tror jag att man kan känna sig oerhört ensam. Det är lätt att få en given roll som kan vara svår att förändra, för samtidigt som det finns en mycket stor tolerans så frodas också intoleransen. Samtidigt som kreativitet och engagemang frodas och bejakas så finns misstänksamhet och rädsla för det okända. Man kan också bli ensam för att det är långt till grannar. Kommunaltrafiken är mycket dålig och bitvis obefintlig. Vi ser också att den som är gammal och inte längre kan bo kvar hemma tvingas flytta till staden vare sig man vill eller inte då alla äldreboenden tas bort på landsbygden.

| NY TENDENS

Samtidigt finns det en ny tendens. Många nya har flyttat in i församlingen utan någon anknytning till bygden. Det lokala sociala nätverket fattas eller är inte så väl utbyggt.

Man kan bland de nyinflyttade skönja två kategorier. De som har det gott ställt och söker en ny livskvalitet i hus på landet med möjlighet till avskildhet och närhet till naturen. Sedan finns det de som har sämre ekonomi, sämre möjlighet till anställning som söker ett boende som passar ekonomiskt och socialt och som kan ge en god livskvalitet.

| FÖRSAMLINGENS DIAKONALA ARBETE

Diakonin har alltid haft en stark och naturlig ställning genom ett naturligt engagemang och omsorg om sin granne. Det har varit självklart att ge varandra ett handtag när det behövs.

Frivilliga krafter utför ett stort arbete med exempelvis syföreningar och kyrkgrupper. Dagledigträffar sker med hjälp av frivilliga. Alla dessa mötesplatser och gemenskaper har stort diakonalt värde.

Trots de starka protesterna vad gällde ”vårt” äldreboende genomfördes stora förändringar. Tidigare var äldreboendet bemannat med personal dygnet runt. Nu finns enbart boende i eget småhus med stöd av hemtjänsten kvar. Kommunen har tagit bort alla gemensamma måltider och samlingar. Vem som får tillgång till boendet i vår församling bestäms centralt

i kommunen och baseras på behov och tillgång av platser, inte utifrån egna önskningar om var man önskar bo. Kommunen försöker tillgodose personliga önskemål i möjligaste mån.

Kyrkan har tillsammans med de lokala föreningarna tagit tag i det faktum att möjlighet till gemenskap försvann när äldreboendet lades ner. Detta har skett genom avtal med kommunen om att få nyttja de lokaler som trots allt finns till gemensamma samlingar. Kyrkan har gett en av sina anställda i uppdrag att tillsammans med de lokala föreningarna hålla de gemensamma lokalerna öppna för de boende och övriga intresserade. Det finns möjlighet till fika, gemenskap, samtal, gymnastik, underhållning, nationaldagsfirande, midsommarfirande med silllunch och mycket mer.

Speciellt en av våra träffpunkter i ett av församlingshemmen har tillkommit utifrån ett behov av gemenskap. Det sociala lokala nätverket var dåligt, man kände inte sina grannar så väl eller barnen bodde långt borta. Träffarna har därför fått stor betydelse. Vi äter gemensam lunch, samtalar, byter böcker, stöper ljus, och tar vara på varandras färdigheter.

|DELTIDSDIAKON PÅ LANDET

Man har länge diskuterat behovet av en diakon i församlingen och har för det mesta tänkt sig diakoni i traditionella banor med stor äldreverksamhet. Redan 1988 låg ett långt kommet förslag på diakonitjänst hos de ledande politikerna men man ansåg då att med 2 och en 2/3 prästtjänst i församlingen skulle det bli för dyrt. Diskussioner har sedan dess skett av och till bland kyrkopolitikerna. Stiftsdiakonen har varit och berättat om diakonins bredd och mångfald. 2003 föddes en tanke om att pröva deltid diakoni med runt 10 timmar per vecka. Församlingens behov är större än så, men man har inte tyckt att det finns möjlighet för mer just nu.

Att vara diakon i en liten församling på landet ger ett oerhört brett arbetsfält. Du möter människor från 0 - 100 år, människor som lever under de mest skiftande förhållanden. Du måste ha en bred kunskap och stor social kompetens. Du får utföra de mest skiftande åtaganden som att mota kor, förlösa kattungar och möta döden i skogsbacken. Det krävs stor flexibilitet och förmåga att jobba självständigt. Det mesta gör du själv på eget initiativ. Det krävs stor samarbetsförmåga då samarbetspartnern skiftar, alltifrån mina arbetskamrater till frivilligt engagerade i kvinnofrukosten.

|ATT SYNAS, OCH INTE SYNAS

Att tydliggöra diakonin genom att verka och vara ute i bygden, synas som kyrka samtidigt som man inte alltid ska synas i vissa uppdrag kan vara delikat. Det är viktigt att människor ser att kyrkan finns ute bland alla andra i samhället, samtidigt som det också är viktigt

att inte peka ut någon som behövande. Många själavårdssamtal handlar om livets olika skiften, relationsproblem och sorg. Kontakterna sker på olika sätt. En önskan om kontakt kan ske när man möts vid en dagledigträff eller kvinnofrukost, eller i samband med en uppvaktnings. Någon berättar och ber att man ska kontakta henne eller honom. Hembesök sker också i samband med födelsedagar eller av annan anledning. Ibland kan det handla om att förmedla kontakt med hemtjänst, sjukvård, socialtjänsten eller Röda Korsets Väntjänst.

Fondärenden och matkassar finns det behov av, dock i liten skala. Det handlar då mest om tillfälliga bekymmer.

Att tydliggöra diakoni är inte minst att lyfta fram det myckna, stora och väl utförda frivilligarbetet, liksom diakonins och diakonens plats i gudstjänsten, för att symbolisera det myckna diakonala arbete som görs av alla.

Att vara verksam som diakon med så få arbetstimmar per vecka kan ha sina svårigheter. Jag både ser och vet att behoven är större än jag har möjlighet att möta. Andra saker får bero, den uppsökande verksamheten får vara i liten skala. Vissa saker ser man inte för att man inte är närvarande rent geografiskt. Det kan också vara svårt att hålla sig à jour med exempelvis ny lagstiftning, likaså att hålla sitt kontaktnät levande, allt detta som är viktigt för att kunna göra ett bra jobb. Man är beroende av att ha bra medarbetare både bland anställda och frivilliga.

|MED TVÅ PERSPEKTIV

Att möta sorg i många olika sammanhang är en stor del av det diakonala arbetet, i enskilda samtal och hembesök under längre eller kortare tid. I sorgegruppen följer de sörjande varandra under ett års tid

Just nu brinner jag för ett arbete som bedrivs med kontraktet som bas. Föräldrar som mist ett barn behöver träffa någon i samma livssituation. En gång i månaden träffas några föräldrar, framför allt mödrar. Ur detta sammanhang har det blivit tydligt och viktigt att belysa barn och sorg. Ett nytt projekt är i sin linda. Vi har nyligen haft en föreläsning av Rädda Barnen om just barn och sorg. Detta är två viktiga och tunga bitar av mitt jobb just nu.

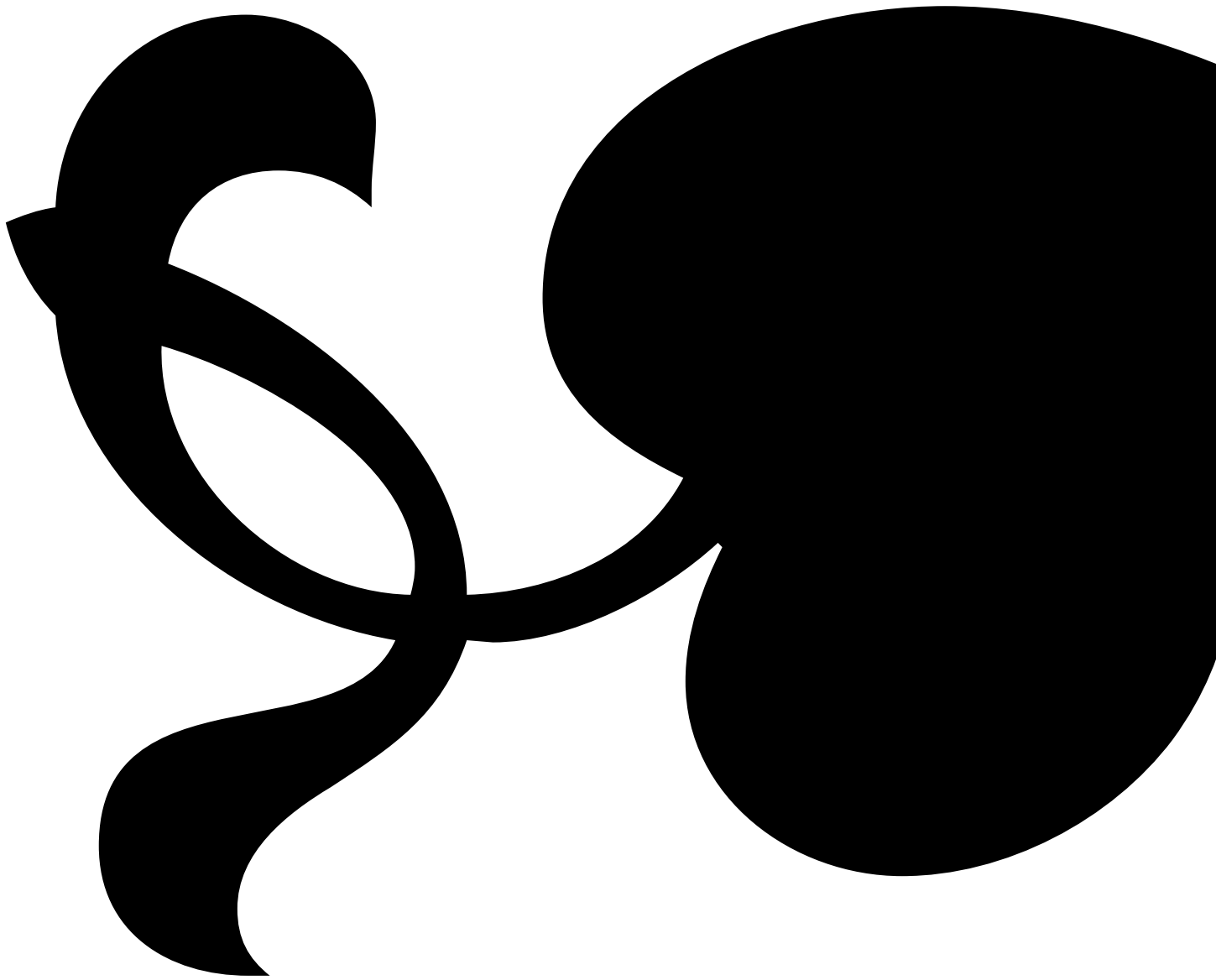
Jag är också verksam som skolsköterska, med kommunen som arbetsgivare, på en gymnasieskola i Nyköping. Det är en av de skolor till vilken församlingens ungdomar kan söka. Skolsköterskans arbete har en stark diakonal sida jämte den medicinska. Många ungdomar lever under svåra sociala omständigheter och har många tankar och funderingar över livet och dess mening. De behöver samtala om relationer, hur man kan förhålla sig till kompisar och föräldrar. Och så kärleken...

Jag ser också att mitt diakonala uppdrag på skolan - förutom att finnas till för ungdomarna - är att vara nätverksbyggare mellan kommunens och kyrkans olika möjligheter. Om alla goda krafter verkar tillsammans finns en oerhörd kraft och stora möjligheter. Genom mina två perspektiv ser jag tydligt sorgens konsekvenser för barn och ungdomar. Sorgen förändrar deras liv radikalt och de kan få stora svårigheter att klara skolan. Samhället och kyrkan har svårigheter att möta ungdomarnas behov.

Visst finns det speciella möjligheter/svårigheter med att bo på landet eller i små samhällen, det mesta går att ordna med gemensamma krafter på ett tillfredställande sätt. Att vara diakon på landsbygden ger många möjligheter till fantastiska möten med kreativa och engagerade människor. Mångfalden är stor och kyrkan är en del av vår bygd.

Gunilla Falkeborn,
diakon i Stigtomta-Vrena församling, samt skolsköterska i Nyköpings kommun

Diakoni - en fri(villig)hetsrörelse

En församlings diakonala verksamhet måste vara mer än vad en enskild diakon presterar. En församlings diakonala arbete bygger på summan av de samlade erfarenheter, färdigheter och resurser som medarbetarlaget, diakonen och frivilligarbetarna besitter.

KOMMUNITETEN SANT EGIDIO ÄR EN DIAKONAL lekmanarörelse som har sitt centrum i basilikan Santa Maria in Trastevere i Rom. Rörelsen startade 1968 i spåren av andra Vatikanconciliet. Idag har rörelsen mer än femtiotusen medlemmar i Italien och sjuttio andra länder. Medlemmarna i rörelsen, spridd över världen, delar de grundprinciper som karakteriserar Sant Egidio:

- Bön, som är en viktig och central del av verksamheten.
- Bibelstudier och samtal, för att ge människor möjlighet att hitta meningen i sitt liv.
- Solidaritet med de fattiga, de gamla, de sjuka, de yngsta. Här kan man på frivillighetens grund ge stöd, support och hjälp till de behövande enligt evangeliet. Dessa praktiska uppgifter kan handla om att sköta patienter på sjukhus, ge sjukvård, undervisa barn och vuxna, eller arbeta i något av de sociala centra som finns. Här kan gästerna bli serverade mat vid dukade bord, få hjälp att fylla i blanketter, det kan gälla ekonomisk hjälp, uppehållstillstånd, juridiska spörsmål med mera. Man har också ett organiserat arbete för att hjälpa flyktingar och invandrare med det som de behöver och har rätt till. Det finns ett särskilt zigenarprojekt.
- Ekumenik som praktiseras genom gemenskap i bön mellan kristna över hela världen.
- Dialog mellan religioner för ökad förståelse och för freden och mot dödsstraff.

Tanken här är att ett engagemang i rörelsen har sina rötter i ett sökande efter mening, tro och ett uppdrag här i livet. I gemensamt sökande, läsande, samtalande och bedjande växer medlemmarna in i verksamheten och för många blir resultatet ett medvetet val i uppdraget för vännerna, de behövande. Det vill säga att medlemmarna får använda sina gåvor och sina kunskaper i rörelsens tjänst. Den enskilde medlemmen får ta sin tro på allvar och uppdraget sker i Jesu efterföljelse, och har sin tydliga förankring i evangeliet.

I Sant Egidio kallar man varandra för vänner, inte konfidenter eller hjälpsökande. Det är en syn på människan som är angelägen att stå upp för. Se gärna hemsidan: www.santegidio.org

|BED, ARBETA OCH REFLEKTERA

Jag tror att det skulle gå att applicera Sant Egidiotanken i svenska kyrkans frivilligarbete. Det är av stor vikt att de som engagerar sig i diakonalt frivilligarbete i församlingen får möjlighet att fundera kring varför de gör det och hur det skall göras. Introduktion kan ske i studiecirklar om det frivilliga uppdraget, följt av utbildning för det specifika arbetet t.ex. besökstjänst, andaktsmetodik och samtals teknik. Men det måste också finnas plats för kontinuerliga samlingar för bön, bibelstudier och samtal kring tro och församlingsliv. För att öka känslan av samhörighet och gemenskap i gudstjänsten tror jag också att det är bra att bereda möjlighet för den som vill att medverka i gudstjänsterna på olika sätt.

I diakonens vgningsuppdrag sägs att diakonen ska *”hjälpa människor att gestalta Guds kärlek /---/ och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen”*. För mig är det självklart att frivilligheten faller inom dessa ord. Frivilligt arbete i församlingen måste förutom rent praktiska insatser av olika slag innebära att de enskilda medarbetarna får möjlighet att utveckla och fördjupa sin tro och att de tas på allvar när de kommer med idéer och initiativ. Dessa församlingsbor utgör goda resurser i församlingsarbetet. Deras kunskaper och gåvor är viktiga delar för helheten. En församlings diakonala verksamhet måste vara mer än vad en enskild diakon presterar. En församlings diakonala arbete bygger på summan av de samlade erfarenheter, kunskaper, färdigheter och resurser som medarbetarlaget, diakonen och frivilligarbetarna besitter.

|FRIVILLIGA GER KONTINUITET OCH FLEXIBILITET

Jag ser de frivilliga medarbetarna som i det närmaste oundgängliga. De har dels en rent praktisk funktion i församlingsarbetet. Genom dem kan församlingen täcka in behoven av diakonala insatser på ett bättre sätt än om en ensam diakon skall hinna allt. Då måste det göras hårda prioriteringar. Det i sin tur leder till en ryckighet och ett församlingsarbete

som mera blir ambulansutryckningar än ett kontinuerligt väl fungerande nästanstöd. En aktiv frivilligkår kan också innebära att församlingen blir en levande gemenskap under hela veckan året runt. Den aktiva frivilliggruppen kan även med stöd bilda ledningsgrupper för olika typer av insatser och komma med egna initiativ. Ett utfall av detta kan bli att församlingsdiakonin med kortare startsträcka kan möta nya behov av diakonala insatser. De frivilligt engagerade medarbetarna har även genom sina samtal, uppgifter och andaktsliv en andlig funktion i församlingen.

|REKRYTERING PÅ FLERA SÄTT

Rekryteringen till diakonigruppen är inte helt enkel. Ett sätt är via direkta personliga kontakter, diakonen frågar helt enkelt om NN vill vara med. Fördelen är att diakonen vet vem som tillfrågats, då man känner varandra. Ett annat sätt är att på bred bas bjuda in till samtal och studier kring diakoni - frivilligt arbete - tro - livsfrågor och sedan i denna grupp ställa frågan om vidare engagemang. En tredje väg är att rekrytera bland de människor som varit deltagare i verksamhet av olika anledningar. Ingen människa är för alltid hjälptagare eller hjälpare. Annonsering via församlingsblad, tidningar och affischer kan vara en möjlighet. Utformningen av annonsen är då viktig. Det bör med tydlighet framgå vad som är mål och syfte med annonsen, kanske också vad som krävs av den som anmäler sig. Metoden kräver noggrann intervjueteknik för att bedöma lämpligheten hos dem som anmäler intresse. Var ödmjuk och glöm inte att konsten att vara medmänniska ibland inte är svårare än att vara just människa. *"Ingen kan göra allt, men alla kan göra något"*, för att citera Pelle Svanslös.

Det är ledaren för den diakonala verksamheten som ansvarar för att få rätt person är på rätt plats och rätt uppgift erbjuden rätt person.

|SOCIAL EKONOMI

Frivilligt - eller ideellt - arbete har en annan drivkraft än lönearbete. Ett begrepp som innesluter kyrkans frivilligsektor är social ekonomi. Den sociala ekonomin är den tredje sektorn inom ekonomin efter den offentliga och den privata sektorn. Den sociala ekonomins drivkrafter är idéburna och samhällsnyttiga, men står fria från den offentliga sektorn. Den sociala ekonomin drivs utan vinstintresse. Verksamheter som ryms inom detta område kommer underifrån och är alltid svar på behov. De kan inte beslutas fram. Svenska kyrkans frivilliga diakonala arbete kan vara ett bra exempel på social ekonomi. Diakonins behov av frivilliga arbetsinsatser skall inte ses eller upplevas som att församlingen behöver arbetskraft gratis. Den insats de enskilda frivilliga vill göra eller den tid och det engagemang

de ger skall ses och upplevas som ett uppdrag för min nästas skull, i Jesu fotspar.

|FÖRSAMLINGENS FRIVILLIGPOLICY

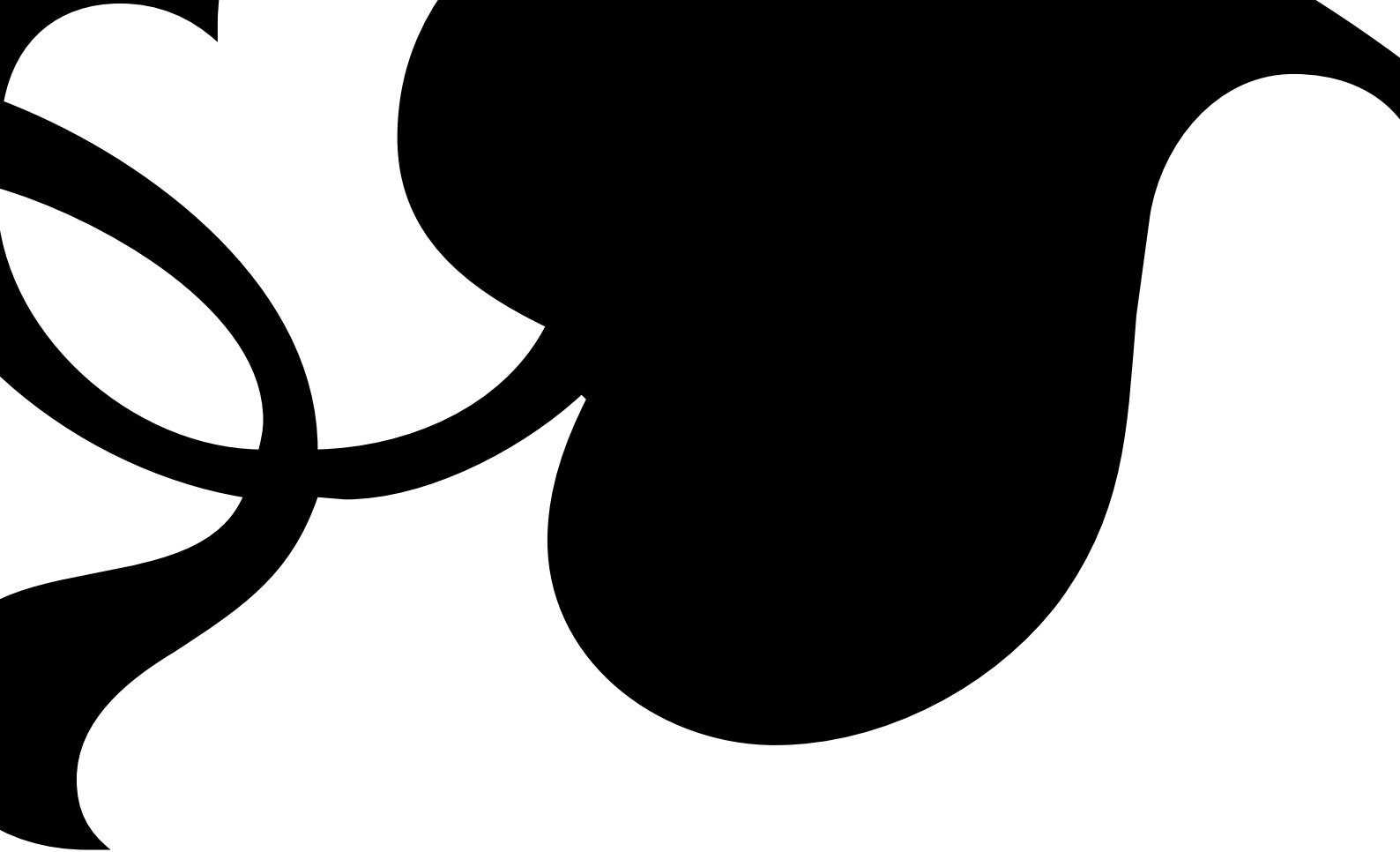
Jag har till uppgift att få igång en utveckling av frivilligorganisationen i församlingen. Det är mina förhoppningar att lyckas men det måste få ta sin tid. Till höstterminen startar en studiecirkel i vår församling utifrån boken *"Att leva, lära och tjäna i kyrkan"*. Jag hoppas kunna få välkomna nya frivilligarbetare efter detta, eller åtminstone starta ett samtal och en medvetenhet om det hela som kan sprida sig. Som nyanställd i församlingen gick jag ut med en enkät till anställda, förtroendevalda och frivilliga medarbetare i församlingen samt till tänkbara samverkanspartners i närsamhället för att få en uppfattning om medvetenheten, kunskapen om och förväntningarna på det diakonala arbetet i Mariefred. Det ingick i uppgiften att göra en diakonal inventering. Svaren från gruppen anställda, frivilliga och politiskt förtroendevalda säger att det är viktigt att förankra en gemensam diakonisyn i församlingen. Med det menar jag att för såväl anställda som frivilliga och politiker är det viktigt att tänka igenom det frivilliga engagemanget. Vad är församlingens syfte med att driva frivilligt arbete? Vilken betydelse har det? Det finns anledning att tala om vikten av en väl förankrad policy gällande frivilligt diakonalt arbete i en församling. Det är en trygghet för alla, både anställda och frivilliga att ha uppdragen tydligt nedskrivna på papper. På så sätt undviker man missuppfattningar och missförstånd som kan leda till onödiga konflikter. Att en församling börjar tänka termen social ekonomi som komplement till termen frivilligarbete kan tydliggöra vad det hela handlar om. Ordens valörer är viktiga. Termer som välgörenhet, frivilligt och oavlönat arbete kan uppfattas ha en negativ klang, medan social ekonomi uppfattas positivt.

|EN KÄRLEKSRÖRELSE

De frivilliga medarbetarna är nödvändiga och livsviktiga för trovärdigheten i församlingens diakoni och för att få till stånd en levande församling. En levande församling är i rörelse. Diakoni är en rörelse i tiden som skall spegla samhället utan att vara en inomkyrklig spegelbild av det. När diakonin återuppstod i Sverige på 1800-talet var den på många sätt en frihetsrörelse, då den fick stor betydelse för den då spirande kvinnorörelsen. Frihetsrörelse är fortfarande ett epitet att sätta på diakoni då den på olika sätt vill hjälpa människor att bli befriade från det som tynger, binder och/eller känns problematiskt. Diakoni är en gränsöverskridande rörelse och skall som sådan inte vara knuten till någon eller några få anställda utan vara en dimension och ett förhållningssätt som genomsyrar allt som görs i församlingen. Till sist, diakonin är en kärleksrörelse. Som kristna bärs vi av

en kallelse att för Kristi skull vara till för andra. Det vill säga en gemensam tjänst i kyrka och församling - en kärlekstjänst till nästan i Jesu efterföljelse. Tjänsten till nästan kan organiseras som frivilligt diakonalt arbete i församlingen. Att få vara till tjänst, det vi kallar diakoni, är i grunden en enkel tanke. Jag är till för någon mer än mig själv. Vi behöver varandra för att kunna leva våra liv.

Katrin Palmer,
diakon i Mariefreds församling

Hur mår du? Mitä kuuluu?

OM SVERIGEFINSKT DIAKONIARBETE I OXELÖSUND

Under samtals- och bastukvällar kan man tvätta själen - och även kroppen - ren. Där lyssnar man intensivt på varandras sorg och glädjeämnen. Där finns tårar och skratt, död och liv, nåd och frälsning. Det är självhjälpsgrupp i funktion.

HUR MÅR DET SVERIGEFINSKA DIAKONIARBETET på min nya hemort, en stad med ungefär 11 000 invånare, varav tolv procent har finsk bakgrund?, undrade jag på vägen hit till Oxelösund för två och ett halvt år sedan.

Vad har jag själv för erfarenhet med mig av arbete i kyrkan? Jag har arbetat arton år som diakonissa i Finland. Före diakonvigningen hade jag studerat fyra och ett halvt år på ett av diakoniinstituterna i Finland för att bli sjuksköterska och diakoniarbetare i evangelisk-lutherska kyrkan. Med tiden blev jag mera intresserad av psykiatri och specialistutbildade mig till mentalhygienisk sjuksköterska.

| FINSKA FRIVILLIGTRADITIONER

Ska det vara någonting som är likadant eller är det helt annorlunda här än i Finland?

Snart märkte jag att gemensamt är det rika frivilligarbetet. Eftersom finskspråkiga resurser är små - en anställd - har de finskspråkigas årsmöte valt en styrelse, en tradition sedan mer än trettio år. Under dessa år har olika representanter skapat sig kunskap och kompetens i det sverigefinska församlingsarbetet. Varje vald representant har två års mandat för att arbeta; utveckla och ge stöd till det sverigefinska arbetet och den anställda. Jag blev vald till ordförande.

Ja, du läste rätt. Tjänsten som diakon betyder att du är ledare, ansvarig för hela det

sverigefinska arbetet. Det är en stor lättnad att en av våra svenskspråkiga präster kan tala finska. Han biträder det sverigefinska församlingsarbetet. Jag anser att det är bra att vi har samma präst t.ex. vid våra dop, gudstjänster och begravningar. På det sättet lär man känna prästen och har möjlighet att välja honom som själavårdare om behovet finns.

Enligt min uppfattning är frivilligt arbetet ett naturligt sätt att leva i kyrkan i Finland. I Uleåborgs stift finns ett gammalt reglemente för frivilligt arbetet i församlingarna. Det allmänna diakonala ansvaret ska förverkligas. Efter andra världskriget grundade kyrkan insamlingen ”Gemensamt Ansvar” för att hjälpa lidande människor. Insamlingen pågår fortfarande, nuförtiden med hjälp av 40 000 frivilliga.

Här i Sverige fortsätter de goda traditionerna. I syföreningen samlar man pengar till Lutherhjälpen och Svenska kyrkans mission för att hjälpa gatubarn i Brasilien och för att stödja familjen Murless arbete i Tanzania. På det här sättet lär vi oss om internationell diakoni och missionsarbete. Det är betydelsefullt att på ett personligt plan få känna att vi kan hjälpa till, och inte bara känna maktlöshet inför lidandet.

|TÅRAR OCH SKRATT

Syföreningen och samtals- och bastukvällar är grupperna där man kan tvätta själen - och även kroppen - ren. Deltagarna lyssnar intensivt på varandras sorg och glädjeämnen. Där finns tårar och skratt, död och liv, nåd och frälsning. Det är självhjälpsgrupp i funktion.

Även kyrkokören förverkligar sitt diakonala ansvar. Då och då hälsar några av dem på de finskspråkiga på sjukhem och sjukhus. De gör också hembesök. Gamla körmedlemmar glömmer de inte heller. På födelsedagar och högtider är det skönt att sjunga gamla bekanta psalmer och sånger tillsammans. Jag har fått positivt gensvar på deras besök från vårdpersonal. Den här feedbacken tröstar mig när jag själv inte tillräckligt ofta hinner besöka de gamla och sjuka.

Somliga människorna i medelåldern berättar för mig att känsliga händelser ”händer på finska”, även om deras kunskaper på svenska språket är goda. När man behöver förstå vad egentligen hände vill man diskutera det på sitt hjärtas språk.

Många av de gamla har glömt svenska språket och det finns inte tillräckligt med finskspråkig personal på avdelningarna. Vårdpersonalen har informerat mig om detta. Väntjänstutbildning är ett svar på detta behov att möta ensamma människor. På utbildningskvällarna lär vi oss olika principer, exempelvis regler om: Vad betyder egentligen det att vi har tystnadsplikt? Vad betyder aktivt lyssnande? Människornas erfarenhet av livet är så stort att kvällarna blir både givande och tagande möten. Frivilliga ger stöd åt varandra men det är viktigt att man inte lämnar dem ensamma. Vi måste ha kontakt med varandra.

Den anställde har alltid ansvar för de frivilliga medarbetarna.

Vad kan man göra utan frivilliga? Lite, tycker jag. Frivilliga medarbetare har fina idéer och stora krafter. De ser människors olika behov med andra ögonen än de anställda. Det finns också oerhört mycket inofficiellt frivilligarbete. Vi alla människor är kallade för att tjäna. Att vara en bra granne tillhör vardagligt bröd, skriver Martin Luther. Jag är så tacksam för alla dessa hjälpsamma människor. Det är viktigt att visa detta, på olika sätt. Ett muntligt tack är bra, men bättre är ett konkret tack. Man kan bjuda på middag, eller på en resa. Vilket är det bästa sättet att tacka frivilliga medarbetare? Bra fråga. Lyssna på frivilliga! De brukar ha bra svar.

En utmaning i det sverigefinska församlingsarbetet är att också de frivilliga medarbetarna åldras. En annan viktig utmaning är hur vi ska ge stöd till unga människor som söker sina rötter. Somliga känner sig inte svenska och inte heller finska. Rötterna finns i båda världarna.

|TVÅSPRÅKIG GEMENSKAP

Krafterna i finskspråkigt församlingsarbete räcker inte. Nätverksarbete är viktigt. Samarbetet med sverigefinska församlingsarbetet i Nyköping fungerar bra, detsamma gäller de finskspråkiga föreningarna i Oxelösund. När vi planerar verksamheten byter vi information med varandra för att undvika att olika evenemang sammanfaller. Vi samlar ihop krafterna inför stora fester eller friluftsdagar med familjer.

Stöd från sverigefinska medarbetare i stiftet är viktigt. Jag får information, har möjlighet att delta i kurser på finska och träffa finskspråkiga kollegor. I stiftsorganisationen finns även en referensgrupp för det sverigefinska arbetet.

Svenskspråkiga diakoner och jag har ett gemensamt diakonalt språk. Vi har likadana visioner i arbetet och uppskattar vars och ens erfarenhet och tankar. Jag känner mig hemma även om språket och den kulturella bakgrunden är annorlunda. Nästa år ska vi ha gemensam fest för alla frivilliga i församlingen och tacka dem. Vi förstår vårt gemensamma ansvar för tvåspråkiga evenemang och har redan nu planer på hur vi ska vara försäkra oss om att alla känner sig välkomna och uppskattade.

Tvåspråkiga gudstjänster är speciella. Tomi Valjus, handläggare för finskspråkig gudstjänstutveckling vid kyrkokansliet i Uppsala har skrivit en belysande artikel "*Gudstjänst på två språk*" med konkreta exempel varför, när och hur man får tvåspråkiga gudstjänster att fungera. Man behöver mera tid att planera än när man planerar enspråkiga gudstjänster. Om man inte har tillräckligt många tjänstgörande och möjlighet att samarbeta är det bättre att återkomma någon annan gång, tycker jag. Det är känsligt med gudstjänster. Man vill

delta i gudstjänster på sitt hjärtas språk oberoende av om man är finsk- eller svenskspråkig, har jag hört. Språket ger trygghet.

|SKILLNADER BERIKAR

Man kan tro att finsk och svensk kultur är likadana, eller nästan intill. Men lita på mig, skillnader finns. Jag gläder mig varje gång och är tacksam när någon frågar mig om min uppfattning om finsk kultur, tankar och behov i församlingen. Skillnaderna hindrar inte samarbete, utan tillför något positivt om man känner dem till, tycker jag.

Människans identitet är viktig. En väsentlig del av identiteten är språket. Hur ska vi, som arbetar i kyrkan, medverka till att alla känner sig som en hel människa och älskad av kyrkan? Alltid har vi inte färdiga svar, men kärlek är en bra rådgivare. Jag litar på att Gud har sina meningar när han bestämmer våra vägar i livet. Människan spår men Gud rår.

Jag hoppas att när någon frågar: Hur mår människor i Oxelösund? så ska vi alla oavsett språk kunna svara: Tack bra!

Hannele Teivainen,
diakon i Oxelösund

ATT FÖRSTÅ VEM MAN ÄR

Lottie Frohm är sjuksköterska i botten. Hon har arbetat som ridinstruktör, både i Sverige och utomlands. Genom ridningen har hon träffat många struliga tonårstjejer. Hon var själv stökig som tonåring och har lätt för den sortens kontakter. Intresset för att bli diakon väcktes redan i tidiga tonåren, närmare bestämt under konfirmationsläsningen i Kungsholms församling i Stockholm.

- Prästen såg mig fast jag var så strulig! Det betydde oerhört mycket.

Skiftinge är ett ganska nedslitet område i utkanten av Eskilstuna. Här är Lottie ungdomsdiakon. Hon rör sig mycket i skolan, där eleverna går till och med nian.

Där möter hon ungdomar i kris. Hon jobbar mycket tillsammans med skolsköterskan. Dessutom håller hon lektioner om etik och identitet.

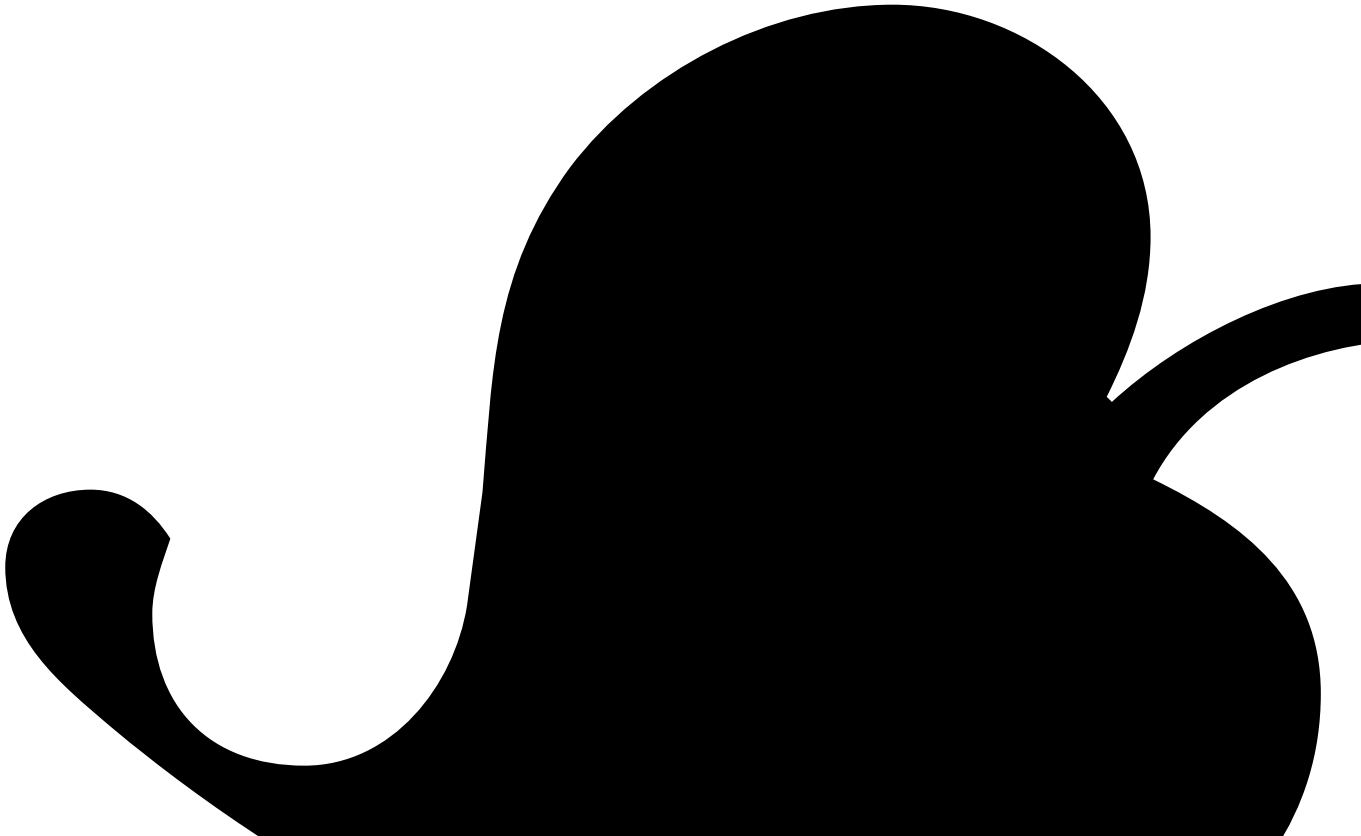
- Identiteten är väldigt angelägen. Det handlar om att förstå vem man är och att ge hopp. Hoppet lyser ofta med sin frånvaro.

Lottie sitter med i gruppen som är till för att stödja ungdomarna i området. Den jobbar mycket med att lobba bland politiker. Lottie är med och kämpar hårt för en kurator till skolan.

På sin dator i S:t Pauli kyrka tar hon emot mycket e-post från barn och tonåringar. E-postadressen droppar hon efter sig där hon rör sig.

- De som har svårt att prata eller ta kontakt mejlar istället.

Karin Reibring

Kyrkans framtid - i källaren

Idag handlar det om att bli etta och inte tvåa eller trea. I allt det vi ska göra måste det alltid vara kopplat till att prestera och att prestera bäst. Vad händer med mig om jag inte lyckas att bli först?

ATT ARBETA BLAND OCH MED UNGDOMAR är spännande och roligt. Men det är på samma gång väldigt svårt. Vi inom kyrkan brukar slå oss för bröstet många gånger och säger med en självklarhet att barn och ungdomar är det viktigaste vi har. Det är kyrkans framtid. Samtidigt får vi bokstavligen slåss för att bereda plats för dessa grupper. Barn och unga människor hörs och syns. Vi har väldigt få forum inom kyrkan där dessa grupper har en självklar och naturlig plats. Plats anvisas oftast i källaren, där dom "kan hålla på". Barn och unga måste få ta plats i församlingshemmens finrum och göra dom till vardagsrum, en plats där vi tillsammans ger och delar med oss av våra liv.

|HAR DU TID...?

I samhället vi lever i idag är tid en bristvara. Den tid vi har är väldigt inrutad. Det är skoltid, arbetstid, tvättid, barnomsorgstid, fotbollstid, konfirmandtid, datortid och fritid. Fritiden är kanske den mest inrutade. Vad vi vill hinna med kan vi alltid spekulera i. Tiden att bara vara finns praktiskt tagit inte för många av oss. Det är denna tid som vanligast får stryka på foten. Det finns få gemensamma tillfällen då hela familjen är tillsammans. Många försöker samla sig till gemensam middag, men oftast är det alltid någon som inte är med. Antingen är det träningstid eller arbete som lägger det formella hindret. När man träffas är det de praktiska händelserna som oftast står i fokus. Någon behöver nya skor och vill ha

med någon av föräldrarna. Logistiken till olika evenemang eller läxor är andra behov.

Ungdomar speglar av naturliga skäl hur vi vuxna hanterar tiden. I stället för att erbjuda ungdomarna tid att bara vara, konkurrerar vi med en mängd intressenter om deras tid och erbjuder aktiviteter av olika slag. Det vi skulle erbjuda är bara tid. Jag har tid att se dig, tid att lyssna på vad du säger och tid att samtala med dig.

Därför har det i mitt arbete som diakon blivit alltmer tydligt att det jag kan erbjuda ungdomar idag är något väldigt dyrbart, nämligen tid.

|MÖTEN MED TONÅRINGAR

När samhällets resurser är begränsade är barn och ungdomar en av de grupper i samhället som blir hårdast drabbade. Dessa kommer i kläm tydligare. Skolan har inte resurser att ta hand om de barn och ungdomar som på ett eller annat sätt behöver hjälp. Det blir större klasser och de som har svårt att hänga med blir bara allt mer efter. Det är väldigt mycket upp till eleven att tillgodogöra sig den kunskap som är nödvändig för att kunna hänga med i kunskapsinhämtandet. Det är till och med så att lärarna själva många gånger inte klarar av att hantera/har den nödvändiga tiden för dessa elever.

”I min skolsituation betraktas jag som otroligt störande. Jag har svårt med lärarna och deras behov av att klassen är någorlunda lugn. Mitt förtroende för vuxenvärlden är noll. Jag lever i en familj som är splittrad och som är kriminellt belastad. Jag har fått byta klass flera gånger för min anpassning inte funkar. Jag skiter i princip allt och vill bara vara någon annanstans. I konfirmandgruppen som jag är med i, trots allt, har jag lyckats hitta en plats. Där vågar jag visa en skärva av mitt egentliga jag. Jag skriver dikter och texter. Jag har visat dom för ledarna, som tycker att dom är bra. När det är som mörkast hjälper det mig att skriva. Speciellt efter min mormors död. Mormor var min bästa vän och som hade tid för mig.”

Det är en förmån att få gå runt i skolan och att få komma in i klasserna på högstadiet. Att få byta idéer, tankar och hälsningar med eleverna. Det är tillåtet att få dela sina vardagsfunderingar med mig. Jag kan inte alltid förklara eller ge svar, men tiden att lyssna och inte bara gå förbi. I konfirmand- och skolsammanhang kommer frågor om döden upp ofta. Det finns en rädsla och en sorg som ungdomar inte riktigt har haft tid eller möjlighet att bearbeta. Rädslan att visa sig ledsen och känslan av ensamhet är tydlig. Händelser kring begravning och dödsfall är frustrerande. *”Det har jag inte kunnat prata med någon om. Du är den förste som lyssnat.”*

|KÄNSLAN AV RESPEKT

Skolans önskemål är att hemmet engagerar sig. Vi som föräldrar erbjuds att besöka

skolan, vara med på lektioner, stötta i läxläsning, delta i utflykter, ekonomiskt stödja olika skolarrangemang, fixa utflyktskost etc. Idag handlar det om hur din ekonomiska situation ser ut för att kunna uppfylla många av dessa önskemål. I skolans hårda värld skapar eleverna sina egna regler och det är mycket tufft att möta sina ungdomar i allt som ska vara. Mycket handlar om att vara lika. Skulle du på något sätt avvika från det som anses vara norm blir trycket på dig mycket hårt. Utslagningen är ett faktum. Det handlar om alltifrån klädstil till mobiltelefon, mp3-spelare, fritidaktiviteter, föräldrarnas ekonomiska situation, föräldrarnas yrke etcetera.

Att vara annorlunda idag är det tuffaste du kan utsätta dig för och du får väldigt lite stöd för att kunna vara det. Här gäller det att ha ett självförtroende som går ut över det vanliga. Sitter du då kanske med gårdagens kläder, ingen mobiltelefon och inte kan åka på utlandssemestrar, eller ens skolutflykten och med avgiften till idrottsklubben och all utrustning, och inte heller har någon egen dator, då har du inte mycket existensberättigande. Läger du dessutom till att du har svårt för dig i skolan befinner du dig i en situation där omständigheter gör att du är dömd på förhand. För idag gäller det att du genom allt detta skaffar dig respekt.

Respekt får du genom att bli någon. Antingen genom attityd, våld och förmågan att trycka tillbaka den eller dom som är annorlunda. Om du får 13 rätt på måltipset ger det dig respekt. Jag fick frågan i veckan vad som menas med att gradera. Omedvetet svarade jag med att det är om du kommer etta och jag tvåa och mamma trea, så är det en form av att gradera. Gradera kopplat till prestation. Idag handlar det om att bli etta och inte två eller trea. I allt det vi ska göra måste det alltid vara kopplat till att prestera och att prestera bäst. Vad händer med mig om jag inte lyckas att bli först? Är det någon som ser mig även då eller är det bara kopplat till förstaplatsen? Livet har blivit en tävling, där förstaplatsen och berömmelsen är målet. Vi är alla så fokuserade på detta att vi glömmer bort andraplatsen och tredjeplatsen och förfasar oss över dem som blir diskvalificerade.

|VÅGA VARA ANNORLUNDA

Respekt måste handla om andra värden än att hela tiden armbåga sig fram i frontlinjen.

Vi har i Jesu ord och handlingar ett annat perspektiv på ordet respekt. Vi som kyrka och som enskilt kristna är satta till att förmedla detta upp-och-nedvända perspektiv i dagens individcentrerade samhälle. Vi måste börja handla som precis som Jesus gjorde. Han vände upp och ned på gällande normer. Vi måste börja handla annorlunda. Våga gå ut och möta vardagens människor i de svåra situationer som dom och vi befinner oss i. Att verka i det samhälle där vi som kyrka faktiskt är en viktig del. Inte bara att du säger det med ord, utan

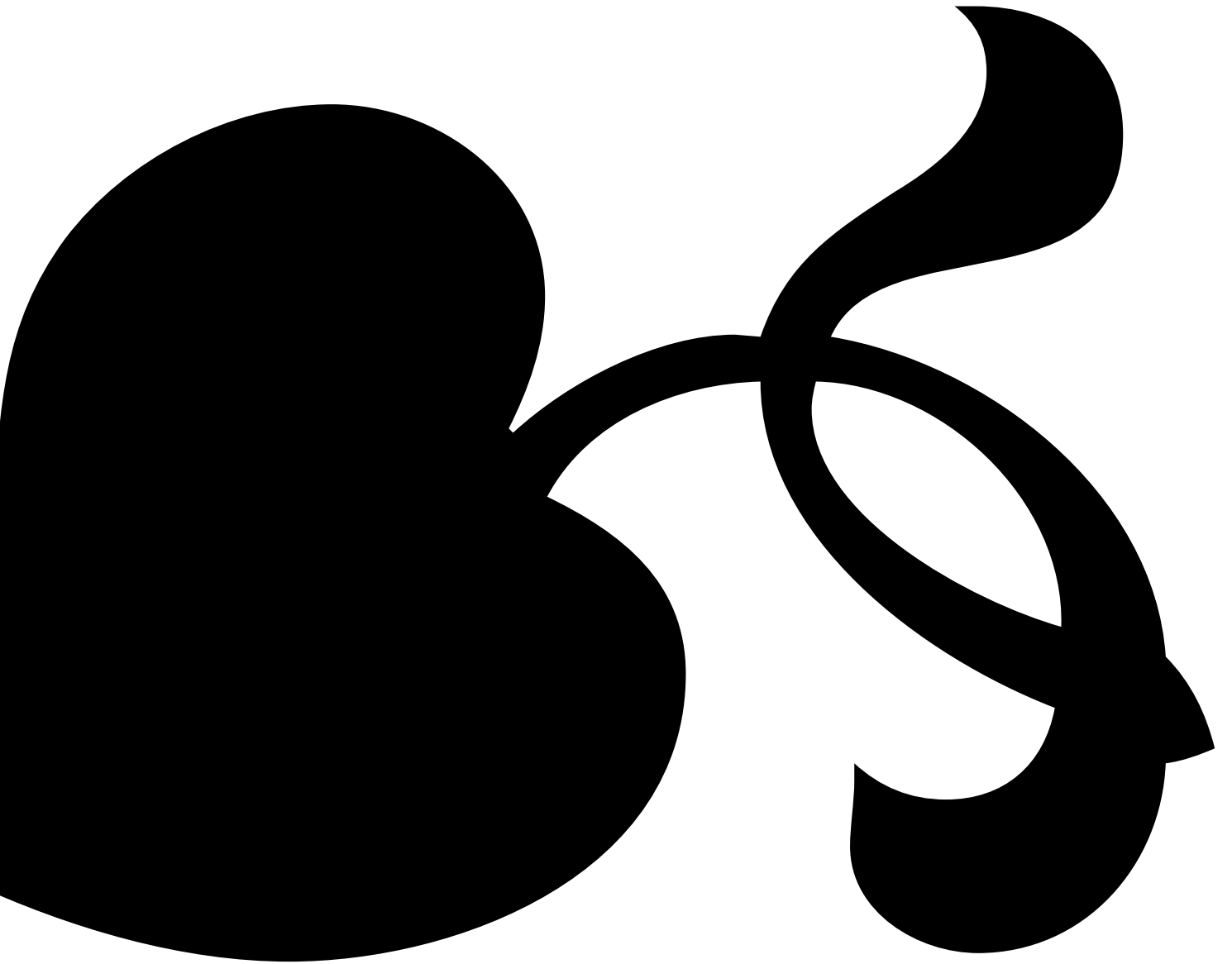

gå från ord till handling. Där kan vi visa oss trovärdiga den uppgift vi har. Jag tror att det samhälle som vi skapat kommer att värja sig mot vårt nya sätt. Samtidigt tror jag att alla som inte känner att de har någon plats, inte någon tid, inte känner att de är någon, kan få respekt utifrån att vara älskade som den som är skapad och älskad av Gud.

Ulf Klingowström,
diakon i Södertälje

Medvandrarskap

DIAKONINS ROLL I KRISEN OCH KATASTROFEN

Omsorg handlar om att vandra med människor genom lidande och sorg, till en början i form av ordlös närvaro för att så småningom, genom samtalen, ge plats för smärtan, frustrationen, vreden och längtan. Vägen går från tragisk överklighet till fattbar verklighet.

ATT VARA MÄNNISKA ÄR ATT VARA UTSATT och sårbar och livet gör oss alla illa någon gång - somliga drabbas hårdare än andra. När krisen och katastrofen drabbar enskilda, grupper och samhällen, blir kyrkans diakonala ansvar särskilt tydliggjort. I förlängningen, efter akutinsatser från räddningstjänsten, polisen och sjukvården blir kyrkans uppdrag att tillsammans med flera aktörer bistå med psykosocial omsorg samt nätverksarbete. Utifrån de kvalitéer som kyrkan besitter blir det diakonala stödarbetet en viktig del i helheten. I medvandrarskapet vävs diakonins handlingar samman utifrån uppdraget att bära, stödja, vägleda, vandra med, och lida med. Människosyn och helhetssyn blir viktiga begrepp i relation till valet av våra insatser vilka syftar till att kunna ge hjälp till självhjälp till drabbade och deras anhöriga, vänner och arbetskamrater.

Att hamna i traumatisk kris innebär att mina egna resurser inte räcker till, jag blir beroende av andras stöd och hjälp. Samtidigt är det viktigt att som "hjälpare" komma ihåg att det primärt handlar om att ge hjälp till självhjälp. Vi kan aldrig ta över en annan människas lidande - vårt uppdrag är att gå bredvid, vara medvandrare för att på så sätt ingjuta livsvilja, livsmening samt peka på att det finns hopp, trots allt.

Begreppet kris betyder vändpunkt, utveckling, tillväxt och mognad. Man vet att de flesta som drabbas av svåra traumatiska kriser, kommer att klara av dem om de får adekvat hjälp och stöd. Reaktionerna som drabbar oss vid svåra kriser är i regel helt normala, vi

reagerar normalt på en onormal händelse. Det som händer i krissituationer är att våra inlärda reaktionssätt för att bemästra situationen inte räcker till, vi tappar kontrollen över situationen och detta resulterar i osäkerhet, rädsla, ångest. När detta drabbar oss behöver vi stöd, hjälp, trygghet och omsorg.

|ATT LIDA SIG IGENOM

Sorgen är allmängiltig, sorg och död är en naturlig del av livet. Den drabbade människan behöver hjälp att sörja och för att kunna läkas, behöver smärtlindring - hjälp att lida sig igenom smärtan. Psykosocial omsorg handlar om att vandra med människor genom lidande och sorg, till en början i form av ordlös närvaro för att så småningom genom samtalen, ge plats för smärtan, frustrationen, vreden och längtan. Vägen går från tragisk överklighet till fattbar verklighet. Kompetensen hos diakoniarbetare som möter den drabbade består inte minst av att kunna stå ut, våga vara nära, lyssna och vara beredd på alla typer av reaktioner.

I förmågan att stå ut, ligger flera viktiga komponenter; respekten för den drabbade och vad denne upplevt; accepterande av reaktioner och reaktionssätt; att kunna gå bredvid och stödja samt skapa trygghet för att kunna rekonstruera och bearbeta upplevelser. Till det kommer - inte minst - en egen insikt om när min egen insats inte räcker till och jag behöver vägleda till andra aktörer.

Smärtlindring kan ges på olika plan och behövs när hela människan är drabbad och befinner sig i livskris. Smärtlindring innebär i detta avseende att vi hjälper människor att lida sig igenom det upplevda, hjälper dem att gå igenom det som gör ont - att inte gå förbi, hoppa över eller gå runt det som är vår inre smärta. Kyrkans diakoniarbetare behöver ständigt träna sig för dessa uppdrag, inte bara i struktur och organisation, utan framförallt utifrån vår inre människa. Ska vi kunna vara redskap för andra, särskilt de som drabbats av traumatiska händelser, så måste vi ha insikten att också ständigt arbeta med oss själva. Lämpligheten för dessa uppdrag sitter inte primärt och automatiskt i titel eller position, utan handlar mera om personlig fallenhet och självinsikt - naturligtvis i kombination med kunskap och erfarenhet.

När livet gör oss illa behövs äkta medmänskligt engagemang i kombination med kunskaper om människors reaktioner samt vetskap om nätverkssamverkan. Diakoniarbetare står ofta på ett alldeles särskilt sätt nära den drabbade människan, kortare eller längre tid - och får ständigt träna sig i att våga vara nära, tala om och förhålla sig till det som vi generellt sett är rädda för - hjälplöshet, ensamhet, död.

| KYRKA I FUNKTION

Utifrån uppdraget att vara kyrka för människor i särskilt utsatta situationer har kyrkan en viktig funktion i den psykosociala omvårdnaden i samband med olyckor och katastrofer. Kyrkan har kvalitéer som föranleder en formell plats i samhällets katastrofberedskap. Bland annat finns stor kunskap och erfarenhet av att möta människor i kris och sorg, liksom att handskas med de existentiella frågor som ofta aktualiseras vid olyckor och katastrofer.

Insikten om det vi kallar för diakonalt förhållningssätt blir här tydligt - tjäna, betjäna, hjälpa, bistå - andligt och kroppsligt. Många diakoniarbetare har kunskap och erfarenhet av sorgearbete, krisreaktioner och själavård, liksom av meddelande av dödsbud, hembesök, minnesstunder, medverkan vid begravningar samt ledande av sorgegrupper.

I detta ligger också bärandet av budskapet - ett budskap som pekar på en Gud som går in i smärtan, delar sorgen och känner vår ensamhet. Kyrkan är bärare av en tro som har utrymme för tvivel, förtvivlan och alla existentiella frågor - frågor om meningen, varför och varthän. Därtill finns gudstjänsternas rika symbolspråk och mystik som talar om liv och hopp mitt i sorgen.

| FÖRVÄNTNINGAR PÅ KYRKAN

Mer och mer märks en tydlig förväntan på kyrkan från andra samhällsaktörers sida. Svenska kyrkan har sedan många hundra år för människor i Sverige haft en central betydelse i livet och kan på så sätt, även för mer eller mindre sekulariserade människor, fylla ett behov av trygghet och kontinuitet i en kaotisk situation. För många människor representerar själva kyrkobyggnaden det bestående. Den är en plats där viktiga händelser också för tidigare generationer getts tolkning och betydelse.

Kyrkan är historia och nutid på samma gång - och symboliserar ett löfte om framtiden. Kyrkan är genom sitt ofta centrala läge i samhället en naturlig samlingsplats. Kyrkorummet är samtidigt högtidligt, omslutande och inbjudande till kontemplation och eftertanke. Därtill kan kyrkan erbjuda en trygg miljö, en hjälp att klä det ofattbara i ord och genom rituella handlingar erbjuda en yttre stabilitet för en människa med ett inre kaos. Genom kärleksbudskapet i ord, musik och handling har kyrkan en specifik möjlighet att ge tröst och återskapa mening i livet.

Kyrkan blir för många en trygghetsfaktor där den drabbade människan ges plats att jobba sig igenom sitt kaos och sin smärta - hela tiden i vetskap om att det finns stödjare som vandrar vid hennes sida och hjälper henne i bearbetning av sina känslor av frustration, vanmakt, ilska, längtan och sorg.

Synen på och förväntningarna på kyrkan handlar nog om kyrkan som en

trygghetsfaktor - kyrkan som har kunskaper om de mjuka värdena - som har perspektiv, möjligheter till långsiktigt stöd, uppföljning etc. när akutinsatserna gjort sitt - som är bärare av det långsiktiga perspektivet och har medvandrare som kan gå med i sorg- och bearbetningsprocessen - som har värdiga rum och former för uttryck och bearbetning av känslor, av frustration, vanmakt, ilska, längtan och sorg. För att kunna möta denna förväntan, behöver vi ständigt rusta oss samt alltmer tydliggöra vår kunskap och kompetens.

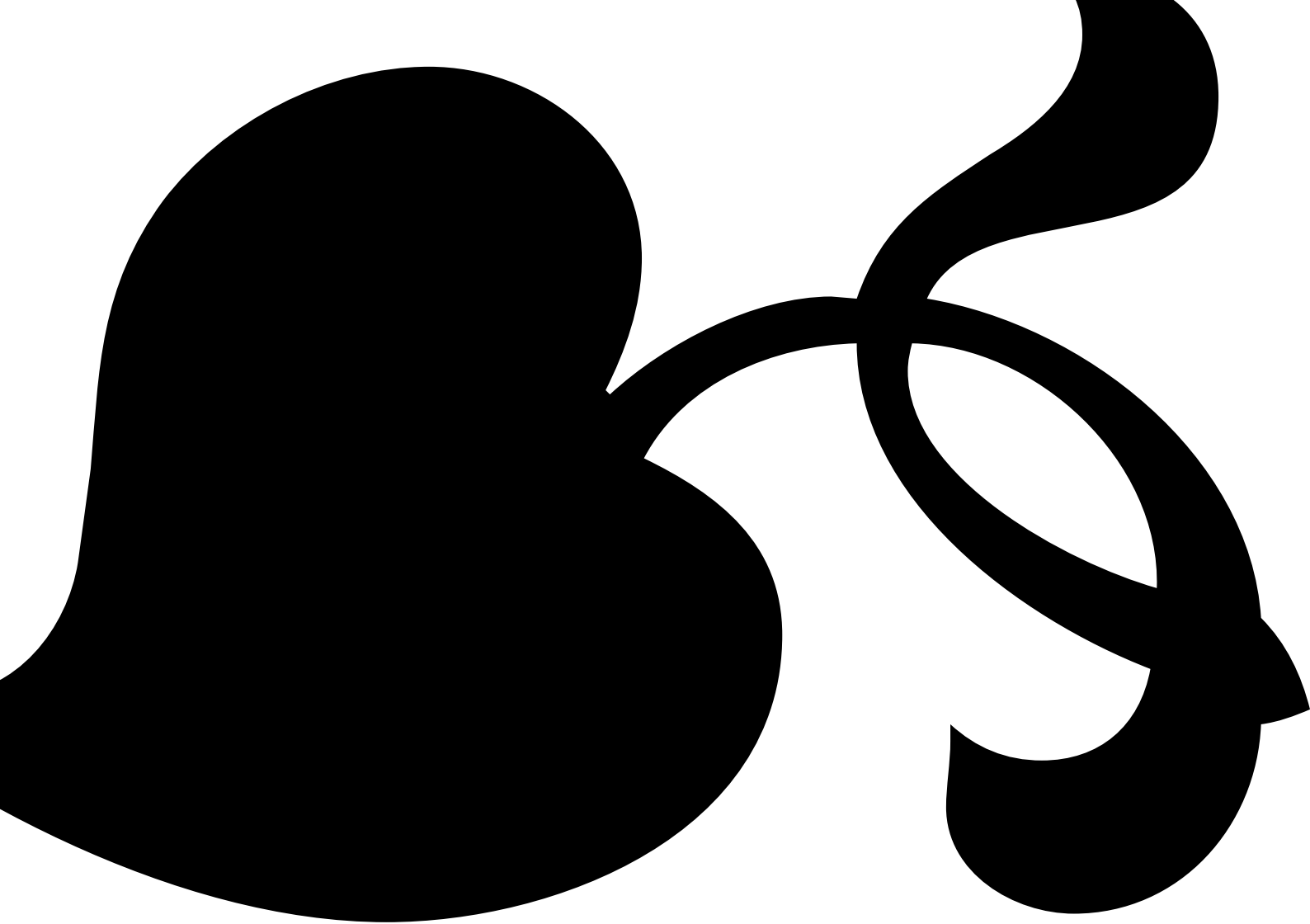
|KYRKANS INRE BEREDSKAP

Som kyrka behöver vi generellt bearbeta uppdraget att vara kyrka när livet gör oss illa och katastrofen drabbar lokalsamhället. Det räcker inte att en eller några få personer är bärare av dessa svåra uppdrag. Dock har några specialkompetens för uppdraget och ska utbilda och leda ett organisatoriskt psykosocialt omsorgsarbete

Generellt sett behöver kyrkan internt verka för ständig dialog, kunskapsuppbyggnad och inre bearbetning angående ansvar, förhållningssätt och praktiska stöd i samband med svåra händelser som drabbar människor. Därtill behöver organiserade former för fungerande beredskapssystem utvecklas i församling/samfällighet/kontrakt, i nära samarbete med övriga aktörer i lokalsamhället. Klara kompetensgränser, delegationsordningar, system för jour- och beredskap samt ekonomisk beredskap för extraordinära händelser och insatser är andra förutsättningar för en professionell insats. Trygghet i den egna identiteten samt i förvaltarskapet inom organisationen ökar möjligheterna till tydlig samverkan.

Ronald Henriksson,
diakon i Kumla församling

Diakoni i Strängnäs stift

FÖREDRAG VID DIAKONIMÖTET 2004

Jag ser framför mig församlingshem som kontinuerliga "sambandscentraler" och inspirationsplatser för alla som arbetar för det goda livet och det rättfärdiga samhället i socialtjänst, skola, närpolis, sjukvård, hemtjänst, och församling och ser diakonen som spindeln i nätet. Det är så naturligt eftersom nästan alla tillhör kyrkan och församlingshemmet tillhör alla.

STRÄNGNÄS STIFT ÄR MED 480.000 kyrkotillhöriga det sjätte största av de tretton stiftet i Svenska kyrkan. Här fanns det i april 2004 endast 67 diakontjänster inrättade, vilket placerar stiftet på elfte plats. Bara Karlstad och Visby stift har färre diakontjänster än Strängnäs stift. Några enstaka diakoner arbetar som pedagoger eller kyrkomusiker. Det finns sammanlagt tjugo diakoner bosatta i stiftet, som har eller har haft annan tjänst. Medelåldern är hög. Bara ett tiotal diakoner är under 40 år. Nästan alla är kvinnor. Sedan 1989, har jag fått viga 40 diakoner, varav sex män. Detta är läget, men siffrorna säger inte värst mycket om diakonin i stiftet.

Diakonin är nu efter många turer reglerad i kyrkoordningen. Lämplighetsprövning och antagning har fått fasta former. Profiltutbildningen har koncentrerats till Vårsta, Ersta och Bräcke. Diakonernas professionella kompetens är ofta hög. Några har specialtjänster vid sjukhus, fängelser eller i dövarbetet. Det pågår mer omfattande forskning och debatt kring kyrkans diakoni än förr. Svenska kyrkan ligger, i jämförelse med andra kyrkor, ganska långt framme i sin reflektion kring diakonatets plats i kyrkolivet. Ändå råder det fortsatt osäkerhet kring diakonatet och diakonerna. Det har varit svårt att precisera diakonens roll i välfärdssamhället och det särskilda diakonatets funktion i en kyrka genomsyrad av luthersk kallelselära. En del frågor dröjer sig kvar från övergången från moderhusbaserad diakoni till församlingsdiakoni. Inte desto mindre har de svärbegripliga orden "diakon" och "diakoni"

fått en starkt positiv laddning i samhället. Diakonerna bidrar i hög grad till att upprätthålla Svenska kyrkans ”varumärke” och förtroende bland allmänheten.

Jag kommer nu att (1) dels antyda några samhällsförändringar som påverkar diakonin, (2) dels lyfta fram några resultat av en enkät bland stiftets diakoner, (3) dels säga något om det svenska diakonatet i ett europeiskt perspektiv och (4) slutligen göra några reflektioner om de särskilda utmaningar som vårt stift erbjuder när det gäller diakonin.

|UNDER OMRÖVNING

Det svenska samhället är fortfarande präglad av 1600-talet, både strukturellt och mentalt. Det var enhetskyrkans och enhetssamhällets tid. Statskyrkans lutherska bekännelse tjänade som en övergripande ideologi, som band samman det mångkulturella riket där det bodde svenskar och finnar, ester och letter, ryssar, tyskar och samer. En tro och en konung garanterade rikets sammanhållning. Både makten och förvaltningen centraliserades. På den tiden fanns det inga diakoner. Kristna människor - och dit räknades praktiskt taget alla - skulle fira gudstjänst om söndagarna och om vardagarna tjäna Gud genom sitt dagliga arbete och i sin familj. Var och en visste sin plats och hade sin uppgift, en smed sin, en mor sin, en piga sin, en präst sin. Det var hustavlans tid. Samhällsansvaret var fördelat i en hierarkisk ordning, som ansågs inrättad av Gud själv. Det var kungens, kyrkoherdens och husfaderns plikt att se till att alla fick sin försörjning.

Mycket av enhetssamhällets mentalitet, med dess uppåtriktade förväntan och nedåtriktade ansvar, lever kvar. Folkhemmet blev den sekulära motsvarigheten till folkkyrkan. Läran om två regementen låg till grund för uppdelningen av ansvar: den världsliga makten skulle svara för yttre ordning och materiella behov; kyrkan skulle svara för moralisk fostran och för att evangelium blev förkunnat till själarnas salighet. Statens skyldighet att garantera medborgarnas välfärd går tillbaka på överhetens ansvar för sina undersåtar. Den nordiska välfärdsmodellen har alltså speciella historiska och kulturella förutsättningar med starka lutherska inslag. Många som betraktar Sverige utifrån, lägger märke till enhetligheten i tänkesätt, lojaliteten mot fattade beslut, och förväntan på samhället att sörja för individen när det behövs. Graden av solidaritet och viljan att skattevägen finansiera den generella välfärden är också fortfarande hög i Sverige.

Den svenska välfärdsmodellen hade sina bästa år på 1950- och 1960-talen, då tillväxten var stark och obruten, befolkningen sammanhållen, och allt såg ut att bli bättre och bättre dag för dag. Nu är alltsammans under radikal omprövning. Flera saker bidrar till detta. Medlemskapet i EU tvingar fram en anpassning till andra välfärdsmodeller i Europa, där man sedan gammalt haft andra välfärdsproducenter vid sidan av stat och kommun och

där kyrkorna varit särskilt betydelsefulla sådana. Den demografiska förändringen med en åldrande befolkning ställer större krav på välfärdssystemet än den ekonomiska tillväxten orkar bära. Olika invandrargrupper, som inte delar det svenska kulturarvet, kommer att kräva egna kontextuella välfärdslösningar, som inte stämmer med det svenska systemets enhetlighet och rättvisenorm. Överutnyttjandet av välfärdssystemen är ett växande problem. 45 % av välfärdsresurserna går åt i den arbetsföra åldern mellan 20-65 år. De regionala skillnaderna i utnyttjandet av välfärdssystemen är mycket stora, och ”sjukdom” är långt ifrån bara ett medicinskt tillstånd; på sina håll förvandlas politiska och andra problem till individuella krämpor.

Man kan närma sig dessa förändringar från olika håll. Somliga talar mest om att ekonomisk tillväxt, ökad produktivitet, skattehöjningar och kanske höjd pensionsålder och bättre arbetsmoral är nödvändiga för att rädda den generella välfärden. Andra talar om behovet av ett tydligare europeiskt perspektiv, alternativa lösningar på välfärdsfrågorna med starkare privata inslag, många olika aktörer som följd av en förstärkning av den sociala ekonomin och en öppenhet för olika, mer kontextuellt präglade, välfärdsprogram. Kort sagt: försvaret av det gamla enhetssamhället står mot bejakandet av det mångkulturella samhället. Den politiska skiljelinjen handlar om generationer och ideologi, om svenskt och europeiskt, om enhetlighet och mångfald, kontroll och tillit. Men det finns en växande samsyn att alla tjänar på en starkare frivilligsektor. Vi lever nu - utan återvändo - i Europa och med ett mångkulturellt samhälle. Det måste få konsekvenser för vår syn på välfärden.

Diskussionen om den hållbara välfärden har direkt relevans för kyrkans diakoni. Under en lång följd av år har det varit mycket svårt att driva mer strukturerad social verksamhet i Sverige utanför den offentliga sektorn. Det var med nöd och näppe som exempelvis Ersta sjukhus eller statsmissionen överlevde. I församlingsdiakonin har det ständigt pågått en diskussion om hur den förhåller sig till den kommunala verksamheten. Härbergen och soppkök har vållat inflammerade debatter där en del kyrkopolitiker hamnat mellan stolarna. Vi är nu på väg in i en helt annan situation. Nu ställs frågan om kyrkan har tillräckligt mycket tro, omsorg om människor och organisatorisk energi för att ta ett större ansvar inom den sociala ekonomin. Svenska kyrkan är landets största idéburna organisation med bred förankring och stort förtroende överallt och med betydande ekonomiska och personella resurser. När möjligheterna öppnar sig på olika områden skulle kyrkan, utan vinstintresse, på ett nytt sätt kunna komplettera den offentliga sektorn med olika välfärdsprogram. Kyrkan skulle också, tydligare än idag, kunna utöva en erfarenhetsbaserad, konstruktiv samhällskritik. Jag tror inte att Svenska kyrkan bör eller kan utveckla stora sociala organisationer och institutioner jämförbara med Caritas eller Diakonisches Werk i

Tyskland eller det anglikanska skolsystemet, men Sverige behöver flera fria och vägledande initiativ. Det sägs att församlingsdiakonin riskerar att bli kommunens ”städgumma” som tar hand om det som blir över. Den risken är inte särskilt stor. Ur evangeliernas synpunkt är det inte heller någon föraktlig uppgift. Det är i linje med evangeliet att kyrkan särskilt uppmärksammar dem som ingen annan talar för, de minst produktiva, mest vårdkrävande och politiskt minst intressanta. Med större frimodighet och målmedvetenhet, skulle Svenska kyrkan kunna spela en mer aktiv roll i den fortsatta utformningen av den generella välfärden. Under det senaste decenniet har Sverige gått in i en annan tid. Alla har ännu inte insett det, men det kommer att avspeglas i Svenska kyrkans tolkning av sitt diakonala uppdrag.

| DIAKONER I STRÄNGNÄS STIFT

Under vårterminen gjordes en enkätundersökning bland diakonerna i Strängnäs stift om hur de ser på sig själva och sitt arbete. Diakonerna ringade in några problemområden för framtiden: barn och ungdomars bristande vuxenkontakt, de gamlas utsatthet, långtidssjukskrivningarna, stressen i arbetslivet, integrationen av invandrare, de psykiskt sjukas situation, arbetslöshet och nyfattigdom, oron i skolan, tilltagande kriminalitet och familjesplittringen. Ingenting av detta är överraskande. Tillsammans med missbruk, ungdomsvåld, våld mot kvinnor, självdestruktiva tendenser, övervikt och mycket annat, finns listan med i alla sociala analyser. Och som ett brev på posten kommer det: resurserna räcker inte till, besparingarna slår mot de svagaste och församlingarnas ekonomi krymper.

Diakonerna lyfter också fram en annan dimension: bristen på mening och sammanhang i livet, människors andliga behov och längtan efter stillhet och gudsrelation. Där borde kyrkan ha något att ge som samhället inte erbjuder. Men någon diakon skriver lite uppgett att det finns ”så lite glöd, så lite visioner, så lite kärlek i kyrkan”. Andra påpekar att diakonin inte alltid är sammankopplad med gudstjänst och undervisning utan har blivit ett eget, begränsat arbetsfält. Diakonin borde också vara ”en profetisk röst och hålla ut i det”. Att lyfta fram människors mer existentiella behov kan vara en profetiskt uppgift så god som någon i den andiga glömskans land.

”*Vi har det bättre än vi mår*” skrev Göran Palm i En vintersaga. Många fler än diakonerna har insett att materiella resurser inte räcker för att ge människor mening och livsinnehåll. Församlingarnas samtal med kommunerna borde i större utsträckning handla om just detta: hur man kan möta människors behov att bli sedda, behövas, tillhöra en gemenskap, tolka sitt liv och odla sin tillit. Svenska kyrkan kan inte vara folkkyrka på egen hand utan bara i samspel med andra offentliga institutioner. Då kan den vara en naturlig och integrerande

dimension av människors vanliga liv. Att vara folkkyrka mitt i samhället kräver självkänsla; om självförtroendet sviktar flyr församlingens medarbetare och styrelse till sina egna rum, till varandra och till interna uppgifter.

Enkätens svar utgår från den nuvarande arbetssituationen i församlingarna, ofta karakteriserad av ensamarbete baserat på vaga arbetsbeskrivningar och outtalade förväntningar. Men det finns en önskan och en riktning i svaren: att få arbeta mer förebyggande, slå broar mot andra sociala institutioner, påverka de politiska processerna, lobba bland kommunala makthavare och att ha större flexibilitet med hänsyn till att situationen hela tiden förändras. Detta vill diakonerna förena med direkta insatser bland utsatta barn och ungdomar, anhörigstöd, flykting- och integrationsarbete och hjälp åt hemlösa, ensamstående mödrar, missbrukare och psykiskt och fysiskt sjuka. Så stora ambitioner kan upplevas som övermäktiga, särskilt om man inte känner kyrkorådets stöd och ingår i ett uppmuntrade arbetslag.

Eftersom enkäten var riktad till enskilda diakoner, är både frågorna och svaren personliga. De ger ingen entydig bild av diakonin och diakonerna i stiftet. Det finns dock två tyngdpunkter i allt det som diakonerna finner glädjande och inspirerande i arbetet. Den första är mötet med enskilda människor, i deras vardag, i deras sorg och glädje, när de växer och mognar och när de ger ”*glimtar av mod, hopp, styrka, livsenergi och gudstro*”. Den andra är gudstjänsten med förbön, textläsningar, nattvardsutdelande och omsorg om dem som kommer. En del diakoner känner sig inte delaktiga i gudstjänsten och skulle vilja få fler och större uppgifter, men de flesta tycks kunna avsätta en relativt stor del av sin tid just för gudstjänster av olika slag. Glädjen och inspirationen ligger inte i administration eller medarbetarsamlingar utan i det direkta mötet med människor och i gudstjänsten.

Ingen diakon räcker till. Genom enkäten hörs ett nödrop som kan sammanfattas så här: Hjälp mig att prioritera! Jag är för ensam! Jag kan inte bära allt själv! Räkna med mig som den medarbetare jag är! Diakonin fungerar endast om församlingen och hela arbetslaget har ett diakonalt förhållningssätt, men samtidigt respekterar diakonens professionella kompetens. Det är både si och så med den saken. Därför måste diakonerna ägna mycket tid åt att samtala och tydliggöra diakonin som en integrerad del av hela församlingens liv. Handledare och mentorer är till stor hjälp, inte minst för att själv se att man gör ett bra jobb.

Den yttre arbetsmiljön med styrning, ledning, ramar och mål, kollegialitet och fortbildning är oerhört viktig för att man skall känna tillfredsställelse i arbetet, men i diakonens personliga liv är de teologiska utgångspunkterna och det egna troslivet lika avgörande. Stiftets diakoner utgår från en människosyn som betonar allas okränkbarhet och

lika värde. De har Kristus som förebild och vill tro på hans levande närvaro i människors liv. De ser mässan som mötesplats och sändning och håller fast vid en vision att det går att gestalta Guds rike. Om luthersk teologi lägger tonvikten på människors skapelsegivna vardagsansvar för varandra, så tycks dagens diakoni ta sin utgångspunkt hos Kristus - vilket också påverkar förståelsen av diakonens särskilda uppdrag i relation till samhället. Den kyrkoordningsbestämda och skapelsebaserade karitativa synen på Svenska kyrkans diakoni spänner mot den mer gudstjänstrelaterade och kristocentriska diakoni, som vi i praktiken har. Det är bra. Skapelse och frälsning skall inte skiljas åt, lika lite som vardagsliv och gudstjänstliv. Vi kan leva med de inre spänningar som den diakonala teologin uppvisar. Problematiskt blir det först om diakonin antingen sekulariseras till ett identitetslöst komplement till socialtjänsten eller reduceras till en inomkyrklig verksamhet bland de egna leden.

Enkäten ställer flera frågor om bön, gudstjänst och själavård. När jag läser svaren, gör jag några reflektioner, som kan gälla alla medarbetare i kyrkan. Den första är att många av kyrkans anställda räknar allt deltagande i församlingens gudstjänst som en schemalagd arbetsuppgift. Andra i församlingen sätter av sin fritid för kyrkan. Vi vill att de ska engagera sig frivilligt och vill tro att de ska finna sådan glädje i gudstjänsten att de gärna kommer. Men många av kyrkans egna anställda ser det inte så. Några säger till och med att de saknar ”delaktighet” i församlingens gudstjänst. Hur ska kyrkan kunna vinna trovärdighet om de anställda ser sig själva som producenter och andra som konsumenter av gudstjänsten, eller inte själva uppfattar sig som en del av den lokala gudstjänstfirande församlingen? Arbetspendling, familjen boende i en annan församling, behovet av att inte alltid vara tagen i anspråk och mycket annat bidrar till att församlingsanställda inte alltid finns i gudstjänsten. Det är lätt att förstå, men det är ett växande problem.

Det andra, som framgår av enkätsvaren, är att medarbetarlaget ibland tenderar att bli en församling i församlingen. Man firar veckomässa tillsammans eller har andra andakter och utvecklar en slags församlingsgemenskap sinsemellan, som ibland får ersätta den större söndagliga församlingsgemenskapen. Det är bra att medarbetarna firar gudstjänst och ber tillsammans och många efterlyser mer trossamtal dem emellan. Men det är förödande om arbetslaget blir inneslutet i sig självt, ägnar för mycket tid åt gemensam planering och inbördes relationer och i praktiken ser på andra människor som avnämare av verksamheten. Medarbetarnas egna behov får inte gå ut över församlinglivet tillsammans med alla andra.

En tredje iakttagelse är hur svårt det är, särskilt för småbarnsföräldrar, att finna tid för enskild bön, meditation, stillhet och bibelläsning. Bönen känns viktig, men den måste liksom ske i förbifarten, på väg till arbetet, ute i skog och mark, när det råkar bli ett hål i

arbetsschemat. Så är det för många. Då är det gott att falla tillbaka på luthersk kallelseyn: man prisar Gud genom att tjäna medmänniskor, inte bara genom att be. Den regelbundna dagliga andakten bygger ursprungligen på en monastisk tradition, och den är svår att tillämpa bland väsnande barn och i stressade förhållanden. Därför blir det så mycket viktigare att ta sig tid för en retreat, pilgrimsvandring eller uppbygglig konferens. Det är vår tids sätt att hålla sig i andligt trim: att då och då delta i en mer intensiv fördjupning i ett sammanhang där man känner sig hemma. Var inte rädda att inkludera sådant i vad som kallas ”fortbildning” i budgeten.

Den fjärde iakttagelsen är att inte bara präster utan även diakoner har svårt att finna en personlig själasörjare. Det är särskilt allvarligt eftersom diakonerna mer och mer själva tas i anspråk för själavård. Är det så att vi inom kyrkan håller på att förlora förtroendet för varandra som själasörjare och mer och mer söker oss till professionell terapi och handledning i stället samtidigt som vi själva gärna vill arbeta med själavård?

Sammantaget berättar enkäten om en längtan efter en djupare trosgemenskap bland medarbetarna, efter inbjudande och starka gudstjänster i församlingen, efter mer personlig disciplin, mer bärande bön och mer tillgängliga själasörjare. Men den berättar också om hur mycket gudstjänsten betyder, särskilt när man får hjälpa till vid altaret, hur meningsfull förbönen för andra är för en själv och om hur omistlig den personliga bönen är. Någon hänvisar till moder Teresa: Om vi ber kommer vi att tro. Om vi tror kommer vi att älska. Om vi älskar kommer vi att tjäna. Endast då kan vi omsätta vår kärlek till Gud i levande handling genom att tjäna Kristus i de fattigas klädnad. Det är ord som talar om en ännu djupare längtan: att få leva sitt liv i självutgivande tjänst med Kristus och alla de heliga för ögonen.

| ETT VIDARE PERSPEKTIV

Det pågår en diskussion om diakonins teologi, innehåll och utformning i hela Europa. De svenska erfarenheterna har ofta kommit fram i denna diskussion, särskilt i rapporten *”To be and to do. Diakonia and the Churches”* som en arbetsgrupp inom Eurodiakonia lät publicera tidigare i år. Jag vill bara påminna om den rapporten och lyfta fram några perspektiv, som kan berika våra samtal.

Diakoni tar sig många olika former i de europeiska kyrkorna, delvis beroende på att välfärdens förutsättningar är så olika. Man brukar säga att den liberala välfärdsstaten är typisk för Storbritannien. Där tar staten ansvar för en behovsprövad grundtrygghet, medan hundratals oberoende organisationer kompletterar välfärden och gör det med stor frihet. Kyrkorna har stort utrymme att som ”charities” driva skolor, gå in i äldreomsorg eller vad

det nu kan vara. I Centraleuropa är det en korporativ modell som gäller. Staten står för ramverket och finansieringen medan frivilligorganisationer, särskilt de stora kyrkorna, utför en stor del av arbetet. I Sydeuropa tillämpas en konservativ modell med mindre ansvar för staten och mer för familjen och närsamhället. Den socialdemokratiska välfärdsstaten i Norden och Nederländerna ger staten, landstingen och kommunerna hela det övergripande ansvaret både för finansiering och verksamhet, men erbjuder ett begränsat utrymme för frivilligorganisationer att bidra till välfärden. Trots dessa olika förutsättningar, finns det starka gemensamma drag i europeisk diakoni.

För det första utgår diakonin från en trinitarisk teologi. I botten finns en gudsbild som karaktäriseras av relationen Fadern-Sonen-Anden och som skall avspeglas i ett inklusivt samhälle med goda mänskliga relationer. Diakoni är att vidmakthålla och förstärka de grundläggande sambanden i skapelsen och i samhället och främja frihet, ansvar och kärlek på alla nivåer. Att vara Guds tjänare är att utan baktankar synliggöra Guds kärlek till alla. De som blir föremål för diakonal omsorg är subjekt och mål i sig själva; diakonin får aldrig göra människor till objekt för en verksamhet eller syfta till att uppfylla andra mål, exempelvis att få folk till kyrkan. Diakoni har också en större räckvidd än den enskilda människan. Miljöarbete, strävan efter rättvisa, engagemang för fred, en kultur med delaktighet för alla och mycket annat rymms inom begreppet diakoni.

För det andra betonas att diakonin är en omistlig dimension av att vara kyrka. Vår kyrkosyn - ekklesiologi - måste inkludera diakonin. Den är ingenting extra, den är inte något som en kyrka eller församling skulle kunna avstå från. Gudstjänst och tjänst är två sidor av samma mynt. Både leitourgia och diakonia betyder "tjänst" och är ömsesidigt beroende av varandra. De behöver varandra för att inte gudstjänsten skall reduceras till ritualism och diakonin till aktivism.

För det tredje betonas att diakonin hela tiden tillför kyrkan insikter och erfarenheter, som hjälper oss att förstå evangeliet och att relatera det till den faktiska kontext i vilken vi lever. Diakonin handlar inte bara om en sändning från altaret till världen utan lika mycket om ett återvändande, både för att bära fram världen i bön och för att lära sig av omvärlden vad som faktiskt är evangeliets villkor idag.

Det lär man sig i dialog. Diakonin bestäms gärna just i termer av dialog med andra. Det är inte en teknisk term för en viss aktivitet utan en fråga om förhållningssätt, lyhördhet, respekt och jämlika relationer. Diakonin kan, om den är dialogisk, medverka till försoning och integration. Den kan också vara ett starkt uttryck för kyrkans synliga enhet. I ett europeiskt perspektiv är diakonin betydelsefull när den medverkar till att riva murar och föra folken närmare varandra. För Eurodiakonia är ett aktivt stöd till EU som en freds- och

integrationsprocess närmast självklar.

Diakonin definieras vidare i termer av mänskliga rättigheter och måste i alla lägen försvara fred, frihet, tolerans, delaktighet och solidaritet. Ett ständigt återkommande nyckelord är ”mänsklig värdighet”, som kyrkan måste upprätthålla. Rapporten betonar också vördnaden för livet, äktenskapets och familjens betydelse som grund för samhället, framhåller de fattigas företrädare, och vill främja förlåtelse och empati. En term som används mer och mer är ”advocacy”. Det kan gälla allt från att ställa upp på arbetslösa, aids sjuka eller immigranter till att försvara välfärdsprogram och hävda barnens rätt. I den europeiska diskussionen talar man mycket om ”profetisk” diakoni, och man undviker inte att tala om direkt ”politisk diakoni” både på ett personlig plan och i gemensamma satsningar för att förändra sociala strukturer.

En rapport, som innefattar stora delar av Europa, blir naturligtvis generell och övergripande. Min erfarenhet säger mig, att de diakonala organisationerna utanför Norden är mer beredda att arbeta med sociala strukturfrågor än vi är, tar på sig en tydligare kritisk och profetisk roll i samhället, och försöker samordna olika ställningstaganden så att kyrkornas röst blir hörd både nationellt och inom EU. Vi skulle behöva lyfta oss över församlingsnivån och betrakta vårt diakonala arbete i ett större sammanhang. Det svenska samhället och den svenska välfärden förändras som en följd av den pågående europeiseringen och globaliseringen. Då måste vi också utforma diakonin så att den svarar mot detta.

|OMVÄRLDSANALYS OCH PRIORITERINGAR

De flesta församlingar i Svenska kyrkan har valt att utforma sin diakoni i relation till enskilda människors behov och att arbeta kompletterande inom de ramar som välfärdsstaten erbjuder. Framtoningen är vänlig, samordnande och nästan alltid ganska oförarglig. I Strängnäs stift finns det få exempel på att diakonin intagit en kontroversiell position i relation till fack, arbetsgivare, myndigheter eller kyrkan som organisation. När det skett har det ofta gällt flyktingärenden där man gått emot Migrationsverket och Utlänningsnämnden. Det har också funnits ansatser till kritik av kriminalvårdens ”vård” och någon diakon har visat på våldet mot kvinnor även inom kyrkor och samfund. Röster har höjts till försvar för de elöverkänsliga. Alla har inte släppt taget om miljöfrågorna. Men vi skulle behöva värma upp den profetiska diakonin ganska många grader, inte minst när många besparingar drabbar de svagaste i samhället.

För att kunna göra det behövs en skarp omvärldsanalys och beslut om vad som ska komma först. Det är lätt att tala om det tilltagande ungdomsvåldet, missbruket allt längre

ner i åldrarna, diskrimineringen av invandrare som söker arbete, den smygande rasismen i samhället, böndernas sorg i omställningens tid, den katastrofala skilsmässosituationen, tonårsflickor som skriker ut sin nöd genom att skära sig, och övermäktiga krav på en del arbetsplatser. Det är mycket svårare att bestämma sig för realistiska och begränsade mål i det diakonala arbetet och att sedan uthålligt och långsiktigt arbeta mot dem. Omedvetna kyrkoråd, otydliga kyrkoherdar och solospelande diakoner bäddar för fortsatt osäkerhet och frustration. Inte fler diakoner än vi har, borde det vara möjligt att under stiftsdiakonens ledning komma mycket längre i den gemensamma profileringen av församlingarnas och stiftets diakonala uppdrag.

Jag ser framför mig en tydligare koncentration på arbetet bland de mest utsatta, vad vi har kallat "utkantsdiakoni". De finns inte på institutioner och de finns sällan i församlingens verksamhet. De rädda, slagna, gömda, dolda, skamsna, skuldtyngda, förminskade och föraktade måste sökas upp och ges upprättelse. Det arbetet är oglamoröst, otacksamt och tidskrävande men djupt rotat i evangeliet.

Jag ser framför mig samordnade opinionsyttringar från diakonerna. Diakonernas erfarenhetsbaserade kritik av kyrka och samhälle är trovärdigare än många andras, men ni behöver varandra för att orka gå ut i blåsväder. Ni behöver själva formulera er i tal och skrift som ett sätt att erövra den verklighet där ni står. Ni har ett särskilt uppdrag att ge röst åt dem som inte blir hörda. Ensamma kan ni bara ropa i vinden; tillsammans kan ni bli en rörelse som bidrar till att förnya både kyrkan och samhället.

Jag ser framför mig församlingshem som kontinuerliga "sambandscentraler" och inspirationsplatser för alla som arbetar för det goda livet och det rättfärdiga samhället i socialtjänst, skola, närpolis, sjukvård, hemtjänst, och församling och ser diakonen som spindeln i nätet. Det är så naturligt eftersom nästan alla tillhör kyrkan och församlingshemmet tillhör alla.

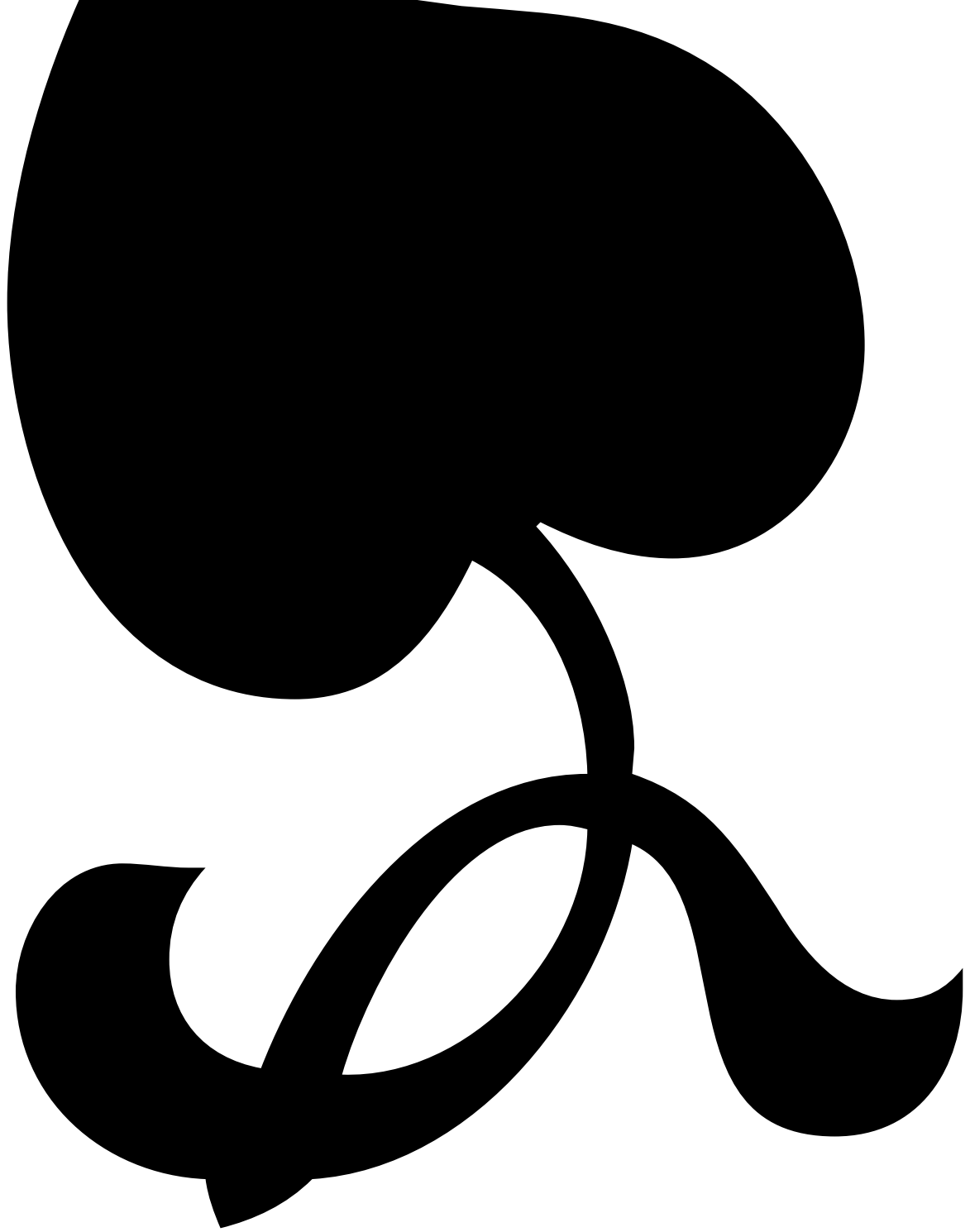
Jag ser framför mig en diakoni som samordnas i de större samfälligheterna och som gör konkreta insatser inom den sociala ekonomin, kanske främst inom äldrevården och barnomsorgen. Det är möjligt att vi i framtiden också ska ha fler arbetslivsdiakoner.

Jag ser framför mig en diakoni som har sin hemort mitt i samhället, men som likt en andning bär allt och alla in i eukaristin och som bär försoning, tröst och bröd till människor utanför. Det är en diakoni med ett så tydligt centrum att den har råd med att utplåna gränserna mellan olika verksamheter, olika människor, mellan utanför och innanför.

Strängnäs stift är en tillväxtregion i Europa, där förändringarna går fortare än på andra håll och där kyrkan ständigt måste utveckla sin identitet och sitt uppdrag i relation till omvärlden. Diakonerna är inte så många. Församlingarna är inte så målmedvetna.

De skarpa brottyorna i samhället är inte så synliga. Det är här som vi tillsammans ska ge diakonin en inriktning och ett innehåll som är både bibliskt och relevant, både församlingsbaserat och samhällsorienterat. Det är ingen omöjlig uppgift, men den förutsätter att vi vet att vi genom dopet och vigningen hör hemma i gudsfolkets eukaristiska gemenskap.

Jonas Jonson,
biskop i Strängnäs stift 1989-2005

Ett yrkesmässigt gränsland

*"Ett gränsland har en annan rörlighet än ett inland,
gränsland är skapande mark."
(Henning Mankell)*

NÄR JAG SER TILLBAKA PÅ FYRTIO ÅRS ARBETE, så har det inneburit att finnas i ett gränsland på flera olika sätt. Enligt Svenska Akademiens ordbok har ordet gränsland funnits i svenskan sedan 1790 och användes ursprungligen för *"vid gränsen liggande del av ett land (bygd, landskap o.d.)"* Sedan mitten av 1800-talet används det också bildligt. Ett gränsland är ett eget territorium med egna lagar. Det hör varken till det ena eller det andra grannlandet, men har likheter med dem.

Om diakoni är ett gränsland, vilka "länder" i överförd bemärkelse utgör i så fall diakonins grannländer? Det beror förstås på vilken uppdelning man gör. Människan brukar ibland ses som bestående av ande, själ och kropp, tre olika sidor av människans natur. Kroppen är lättast mätbar och beskrivbar, själen eller psyket beskrivbara, anden kanske förnimmelbar. De yrken eller sysselsättningar som på olika sätt berör människor kan uppdelas efter samma regel. Diakonins "grannländer" kallar jag trons värld, vårdens värld och den materiella, mätbara världen. Med vård menar jag i denna framställning vård i vid bemärkelse. Denna vård ligger nära det engelska "caring", ungefär bry sig, och begreppet har utvecklats av vårdforskaren Katie Eriksson vid Åbo akademi. Om man tänker sig sysselsättningar inom dessa olika världar skulle de kunna spaltas upp som nedan.

Trons värld	Vårdens värld	Den ”mätbara” världen
Sysselsättningar inom: (exempel)	Sysselsättningar inom: (exempel)	Sysselsättningar inom: (exempel)
Kyrkor och samfund	Sjukvård	Industri
Vissa ideella rörelser	Socialvård	Affärsvärld
	Kriminalvård	Forskning
	Friskvård	Undervisning

Detta är bara exempel, och gränserna är flytande. Vård och även tro, kan i viss mening vara mätbar och undervisning har inslag av både tro och vård. Varje värld eller land har sina lagar och sina uttrycksformer. De materiella världarna med sina sysselsättningar är lättare att formulera i ord, att väga och mäta. När man praktiserar vård och religion sker detta med i huvudsak nonverbala, inte så lätt mätbara, uttrycksformer. De måste läras genom att praktiseras. En och samma person kan under samma dag röra sig mellan dessa världar, t.ex. kan en sjuksköterska vårda patienter och sedan undervisa elever och forska.

Många försök har gjorts för att teoretisk definiera diakoni. En av dessa definitioner vill jag nämna, den som Svenska kyrkans församlingsnämnd enades om 1999:

”Diakoni är uppdraget till kyrkan grundad i Kristi kärlek, att genom delaktighet, respekt och ömsesidig solidaritet möta varandra i utsatta livssituationer.”

Definitionen kan ses som en grundlag i gränslandet Diakoni:

- Vi finns i kyrkan, som är grundad i Kristi kärlek.
- Vi möter varann i utsatta livssituationer.
- Vi gör varandra delaktiga.
- Vi ser på varann med respekt.
- Vi iakttar ömsesidig solidaritet.

Denna grundlag finns, ibland annorlunda uttryckt, också inom t.ex. vården. Skillnaden ligger i att i diakonins grundregel finns motiveringen för lagen inskriven; Grundad i Kristi kärlek, en kärlek som inte söker sitt. Det finns ett *varför* nedtecknat.

|KUNSKAPENS OCH PROFESSIONENS GRÄNSLAND

Mina första tjugo yrkesverksamma år tillbringade jag inom vårdvärlden. Detta innebar dagliga möten med en aldrig sinande ström av patienter; människor i utsatta livssituationer. För sitt tillfrisknande måste dessa patienter vara delaktiga i sin behandling. Den

yrkesetiska kod, som jag fått ta del av under utbildningen innehöll också formuleringar om tystnadsplikt som underförstått uppmanar till respekt för patientens integritet och solidaritet med hans eller hennes vilja. Uppgiften var tydlig. En viss diagnos krävde en viss behandling. Det var bara att jobba på. Det var bara det, att ibland hjälpte det inte med en diagnos och en behandling. Ett exempel vill jag nämna:

Patienten E kom för att träna sina förlamade ben i varmt vatten. Hon hade fått en elakartad cancer, blivit behandlad för den, och när detta var över fått en neurologisk sjukdom som gav henne förlamningar. De första gångerna vi sågs kämpade hon tappert på, men en dag ville hon ingenting, ville bara prata, så vi gick in i ett enskilt behandlingsrum och hon började gråta och sade:

"Du är ju prästfru, så du går väl i kyrkan?"

"Ja, det brukar jag göra"

"Det finns några ord, som jag hörde en gång; Giv mig på nytt en frimodig ande! Åh, detta skulle jag behöva!"

En stunds tystnad medan jag tänkte, sedan kom jag på att orden finns i en psaltarpsalm.

Nu hade jag nytta av min bibelkunskap, och att jag ända sedan jag varit barn varit hemma i gudstjänsten och kyrkorummet. Nu befann jag mig i gränslandet till en annan profession. Men det var till mig som frågan blev ställd, det var just då som hon ville ha ett svar.

Så kom det sig, att den gången, i det behandlingsrummet, blev inga ben tränade, men en psaltarpsalm läst och förklarad. Sedan gick det mycket bättre med benen också.

Nu blev det ett möte, som jag vill kalla i bästa mening diakonalt. När kristna yrkesverksamma inom vården möter patienter, eller klienter eller vad vi kallar dem sker liknande möten. Långt senare, när jag som sjukhusdiakon träffade vårdpersonal har jag tänkt på detta tillfälle. Vilken resurs vi har i dem och hur viktigt det är att uppmuntra!

Under slutet av 1900-talet har nya vetenskaper vuxit fram, bl.a. vårdvetenskap. Ovan nämnda Katie Eriksson är en av dess företrädare. I rapportsamlingen 3/1991 vårdteologi, tillämpar medförfattaren Antonio Barbosa da Silva en bibeltext, 1 Kor. 13:13, på vården:

Om vårdpersonal har all kunskap om sjukdomar och kan utföra alla slags behandlingar men inte har kärlek (dvs. inte är pålitliga, hänsynsfulla, fördragsamma, inte visar respekt för patienters integritet autonomi och okränkbara värde) då är de till ingen hjälp för patienten.

I gränslandet mellan teologi, vårdvetenskap, och de sociala vetenskaperna har universitetsanknuten forskning om diakoni vuxit fram. I Sverige har den forskningen nära

anknytning till diakoniinstitutionerna. Forskarna rör sig över gränserna till näraliggande vetenskaper, lite olika för de olika institutionerna. I möten mellan kunskapsområden finns ”skapande mark” för att citera Henning Mankell ovan.

|UPPDRAG I GRÄNSLAND

Är diakon ett yrke eller en kallelse? Eftersom diakoner kommer med många olika yrkeserfarenheter, så är det inte så lätt att hitta en gemensam nämnare som konstituerar det man gör till ett yrke. Löftena som avges vid vigningen utgör en programförklaring men är knappast en yrkesbeskrivning.

De första åren som vigd diakon eller diakonissa funderade jag mycket på i vad mån denna nya sysselsättning var ett yrke. Det fanns ingen klart uttalad uppgift, inga ”metoder” och inga mål som var mätbara. Det kändes som att ha kommit in i en helt ny värld, trots att jag levit i kyrkan i hela mitt liv. Under de arton år som gått har yrket diakon utvecklats och glädjande nog finns mycket mer att ta på i dag. Metodutveckling och forskning är något gott som gynnar helheten.

De flesta diakoner i Svenska kyrkan idag är anställda inom församlingar. Enligt broschyren *Svenska kyrkans diakoni* utgiven av Svenska kyrkans församlingsnämnd 2002 arbetar här omkring 1100 diakoner. I broschyren nämns exempel på arbetsformer, och jag vill i denna artikel spalta upp några av dem efter mallen i min första avdelning om gränsland.

Diakoni är uppdraget till kyrkan enligt förut nämnda diakonidefinition. Det uppdraget är hela församlingens, men diakonen har ett ledningsansvar. Jag kan som diakon stanna inom trons värld och arbeta mest i kyrkans lokaler. Det kan gälla gemenskapsbyggande, t.ex. öppna hus och resor, samtalsgrupper, t.ex. sorgegrupper, själavård och stödsamtal. Det kan vara gudstjänst och andaktsmedverkan, konfirmandundervisning eller utbildning av frivilliga medarbetare. Trons attribut, bibeln och bönen är naturliga i denna värld. Detta arbete är viktigt och centralt och behövs alltid.

Troligtvis måste och vill jag också ge mig över i vårdvärlden. Där finns sjuksköterskan på vårdcentralen, socialarbetarna i kommunen, hemvårdsassistenterna, folkhälsoplanerarna och poliserna. Till denna värld räknar jag inte bara anställda utan också frivilligarbetande i t.ex. väntjänst, brottsoffer- eller kvinnojourer. Dom tar kontakt med mig och jag med dem. Vi har sett samma utsatthet och vill tillsammans göra något åt det. Huvudinnehållet i våra kontakter resulterar i möten med människor i utsatta livssituationer, alltså vård - vi bryr oss. Det jag som diakon har att komma med, att representera kyrkan och tron gör jag för det mesta genom att bara vara där som person. Mitt sätt att vara, mina motiv och min drivkraft

är tydlig och behöver inte alltid sättas ord på. Jag bär ändå med mig min tro och min bön.

För att komma åt orsaker till orättvisor i samhället eller globala missförhållanden behöver människor gå samman för att påverka maktstrukturer. Det räcker inte alltid med samarbetet inom världvärlden, kontakter behöver tas med politiska partier, forskning och undervisning, industri och affärsvärld. Kyrkan kan som oberoende part våga ta strid - möjliggöra engagemang och vara opinionsbildande. Sådant arbete kan vara mycket konkret och mätbart. Ett exempel på sådant arbete är kyrkornas påskupprop 2005 för en humanare asylpolitik. Detta upprop hade inte kommit till stånd utan många lokala nätverk som arbetar för asylsökandes människovärde och rättigheter.

Ytterligare en aspekt vill jag nämna om diakonens uppdrag i gränsland. Många människor som diakonen får kontakt med lever i en annan bemärkelse i gränsland. Det kan vara i konstant penningbrist, i missbrukets fängelse, på gränsen till kollaps eller i närheten av döden. Dessa möten innebär lite av gerillakrig, arbete i främmande miljö. Här behövs trons svärd och andens rustning förutom kunskap och uppfinningsrikedom.

| I GRÄNSLANDET TILL PENSIONEN

Uppdraget i gränsland tar kraft. Det är nog många med mig som känner att det vore bra med en lagom bromssträcka inför pensionen. Många pensionärer uttrycker att de är så stressade och att de trots att de inte måste, ändå har en full almanacka. Kan det vara så, att de inte haft tid att bromsa innan den sista arbetsdagen? Arbetstakten har blivit hög, det är lätt att bli fartblind. Min egen pension förbereder jag i skrivande stund med ett projekt som ännu inte är färdigformulerat, men som i huvudsak innehåller följande förslag.

Vid 63 år har jag normalt två år kvar att arbeta heltid. För att få möjlighet att trappa ner vill jag minska min arbetstid till 75 % av heltid. Jag önskar arbeta tre veckor av fyra per månad. Den lediga veckan kan jag ägna t.ex. åt barnbarnen, trädgården och hunden. Med kortare arbetstid kan jag stanna kvar ett extra år i arbete med tanke på pensionen.

Det finns många uppgifter och målområden som jag skulle vilja upprätthålla eller utveckla medan jag finns kvar i tjänst. Förutsättningen är att någon annan går in och gör dem. En av barnledarna har 75% tjänst, och vill gärna öka sin tjänstgöringsgrad. Hon har redan tidigare visat sig intresserad och lämplig för uppdraget. Det blir en kompetensutveckling för henne och ett tillskott till det diakonala tänkandet i arbetslaget.

Kyrkorådet och kyrkonämnden är tillfrågade i förskott och godkänner förslaget. Under hösten arbetar kyrkoherden och jag i samråd med den tilltänkta vikarien fram ett förslag till ett treårigt diakoniprojekt. Detta förslag förhandlas noga med ledare för barn- och ungdomsarbetet.

Projektet går ut på ett samarbete med församlingens barn- och familjearbete. Min vikarie arbetar halvtid som diakoniassistent så länge jag finns i tjänst. Barn- och ungdomsarbetet får ett diakonalt tillskott. Arbetsledningen sker i samarbete med ledaren för barn- och familjearbetet. Arbetsuppgifter som kräver en diakon koncentreras till tre veckor per månad. Akuta ärenden tas över av prästerna. Projektet är tidsbegränsat för att inte permanenta en nedskärning av diakontjänsten och detta skrivs in i överenskommelsen. Snarare kan resultatet bli att behovet av en ungdomsdiakon kommer fram.

Projektet kan ses som gränsöverskridande i den bemärkelsen att de annars ofta snäva gränserna mellan ansvarsområdena i arbetslaget luckras upp. Vi har redan ett samarbete, men detta är en utveckling av det.

| ETT GRÄNSLAND, MEN DOCK ETT EGET OMRÅDE

Med diakonala glasögon får vi använda både hjärta och hjärna i yrkeslivet. Det är en spännande upptäckt som ger frihet och glädje även om det också är tuffa tag ibland. Som yrkesarbetande i anställningar i kommun, landsting eller i affärsvärlden kan det vara svårt att använda hjärtat. Vi kan se, i en vårdsituation, eller inför en industrisatsning, att detta är inte rätt, detta går ut över den enskilda människan. Men om vi handlar som vi vill, så går det ut över andra patienter eller över vinsten i företaget. Kärlek kostar på. Det kostar i samvetet. Det kostar på i kroppen. Det kostar pengar, kanske miljonbelopp.

I kyrkan är det annorlunda. Vår ”affärsidé” är att gå ut i hela världen med det glada budskapet om Jesus, som vänder upp och ner på alla våra föreställningar om vem som är störst och bäst. Här är diakonins gränsländ. Det finns en befrielse i att få arbeta som diakon i ett gränsländ där vårt arbetsredskap inte bara är kunskaper och erfarenheter om materiella ting utan också tro. Trons verktyg är kunskaper och erfarenheter om det gudomliga. Dem kan vi få i bönen, i bibeln och i gemenskapen med andra kristna i vardag och gudstjänst. Det låter som en gammaldags predikan, men i verkligheten är det en nödvändighet. Vad har vi annars att komma med?

Gunilla Hallberg,
diakon i Västra Vingåker

LAGOM CIVILT OLYDIG

- Med de tankar du har ska du inte bli präst utan diakon, sa en god vän, som själv var präst.

Jan Frykman visste knappt vad diakon var, men orden fastnade.

Det var med spänning han berättade för sina bekanta att han tänkte sadla om till diakon. Men omgivningen reagerade inte lika starkt som han trott.

- Förvåningen handlade mer om att byta spår vid min höga ålder. Många reagerade positivt. Det hade jag inte väntat mig.

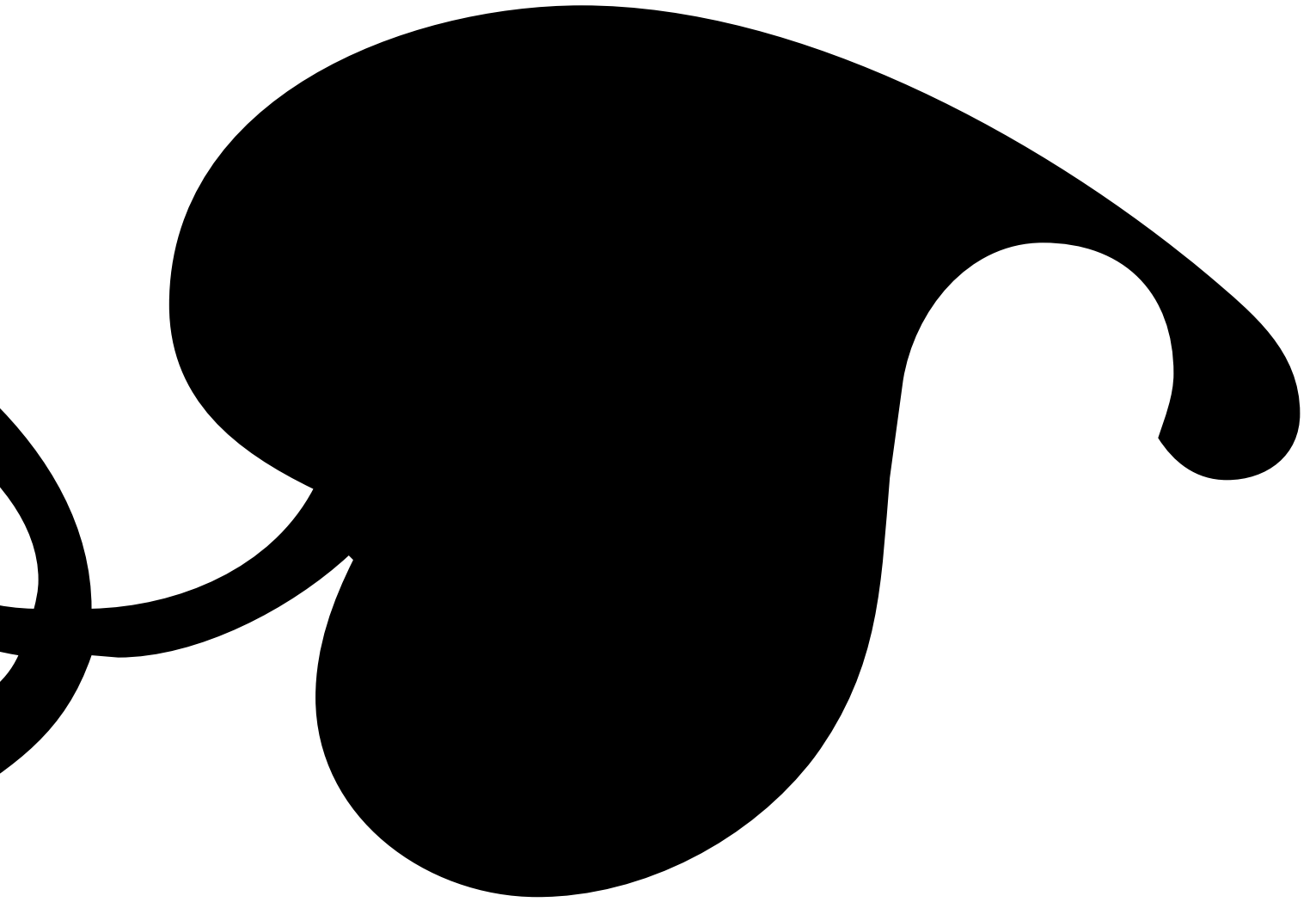
Sedan Jan satte ord på sina diakonplaner har han inte tvivlat ett enda ögonblick. Han har känt sig buren av en kraft han inte haft en aning om.

- Det är så härligt! Jag skulle önska att fler män vågade gå i samma spår, säger Jan, och betonar ordet vågar.

Han arbetar i Västertälje församling i Södertälje, mest med invandrare och asylärenden.

Som diakon har han stor frihet och kan till skillnad från tidigare vara lite lagom civilt olydig.

Karin Reibring

Fjällvandringen

Det är befängt att tro att diakonen ensam ska upptäcka alla behov en grupp har, men diakonens uppdrag är att rusta gruppen att ansvar för varandra.

DET ÄR TIDIG MORGON OCH JAG ÄR REDO för ett äventyr. Framför mig har jag många dagars vandring på leden som kommer att föra mig genom ett brinnande landskap. Fjälllandskapet är märkt av höstens gula, röda och orange färger. Jag har förberett mig noga för detta genom att övningsvandra med full utrustning. Jag har provat ut vilken mat som är godast och framför allt lättast att bära. Den lite för tunga ryggsäcken är packad med det jag tror mig behöva för de kommande dagarnas vandring.

Jag är laddad för några härliga höstdagar på fjället. Morgonen är klar och kall och jag är redo. Det är inte bara jag som är redo utan mina vänner likaså. Vi lämnar fjällstationen för en riktig upplevelse på fjället.

|VEM BESTÄMMER?

Det går uppför hela tiden och efter en timme vill några ta en vilopaus medan några vill komma till lägerplatsen så fort som möjligt. Nu visar det sig plötsligt att vi har olika mål för vår vandring. Några vill njuta av naturen, några vill komma fram i tid för att upptäcka lägerplatsen. Nu eller aldrig gäller det att få ordning på oss vandrare. Vem ska bestämma hur vi ska göra? Vems kondition ska få sätta gränserna för den fortsatta vandringen?

Gruppen består av en grupp jämnåriga vänner, vilket inte borde skapa några problem. På vägen upp till fjällen verkade vi så eniga men nu verkar det som vi plötsligt inte riktigt

förstår varandra. Det visar sig att våra förväntningar, behov och mål inte stämmer överens.

Efter mycket diskuterande enas vi om att dela upp oss. Eftersom vi inte kan enas om hur vandrigen ska gå till delar gruppen upp sig i mindre grupper. De som vill komma först till lägerplatsen får gå före och de andra får ta det lugnt. Alla verkar nöjda och så fortsätter de två grupperna mot samma mål men i olika takt.

|HÖSTREGNET

Det känns som om vi går i uppförslut i flera timmar. Det spelar ingen roll eftersom landskapet runtomkring är så storslaget. Plötsligt förvandlas den klarblå hösthimlen till en mulen och grå himmel med ett fint höstregn. Jag tittar ner för att inte snubbla på de våta och hala stenarna och ryggsäcken börjar kännas en aning tung. Varför tog jag med mig allt detta, frågar jag mig. Var det verkligen nödvändigt med alla dessa russin? Plötsligt vill jag äta upp allt jag bär med mig. Om jag gjorde det skulle jag och några till bli utan mat, eftersom det är jag som bär på maten. Jag inser att jag börjar tappa sugen och att hungern bitit tag i mig.

"Det måste vara de andra", säger någon och jag tittar upp. De ser ut som små prickar där de står i regnet mitt på fjället och vinkar åt oss. Inte vet jag vad som händer men med förnyad kraft och fart når vi dem efter en stund.

Den som har avnjutit en picknick på fjället vet hur gott några torra mariekex, halvljummet kaffe och russin kan smaka. Om du sedan blir bjuden på torkade äppelringar är lyckan gjord. Vandrigen tog en vändning i och med pausen! Med förnyad kraft fortsätter vandrigen mot bäcken och lägerplatsen.

|PLÅSTER FÖR FLERA VECKOR

Det regnar mer än någonsin när vi når fram. Visst är det vackert men varför ska det regna så fruktansvärt? Trötta, våta och kalla slår vi läger.

Efter kvällsmaten visar de sig att en i gruppen har fått skavsår, men glömt att packa ner plåster. Vem har skavsårplåster så det räcker att dela med sig och vem har värktabletter att ge till en med ryggvärk? Efter en snabb inventering visar det sig att vi har plåster och huvudvärkstabletter så det räcker för flera veckor.

Regnet har övergått till snöblandat regn och lägerelden värmer gott men på ryggen känns det kallt. Mörkret och kylan har smugit sig på bakifrån och det är snart dags att sova. Vilken tur att de andra är med här på fjället där jag känner mig så liten. Det känns tryggt att vara flera på denna storslagna men ödsliga plats.

|OLIKA TALANGER

När jag vaknar ser jag till min besvikelse att regnet öser ner. Vi gör oss ordning för en ny regnig dag på fjället. Vandrigen vid Riksgränsen fortsätter några dagar till och under tidens gång blir gruppen mer och mer sammansvetsad. Vi inser snabbt att våra olika talanger behövs vid olika tillfällen. En av oss är en hejare på att koka gott kaffe, en annan har oanade sångtalanger som förhöjer stämningen vid lägerelden, en annan är sjukvårdskunnig och plåstrar om de skadade. En av oss är gammal scout och kan det här med lägereldar och kartor och en annan tar på sig uppgiften att leda oss över fjällbäckar.

Vi inser där i regnet att det gäller att hänga ihop trots att vi har olika mål med vandrigen och helt olika erfarenheter av livet. Efter en vecka i både regn och sol inser vi fördelen med våra olikheter. Trots att vi är så olika så behövs var och en av oss för att komma tillbaka till fjällstationen. Det är med vemod vi avslutar vår vecka bland regn, sol, orangeröda fjäll, blåbär, skavsår och värkande ryggar. Vi har varit med om en resa som vi sent kommer att glömma.

|RÄDD ATT HAMNA PÅ EFTERKÄLKEN

Vad har det här med fjällvandring och diakoni att göra, undrar du kanske.

Mycket, skulle jag vilja påstå! Fjällvandrargruppen har en hel del att lära dagens samhälle. Gruppen är ett föredöme som visar att vi behöver varandra trots olika behov, erfarenheter och mål. Den visar också hur betydelsefullt det är att hjälpa till för att hela gruppen ska nå fram till lägerplatsen.

Alla som varit ute och vandrat kan tänka sig hur det skulle kännas att sakna en vän då tälten reses vid lägerplatsen. Jag vet att i min vandringsgrupp skulle det inte ha skett. Ingen skulle behöva bli lämnad ensam på fjället. I dagens samhälle är det däremot många som irrar omkring i ensamma i tillvaron. Vem söker efter dem?

Var får dagens människor känna att de är värdefulla och betydelsefulla för några andra? Och var får vi känna att det är viktigt att ”just jag” är med i gruppen? En annan fråga som vi måste ställa är vilka eller vad som bestämmer takten i dagens samhälle. Vem som lyssnar på dem som inte orkar jäkta på? I denna press att prestera och vara duktig finns en ensamhet och rädsla. Rädsla att hamna på efterkälken och samtidigt veta att få eller kanske ingen frågar efter mig om jag hamnar där. Det är en skrämmande tendens i dagens samhälle!

|HÖRA ROPEN

Diakonens uppgift idag är att vara den som är med på denna vandring. Vandringsgrupperna

varierar utifrån församlingars olika förutsättningar. Människor med olika erfarenheter, kunskaper, åldrar och förväntningar delar vandringsled för en tid. En del har en snabbare takt medan andra går sakta eller till och med kryper. På denna vandring är det diakonens uppgift göra de andra uppmärksamma på vilka som hamnar på efterkälken, att visa att alla behöver hjälpas åt för att alla ska kunna komma fram till lägerplatsen och att alla faktiskt är lika värdefulla. Diakonens uppdrag är att se och höra ropen samt fördela arbetsuppgifterna till de andra i gruppen. Det är befängt att tro att diakonen ensam ska upptäcka alla behov en grupp har, men diakonens uppdrag är att rusta gruppen att ansvar för varandra. Den som inte är så snabb kanske har tid att lyssna och dela med sig av sina erfarenheter och den som är snabbare kanske kan ordna lite mat från affären till dem som inte kan ta sig dit.

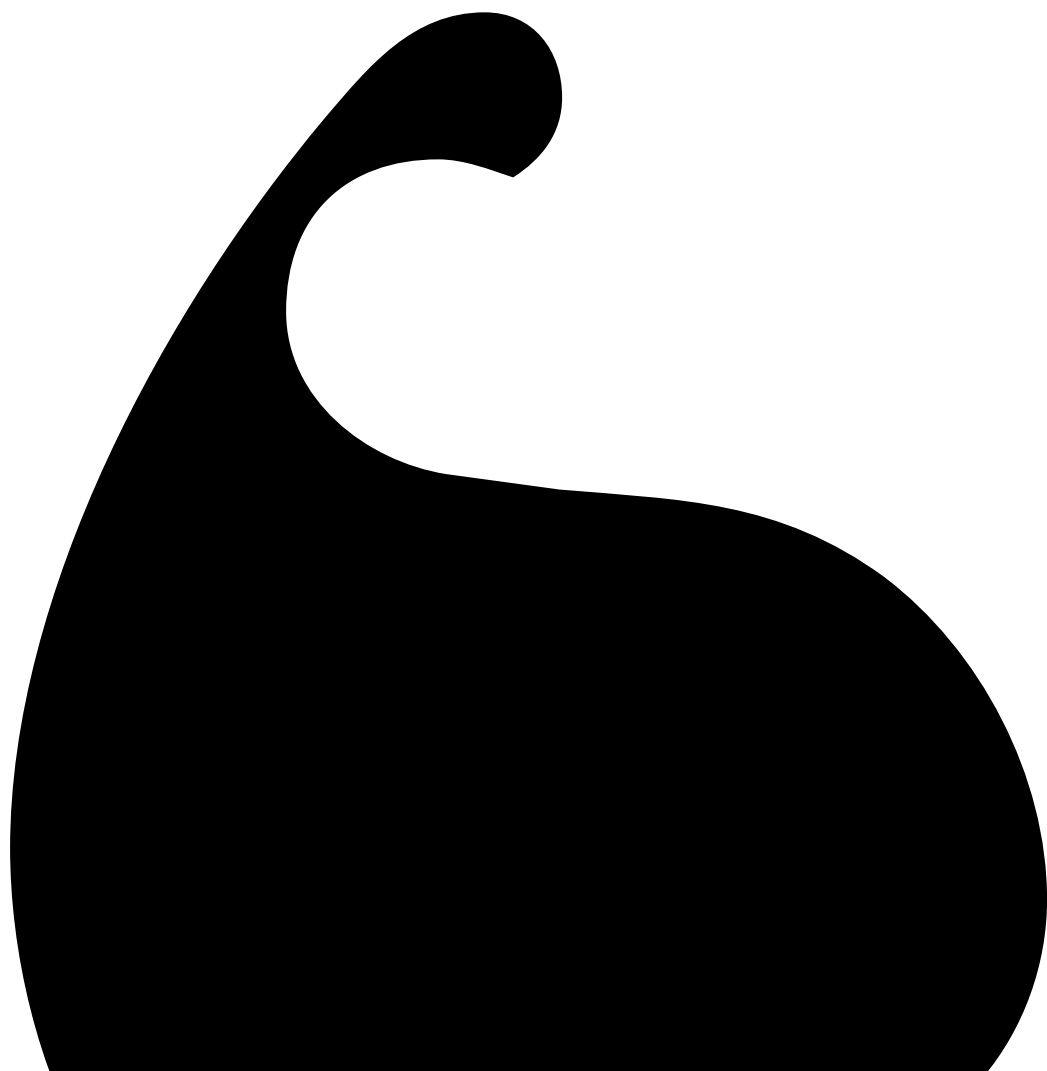
Om vi är många som ser, hör och räcker en hjälpande hand får många fler del av medkännande och vänskap. Eftersom dagens resurser inte räcker till allas behov behöver vi lära oss att tänka annorlunda. Annorlunda på så sätt att alla behövs för att skapa en bättre tillvaro för våra medmänniskor och för oss själva. Vi behöver rusta oss för att se och höra alla dem som ropar på hjälp men även de som inte gör sig hörda.

Diakonens uppdrag på vandringen är att uppmuntra och stötta vandrarna till att se sina medmänniskor som betydelsefulla deltagare på vandringen. Då lovar jag att ingen behöver komma på efterkälken. Någon söker med största sannolikhet upp efterslänraren för att fråga om den vill ha sällskap på väg mot lägerplatsen där de andra väntar på att gruppen ska bli fulltalig.

Elisabeth Karlsson,
diakon i Vårfruberga församling

Diakoni - en rörelse i tiden

Vi lever i den postmoderna tiden. Diakonalt arbete är kyrkans omsorg om människor i nöd. Effektivitet måste balanseras av en ideologisk värdegrund. Om församlingen tar på sig ansvaret för någon social diakonal verksamhet, måste denna bedrivas professionellt men gärna i samverkan med frivilliga arbetsinsatser.

DIAKONI ÄR RÖRELSE I KYRKAN, I TIDEN. Eftersom jag står inför pensionering efter 38 år i tjänst i Svenska kyrkan vill jag göra en tillbakablick med utgångspunkt från min barndoms diakonissa, syster Inga-Karin. Jag vill också fundera framåt för diakoni och diakonat relaterat till mina egna erfarenheter.

I. Ur Syster Inga-Karins verksamhetsberättelse 1961

”Människor dör och andra kommer i deras ställe som hjälpbehövande...”

Arbetsuppgifter:

- *Hjälp ur sängen, bensår omlagda, insulininjektioner*
- *Akutbesök: hjälp att tända i spisen m.m.*
- *Mottagning kl 9: samtal, ekonomiska problem. Diakonissan får vara ”klagomur”*
- *Fasta patienter med bäddning och vård (komplement till kommunens äldrevård)*
- *Hembesök hos ensamma, gamla, invalider, nervklena - samtal och handräckning poliopatienter och blinda.*
- *Hämta pensioner*
- *Följa med till doktorn, hämta medicin*
- *Hjälpa till vid pensionärshemmens baddagar*
- *Förmedling av begagnade kläder (mest till flyktingläger)*

- *Besök av luffare*
- *Söndagsskola*
- *Juniorgrupper*
- *Syföreningar*
- *Träffar för äldre varannan vecka*
- *Kontakt med frivilligorganisationer*

”Kyrkfolket och församlingsdiakonissan får inte vara främmande för varandra.”

|SYSTER INGA-KARINS FLICKGRUPP

Syster Inga-Karin minns jag väl från min uppväxttid. Hon kom ofta farande på sin cykel.

Jag var med i hennes flickgrupp på S:t Annehus. Ofta möttes vi på completoriet i S:t Nicolai kyrka i Nyköping onsdag och lördag kl. 21. Sedan var det naturligt att följa med till hennes bostad i sockenstugan och dricka thé.

I flickgruppen användes arbetsblad om kyrkans symboler. Jag kommer ihåg, att man bl.a. skulle rita en triangel med Guds allseende öga. Vi fick också tillverka korgar av bast. När basten tog slut skickades jag på syster Inga-Karins cykel till Viola blomsterhandel för att köpa mer. På våravslutningen skulle vi föreställa blommor. Vi fick hattar och kjolar av kräppapper i olika färger. Vid en basar minns jag att min uppgift vara att sälja kartor med knappar. Troligen hade syster Inga-Karin fått överta varor från någon nedlagd butik. I samlingsalen fanns ett altarskåp, som föreställde Jesu korsfästelse med texten ”Consumatum est”.

Syster Inga-Karin var naturligtvis en förebild för mig. Hon rörde sig bland människor, där hon behövdes. Hon var synlig i stadsbilden. Hon var inte rädd för att hugga i och arbeta. Hon hade en självskriven plats i kyrkbänken varje söndag. Högmässan var en integrerad del i hennes liv och tjänst. Dessutom tyckte hon om att läsa deckare. Det berättas, att om människor hade problem med att få plats på ålderdomshemmet t.ex. så gick man till syster Inga-Karin. Då gick hon till berörd myndighet, slog näven i bordet och ordnade en plats. Hon hade också bil som hon använde i tjänsten när det inte var så bråttom. Först en DKW med skrikande bromsar och sedan en Mercedes. Hon skjutsade tanter till lasarettet och till kyrkan. ”Taxi ecclesiae” burkade man prata om. Syster Inga-Karin såg också till att de som behövde fick en ”psalmbok med grova ord”.

Hon var bättre på att ta hand om andra än om sig själv. Flera gånger opererades hon för magsår. Jag tror att jag tagit intryck av hennes inställning till tjänsten, när jag själv gått in i andra uppgifter i församlingen, det som varit relevant i min tid.

Diakonissan var distriktssköterskans och hemsamaritens föregångare. Därefter blev

hennes arbete ett komplement till kommunens äldrevård. Syster Inga-Karins uppgifter blev samhällets. Kyrkan fick hålla sig inom sina ramar.

|60-TALET BRYTNINGSTID

1960-talet blev en brytningstid för diakonin, när uppgifterna mer och mer förändrades från att gå ut till människor till att samla människor i församlingshemmen, som byggdes på löpande band. Jag väljer att beskriva min tjänst utifrån fyra områden: Pedagogiska uppgifter, diakonalt arbete, administrativa uppgifter och förtroendeuppdrag

Min första tjänst som församlingssekreterare i Kalmar hade ersatt en ungdomssekreterartjänst, vilket medförde att *ungdomsverksamhet* föll på min lott. Med konfirmanderna åkte vi på skidläger på sportlovet. Men det blev inga längre turer, eftersom Kalmarungdomarna var totalt otränade i skidåkning. Församlingen anordnade läger på en sommargård, där allt var mycket primitivt. Några ungdomar fick bo i tält. En gång skulle vi övernatta på en ö under bar himmel, men kraftigt regn och åska gjorde att vi fick bryta lägret mitt i natten. När vi kom i land stod den äldre diakonissan och väntade på oss. Hos hade förstått vad som skulle ske.

Kyrkans barntimmar startade i Härnösand på 1950-talet och sköt fart på 1960-talet. På nyåret 1969 anordnades den första huvudledarkursen för Kyrkans barntimmar på central nivå. Då samlade söndagsskolan fortfarande många barn. Mellan 1971 och 1988 satsade jag mycket tid på *föräldragrupper* parallellt med Kyrkans barntimmar. De vuxna deltog i barnens samling. Sedan drog vi oss tillbaka till ett annat rum, drack kaffe och samtalade om barn, barns utveckling, barns frågor och livsfrågor i allmänhet. Jag minns många fina samtal från de många grupperna. Denna typ av föräldragrupper var möjliga att genomföra så länge som inte flertalet barn vistades i den allmänna förskolan.

Varje läsår fick barngrupperna göra besök i församlingskyrkan och titta på den stora orgeln, prästens kläder, altare och predikstol. Många föräldrar tyckte det var mycket spännande att titta närmare på den stora orgeln i Falu Kristine kyrka. Tyvärr var det så, att det var svårt att samla barn och vuxna till familjegudstjänsterna. Kyrkans barntimmar blomstrade från slutet av 1960 tills den allmänna förskolan byggdes ut och föräldrar började förvärsarbeta i högre grad. I samma mån som barntimmarna växte minskade söndagsskolan för att i stort sett försvinna helt.

Under SIA-reformens tid hade vi fungerande samverkan med grundskolorna i distriktet. (SIA = skolans inre arbete). Såsom ansvarig för församlingens barnverksamhet hade jag också ansvar för medhjälparnas utbildning och fortbildning, där det ofta var viktigt att fördjupa bibelkunskap och troslära.

Av en tillfällighet fick jag ta mig an *konfirmander från grundsärskolan* hösten 1975 i Köping. Sedan har detta fortsatt i Växjö och Nyköping. En pojke med utvecklingsstörning döptes alldeles före konfirmationen. När vattenbegjutning var klar, sträckte han fram sin hand över dopfunten och sade: Tack Bengt! När välsignelsen utdelades kändes det verkligen, att han tog emot den. Denne pojke hade ingen kontakt med sina föräldrar, utan hade sin förankring i en stödfamilj. Några konfirmander har inte kunnat tala, men de kunde peka på bilder och på så sätt vara med i undervisningen. Dessa konfirmationer betydde ofta mycket för föräldrarna, som fick uppleva att deras barn konfirmerades som andra barn.

| DIAKONALT ARBETE

Pensionärsverksamhet har ofta hamnat på diakonissans lott. Andakter och program vid olika samlingar har blivit många. När Svenska kyrkan började satsa på pensionärsgrupper var man ofta ensam aktör. Idag finns många andra pensionärsorganisationer. Kyrkans uppgift är inte att tillhandahålla underhållning, men gemenskapsaspekten är viktig för oss.

Besök hos enskilda har inte blivit så många, däremot kontakt med grupper. Jag minns adventsbesök på St. Sigfrids sjukhus, där vi spelade och sjöng de klassiska julpsalmerna och julsångerna. Vi fick respons från många, som annars föreföll helt okontaktbara. Det gamla välkända slog an vissa strängar. Gemenskapens jul och gemenskapens påsk har lång tradition i Svenska kyrkan i Nyköping. Jag har sett många gå hem nöjda med en liten julklapp i handen. Samtalsgrupper för sörjande inbjuds till fyra gånger om året i Alla Helgona församling. Nyligen deltog jag i en grupp, där de flesta hade varit gifta i minst femtio år. Det var imponerande att ta del av deras livsvisdom. Genom sorgegrupperna har jag också sett hur kontakt har knutits som varat länge och betytt mycket. Tillsammans med Bröstcancerföreningen har jag i samtalsgrupper tagit upp de livsfrågor som aktualiserats.

Med en grupp vuxna med förståndshandikapp har jag samtalat om död och begravning.

Enskilda söker fortfarande diakonens hjälp. Ett ekonomiskt eller mer konkret bidrag i form av en matkasse behövs alltför ofta. Tyvärr sitter många fast i en jobbig situation och har svårt att komma ur och därför återkommer med jämna mellanrum. Andra personer har jag fått följa i deras kamp mellan nykterhet och drogberoende.

Flyktingar och invandrare söker sig också till kyrkan, särskilt i Mariagården där invandrarättheten är stor. Lyckan är stor, när alla i familjen fått komma till Sverige.

Församlingen har kontakt med kommunens anhörigråd, demensföreningen, kvinnoorganisationer och hemtjänsten.

De senaste åren har jag fått ta ansvar för och handlägga utformningen av församlingens frivilligverksamhet. Delar har fungerat bra under många år. Men nu har församlingen velat

göra en medveten satsning, där en grundprincip är att frivilligarbetet måste få kosta pengar. Delaktighet är en viktig grundsten. Församlingen har fastställt en policy för frivilligarbetet. En ”frivillighandbok” har framställts. Jag har också gjort en undersökning av frivilligarbetet i Franciscusgården, hur det har vuxit fram och utvecklats.

Trettonde söndagen efter trefaldighet ”diakonins dag” har vi accentuerat på olika sätt under åren. Vi har försökt att inte bara prata diakoni utan i stället praktisera diakoni.

Information om diakoni och diakonat har varit ständigt återkommande.

|FÖRSAMLINGSINSTRUKTION OCH EKUMENIK

Min tjänst i Nyköping från 1988 har varit av samordnande karaktär. *Jag är sekreterare i församlingskyrkorådet.* Det har varit värdefullt att följa de förtroendevaldas arbete. Dessutom har jag genom min inblick i nästan all församlingsverksamhet kunnat ge fyllig information. Jag har varit med om att ta fram och formulera många skrivelser och dokument, t.ex. församlingsinstruktionen.

Det *ekumeniska samarbetet* i Nyköping har jag också hållit ihop. Mycken tid har ägnats åt sjukhuspastorstjänsten som äntligen landat på rätt plats. Jag har haft insyn i olika stiftsers utdelning av fondmedel, vilket har gjort att det har varit möjligt med samordning. Vissa personer är outröttliga i att söka hjälp. Det är inte alltid säkert att dessa är mest behövande.

Med personalansvar för diakoner och församlingsassistenter har jag arbetat med schemaläggning, semesterplanering, fortbildning. Praktikanter har jag försökt bereda plats i församlingen. På tid som blivit över har jag försökt ordna församlingens referensbibliotek i Prosten Pihls gård.

|UPPDRAG I FÖRTROENDE

Med ett helt yrkesliv på församlingsnivå har jag alltid haft kontakt med gräsrotterna. Detta har kompletterats med förtroendeuppdrag på stifts- och riksnivå. Det började med *Kyrkans Ungdom* i Strängnäs stift på 1960-talet. I *Samariterhemmets* styrelse och systerråd har jag också varit med som kårrepresentant. Eftersom under min tid de flesta diakoner hamnat i församlingstjänst är det viktigt att institutionernas ledning har insyn i hur en vanlig församling fungerar. I *Svenska kyrkans personalförbund* har jag fått driva frågor om diakonens ställning i församlingen och varit med om att ta fram ett dokument kring församlingsvårdande tjänster.

Som ledamot av Svenska kyrkans *dispenskommitté* har jag varit med om att bevilja många dispenser. Inför arbetet med den nya kyrkoordningen har jag suttit med i olika referensgrupper. Svenska kyrkans *diakon- och diakonissförbund* (SKDDF) har betytt mycket

för mig. Där har vi tillsammans fått driva frågan om diakonatets inlemmande i Svenska kyrkan. Det har varit många diskussioner och många turer. Det känns hedrande att ärkebiskopen Bertil Werkström citerat vad jag skrivit i vår tidskrift. Som representant för SKDDF hamnade jag i *europaisk diakonkonferens*, en sammanslutning för manlig diakoni från början. Det finsk-norsk-svenska konceptet ser helt annorlunda ut än det tysk-dansk-schweiziska. Tillsammans har vi försökt lära av varandra.

|KYRKOHISTORISKA REFLEXIONER

1910 tillkom ett diakoniråd med representanter från Nyköpings västra och östra församlingar, Nyköpings fruntimmersskyddsförening och fattigvårdsstyrelsen. Den 6 december 1910 beslutades att fr o m december 1910 anställa en diakonissa. Ett reglemente fastställdes 1911.

Diakonissan hade ingen egen lön utan hon fick kostbidrag och fri bostad, värme och lyse samt telefon. Dessutom betalade diakonirådet en summa till Ersta (1912 var det 350 kronor per år), som i sin tur utbetalda klädbidrag och fickpengar till diakonissan.

På syster Inga-Karins tid var Diakonirådet hennes arbetsgivare och tjänsten omfattade båda Nyköpingsförsamlingarna. Jag tror att dessa lämnade ett visst ekonomiskt bidrag. 1969 fick församlingarna varsin tjänst.

När jag började på Samariterhemmet 1962 var fortfarande moderhussystemet i funktion. Efter ett år som elev blev man upptagen till provsyster. Samariterhemmet svarade för mat och husrum och en provsysterpeng på femtio kronor i månaden. Efter vigningen skulle man betala hempenning, nio procent av bruttolönen till moderhuset. Den diakonissa, som gifte sig, fick ekonomiskt göra upp med Samariterhemmet, slapp betala hempenning och fick tillhöra systerringen, som kom till någon gång på 1940-talet. Man var alltså inte tvungen att lämna diakonissämbetet. Hempenningen avskaffades 1969. Vidare missiverades vi till tjänst de tre första åren efter vigningen. Självt hamnade jag i Kalmar, fastän jag egentligen ville till Strängnäs stift.

|SKA DU INTE BLI PRÄST?

Församlingsassistent- och församlingssekreterarutbildningen kom igång i början av 1960-talet, samtidigt som de första kvinnorna vigts till präster, genom en termins samläsning med Samariterhemmet diakonisskurs II och en termin på Lekmannaskolan i Sigtuna.

Fler och fler tjänster inrättades i församlingarna med viss differentiering.

Som kvinna med teologisk examen fick jag ofta frågan om jag inte skulle avancera och bli präst. Vidare fick jag höra att jag var feg som inte blev präst. Som kvinnlig teolog och

icke-präst måste man alltid visa att man är duktigare för att få uppgifter i vår svenska prästkyrka.

Detta märktes också på lönesättningen. Församlingssekreterarna skulle ha en lönegrad lägre än komministrarna, så att inte någon präst skulle lockas att byta uppgift. Kyrkan har inte erbjudit många möjligheter för diakoner att avancera. Det enda har möjligen varit att bli stiftsdiakon eller direktor/föreståndare på någon institution.

|VIGD TILL TJÄNST

Svenska kyrkans diakon- och diakonissförbund (SKDDF) bildades 1974. SKDDF:s tidskrift som senare fick namnet *Diakoni och diakonat* och ännu längre fram *Diakoni nu* betydde mycket för information och diskussion, när det gällde diakonatets ställning i stift och församling. Institutionerna arbetade inte lika mycket med detta. De arbetade mer med kår gemenskapsfrågor.

1975 beslutade kyrkomötet om möjlighet för *icke-prästvigd* att efter tillstånd från domkapitlet hjälpa till med nattvardsdistributionen, så kallad *vinlicens*. För diakonatet var det väsentligt, att formuleringen ändrades från *lekman* till *icke-prästvigd*. Första gången ägde detta rum vid diakonins riksmöte i Örebro hösten 1975.

Utredningen *Vigd till tjänst* blev ett steg framåt. Kyrkomötets förslag till *Lag om diakonat* från 1976 hamnade i en skrivbordslåda på departementet. Utredningen *Diakonens ämbete* 1995, där jag själv var med hade stora problem att komma någonstans, innan vi upptäckte att ordet *ämbete* var en stötesten. Samma ord hade stött på problem i ingressen till den nya kyrkohandboken, antagen 1987, tills man formulerade en kompromiss i all hast på Stockholms Central enligt professor Åke Andrén, som var ledamot av Läronämnden.

”Vigningarna till biskop, präst och diakon är likvärdiga uttryck för evangeliets fullhet och för Kyrkans uppdrag... Av tradition används ordet ämbete i vår kyrka för uppgifterna att vara präst och biskop. Andra termer som uppdrag, kall, tjänst avser att i sak uttrycka samma Kristi kallelse att vara tjänare åt hans evangelium.”

Målet har aldrig varit ett liturgiskt diakonat. Däremot var det viktigt med en liturgisk funktion. På Stora Sköndal började man använda alba och stola vid diakonvigning.

I avtalstexter användes termen ”diakonitjänsteman”.

Den nya kyrkoordningen flyttar vigningen och ansvaret för den vigde från institutionerna till stiftet. Tidigare hade enstaka stiftsvigningar ägt rum på delegation från institutionens biskop till en stiftsbiskop. Nu är diakonatet accepterat som ett led i det tredade ämbetet. Men ibland upplever jag, att diakonen har blivit en kyrklig socialtjänsteman långt bort från församlingens centrum.

| ETT BARMHÄRTIGHETENS TECKEN

Idag när Svenska kyrkan talar om diakonens ämbete är det betydelsefullt att man tänker igenom diakonatets spiritualitet, där diakonen har främst karitativa och liturgiska uppgifter.

Professorn i kyrkovetenskap, Sven-Erik Brodd, menar i en nyutkommen bok¹ att ämbetet är en del av sakramentsförvaltningen. Han talar om ”mensa caritatis”. Han säger vidare, att diakonatet skall ombesörja att gudstjänsten och det tjänande som sker utanför gudstjänsten kvarstår i en fast växelverkan. ”Det mesta av Kyrkans själavård utövas inte i biktstolen utan i konkreta livssituationer.” (Brodd sid. 122)

I artikeln *Diakonins rationalitet*² pekar Tomas Ekstrand på behovet av att församlingarna tar ställning till om man vill bedriva ett målrationellt eller ett värderationellt diakonalt arbete. Med de ändrade relationerna stat - kyrka har Svenska kyrkan fått en möjlighet som aktör på det frivilliga sociala arbetets område. Det finns en tendens idag att staten tror sig kunna tjäna pengar på att frivilligorganisationerna producerar tjänster. Men kyrkan får inte falla för att hon blir efterfrågad. Kyrkoavgiften får användas fritt. Man kan göra som Västanfors församling som bedriver verksamheter på entreprenad.

Målrationalitet handlar om de mest effektiva medlen för att nå ett mål. Man gör beräkningar. Handlingen blir ett medel att nå ett bestämt mål. *Värderationalitet* avser att handlingen bekräftar eller befäster ett visst värde. Även själva handlingen är ett mål i sig. Vilken är diakonens expertkunskap? Vilken är diakonens professionalitet? Är det mest effektiva det goda?

Vi kan inte vända tillbaka till ”den gamla goda tiden”. Vi lever i den postmoderna tiden. Effektiviteten måste balanseras av en ideologisk värdegrund, så att inte människan kommer bort i sammanhanget. Diakonalt arbete är kyrkans omsorg om människor i nöd. Arbetar vi målrelaterat krävs hög professionalitet både hos anställda och frivilliga medarbetare ”enligt vetenskap och beprövad erfarenhet”. Då är målet att nå ett resultat, t.ex. att hjälpa missbrukare ut ur beroendet. Diakonerna skall inte arbeta amatörmässigt med sådana uppgifter där andra är professionella. Om församlingen tar på sig ansvaret för någon social diakonal verksamhet, måste denna bedrivas professionellt men gärna i samverkan med frivilliga arbetsinsatser

Om vi arbetar värderelaterat, uttrycker handlingen ett värde. Vi visar på ett kristet

¹Brodd, S-E. (2005) *Diakonen i mässan* Verbum 2005

²Ekstrand, T. (red) (2001) *Diakoni och samhälle* Diakonivetenskapliga institutet

kärleks- och omsorgsideal. Vi bekräftar den enskildes omistliga värde inför Gud. Kyrkans uppgift är att avspegla och förmedla en kristen människosyn och etik, att vara ett tecken på barmhärtighet som ett grundläggande värde. Men om målet inte är ett konkret handlande och resultat finns stor risk för flummighet.

Frågor som måste ställas är:

- Vilken är Svenska kyrkans uppgift i samhället?
- Hur ser Svenska kyrkan på välfärdssamhället?
- Hur ser Svenska kyrkan på samhällsutvecklingen i stort?

Svenska kyrkan kan tänkas gå in som välfärdsproducent om man tycker, att samhället inte producerar fullgod omsorg eller om man tycker att det är en uppgift för ideella organisationer.

Det kan finnas specialområden, där Svenska kyrkan har en kompetens, som samhället saknar. I så fall är insatsen motiverad. Kyrkan har en dubbel uppgift:

- att samverka med samhällsorgan
- att vara en profetisk röst som pekar på behov och brister.

Det kan dock uppstå problem om kyrkan skall vara både producent och ideolog.

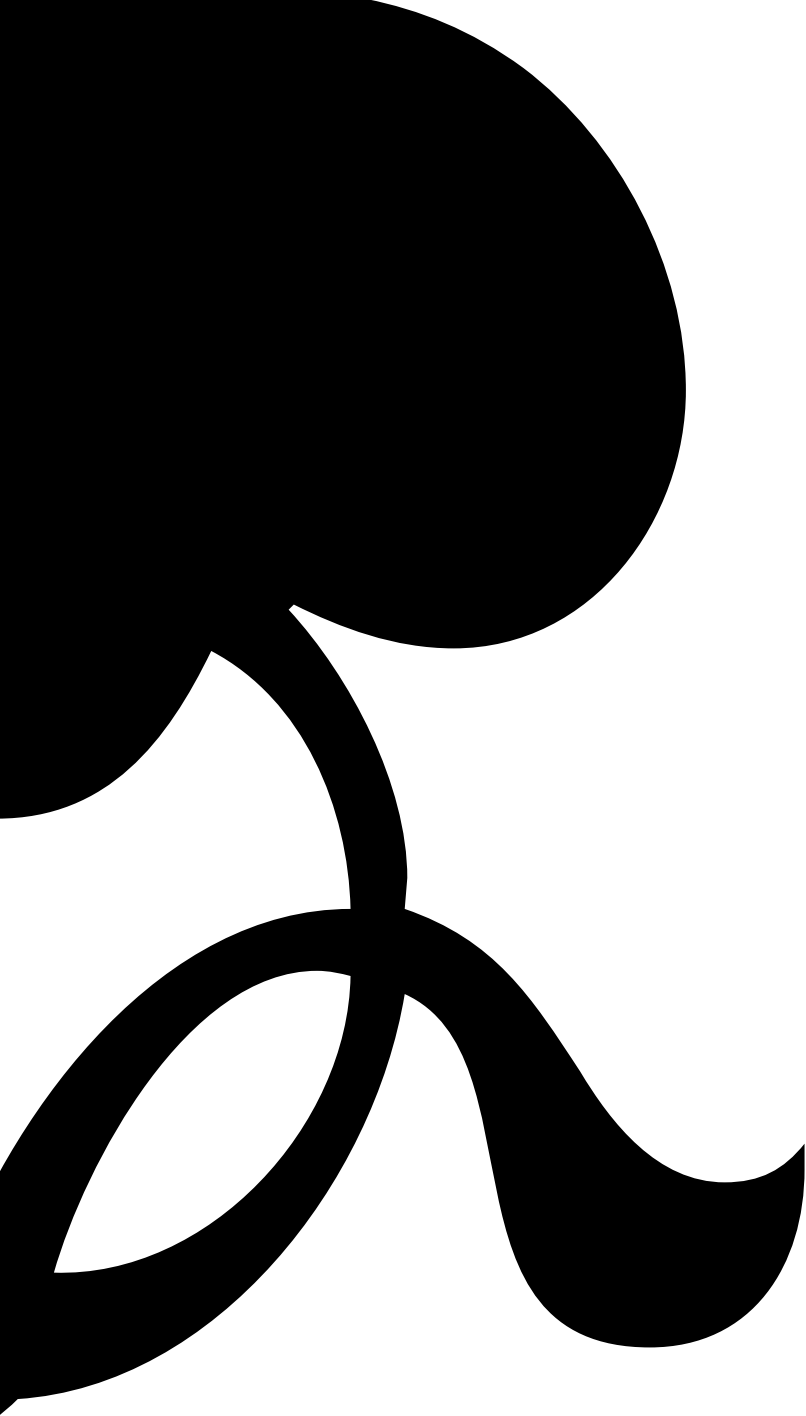
Kyrkan får inte sälja sin själ. Kyrkan kan utforma ett diakonalt arbete som synliggör marginaliserade människors värde och rätt. Kyrkan bör se som sin uppgift att genom det diakonala arbetet proklamera Gudsriket och utmana samhället - kristna som icke-kristna - att leva ett liv i Kristi efterföljd.

| OMSORG UTAN BIAVSIKTER

Vi behöver komma bort ifrån att betrakta diakonin som ett medel att värva trogna kyrkbesökare. Den diakonala omsorgen om medmänniskan som vistas i församlingen måste få vara ett mål i sig. Jag tror att vi är på väg mot en kyrka där mässan och gudstjänstrummet är centrum. Kyrkan får göra sig av med lokaler, hus, administration. Medlemmarna, de aktiva, fördelar arbetsuppgifter efter förmåga. Kanske måste präst och diakon ha sitt "tältmakeri".

Diakonens uppgift är att utifrån altaret se till att den enskilde blir sedd. Detta är alltså en värderationell diakonal inriktning. Vigningen innebär ett livstidsuppdrag, inte bara ett uppdrag mellan kl. 8 och 17 på vardagar. Diakonen liksom prästen måste vara synlig i församlingen, i församlingens gemenskap.

Mona Bäckbro,
diakon i Nyköpings Alla Helgona församling

Genus och diakonalt arbete

Är det så att Gud kallar fler kvinnor än män till diakoner? Om det inte är så - och det är våra mänskliga bemötanden som könsmärker vägen till diakonyrket - då har vi också möjligheter att förändra den snedbalans som nu råder.

OMSORGSARBETE HAR LÄNGE VARIT EN kvinnodominerad praktik, både i sin oavlönade, och avlönade form. Här skiljer sig inte kyrkan från samhället i övrigt. Av Strängnäs stifts 75 diakoner i församlingstjänst är 67 kvinnor. Det är en lite större andel än för riket i övrigt där 87 % av diakonerna i församlingstjänst är kvinnor (Församlingsförbundets statistik 2004). De frivilliga diakonala insatserna har vi ingen statistik på, men erfarenheterna visar på en liknande fördelning. Är detta något att förvånas över? Knappast. Frågan är hur vi hanterar det.

Diskussionen om kön kan ibland fastna i vilka egenskaper kvinnor och män bär, av arv eller ohejdad vana. Därför diskuteras numera ofta istället genus, för att skilja det biologiska könet från det sociala. Beroende på hur vi bemöter män och kvinnor, formas vi också i ett socialt samspel. Man kan tala om att vi *gör* kön. Indelningen av människor i kategorierna kvinnor och män, påverkar vårt sätt att tänka, värdera och handla. Genom bekräftelser av positiv och negativ art återskapar vi föreställningarna om vad en kvinna gör, och vad en man gör. Detta gäller också, och inte minst, organisationslivet.

|UNDANTRÄNGD KVINNOSFÄR

Kyrkohistorikern Sven Thidevall beskriver i sin studie *Kampen om folkkyrkan* hur den 1930 införda Församlingsstyrelselagen, där det politiskt tillsatta kyrkofullmäktige infördes,

innebar att Svenska kyrkan utvecklades som myndighet istället för som en folkrörelse. Konsekvenserna blev en detaljerad reglering av kyrkoskattens främjande av präst och gudstjänst. Det folkrörelseliknande arbetet, det som vi idag kallar diakoni, mission och undervisning, hamnade vid sidan av. Prästen - som var man - fick rollen som anställd kommunal expert med kyrkligt tolkningsföreträdare, ”en ställning som motsvarade eller överträffade den traditionellt patriarkala rollen”, menar Thidevall¹. Han konstaterar att när folkrörelsekyrkan trängdes undan innebar det samtidigt att de verksamheter, där kvinnorna var mest aktiva, utestängdes från besluten. På den kyrkliga arenan förstärktes åtskillnaden mellan en offentlig manlig och en mer privat kvinnlig sfär.

Denna åtskillnad fanns förstås i hela samhället. Den offentliga förvaltningen, dit kyrkan hört i många hundra år, har präglats av en tydlig könshierarki med män i toppen. Feministiska organisationsteoretiker menar att den byråkratiska organisationsformen som karakteriserat svensk offentlig förvaltning är mer kvinnoförtryckande än andra organisationsformer².

|FILANTROPI EN MÖJLIGHET

Historiskt sett är det intressant att skärskåda diakonissornas roll, en tidig yrkesfunktion, baserad på en kallelse. Här finns en tydlig koppling till den runt förra sekelskiftet framväxande filantropin. Frivilliga sociala insatser ansågs i borgerliga kretsar vara acceptabelt för fruarna att ägna sig åt. (Arbetarkvinnorna har väl alltid ”fått” jobba!) Härigenom vidgade kvinnorna sina intressen till att gälla administration, ledning och lagstiftning. Det filantropiska intresset för sociala problem främjade möjligheter till kvinnors utbildning. Utbildningsinstitut inom socialt arbete och pedagogik har sina rötter i detta skede. Kvinnors framgångar inom filantropin kvalificerade dem senare till yrken som de förr inte haft tillträde till.

Samtidigt markerades gränserna. En av diakoniinstitutionernas föreståndare menade 1923 att det fanns en osund och en sund kvinnans frigörelse. Med de ideal som föddes i den franska revolutionen, jämställdheten med mannen, riskerade kvinnan att ”förlora sig själv”. Att istället mobilisera kvinnan för kärleksarbete, baserat på kvinnans sanna

¹Thidevall, S. (2000) Verbum sid 300

²Lindvert, J. (2001) Feminism och förvaltning i Rotstein *Politik som organisation* SNS förlag s 87

väsen, var diakonissrörelsens väg. Vi kan i dag konstatera att diakonissornas bidrag till kvinnofrigörelsen var att de blev banbrytare för kvinnligt yrkesarbete i kyrkan. ”*De ställdes mitt i det offentliga livet med ett avlönat självständigt heltidsarbete*”, skriver Tuulikki Koivunen Bylund i sin studie av Samariterhemmets grundare Ebba Boström³.

Samtidigt var diakonissidealet präglat av borgerskapets kvinna med prästfrun som förebild. Ödmjuk, beskedlig och tillbakadragen. Yrkesrollen var att värna, vårda och verka i det tysta.

|KÖNSMÄRKT PRAKTIK

Men det där är väl historia?

Tja... Även idag beskriver forskarna en ”frivilligarbetets könshierarki”⁴. Män sysslar i större utsträckning än kvinnor med styrelsearbete, utbildning och ledarskap. Kvinnor är i högre grad än män engagerade i socialt inriktade organisationer. Frivilliga i Svenska kyrkan har en övertalning av kvinnor, medan de frivilliga inom de övriga samfundet är nästan lika många män som kvinnor⁵.

Uppenbart är att diakonens yrkesroll fortfarande är, vad könsforskarna kallar, ”könsmärkt”, på samma sätt som läkarsekreterare, brandman och sjuksköterska. Det är i de här sammanhangen intressant att fundera över vad vi anser som norm, och vad vi i allmänhet ser som en avvikelse. Sättet att tala visar ibland på detta. Varför talar vi så mycket mer om ”kvinnliga” präster än om ”kvinnliga” diakoner?

Vi har i samhället haft en tendens att skildra kvinnors förmåga att ge omsorg som en inneboende egenskap, oberoende av yttre villkor. Det sitter liksom i generna. Konsekvenserna av detta synsätt är destruktiva. Därifrån är steget inte långt till att kvinnor förväntas ge god omsorg, oavsett de yttre villkoren. I den mån vi tänker att omsorg är en till kvinnor naturgiven inneboende förmåga, till skillnad från kunskap och kompetens som växer och skapas i och genom en praxis och reflektionen inom denna, riskerar vi att omsorgsarbetets kunskaper och villkor negligeras⁶. Kvinnor behöver ju, om det sitter i

³*Frukta inte, allenast tro* Almqvist & Wiksell International Stockholm (1994)

⁴Stark, A. & Hamrén, R. (2000) *Frivilligarbetets kön* Kommunförbundet

⁵Jeppson Grassman, E. (2001) *Socialt arbete i församlingens hägn* Verbum

⁶Eliasson, R. (red.) (1992) *Egenheter och allmänheter. En antologi om omsorgen och omsorgens villkor*. Lund: Arkiv s.21

generna, varken utbildning eller kompetensutveckling! Det är därför intressant hur vi framställer det diakonala arbetet. Kanske det kan beskrivas som ett ofta stort engagemang, för många på frivilligbasis, med och för utsatta medmänniskor? Eller tycker vi att det mest handlar det om att koka kaffe och prata lite?

Beskrivs den anställde diakonen som en på professionell kunskap baserad nätverksaktör, ledare i en av Sveriges största ideella organisationer? Eller tänker vi på en arketypisk modersroll i en försnävad kyrklig kultur? Ser vi framför oss den personifierade snällheten, eller uppdraget att hävda människans värdighet?

Jämställdhetslagstiftningen stadgar att arbetsgivare ska sträva efter en jämn könsfördelning. Kan den strävan även innefatta det frivilliga medarbetarskapet? Är det också möjligt att stiften med församlingarna börjar föra samtal om hur rekryteringen av diakoner kan utvecklas? Strängnäs stift har som ett av sina effektmål formulerat att:

”Rekryteringsarbetet har bidragit till att behovet av tjänsteinnehavare har tillgodosetts och könsfördelningen har utjämnats, medelåldern har sänkts.”

Märkligt nog är detta mål inte utvärderat, vilket gör att sådana mål mer blir en snygg fasad än har en styrande verkan. Den som beaktar de senaste årens diakonvigningar i Strängnäs ser inga tecken på att könsfördelningen utjämnats. Lagstiftaren efterlyser att arbetsgivaren vid nyanställningar särskilt anstränger sig för att få sökande av underrepresenterat kön. Här blir det uppenbart att lagstiftarens intentioner blir uddlösa i just rekryteringsfrågan. Eftersom det är stiften som antar och på olika sätt hanterar rekryteringsfrågornas formella del så gäller det då att dessa lägger vikt vid jämställdhetssträvanden i detta arbete. Arbetsgivaren, i meningen den enskilda församlingen, har ju sedan begränsade möjligheter att anställa diakoner av underrepresenterat kön, eftersom könsfördelningen bland de färdigutbildade och diakonvigda som finns att tillgå redan är så snedfördelad.

Arbetsgivaren, i meningen kollektivet församlingar, stiften, den nationella nivån och Församlingsförbundet i en samlad gestalt har andra möjligheter. Dock knappast på kort sikt. När en dansskola på hög nivå i USA ålades att kvotera in en mer mångkulturell elevgrupp var det inte möjligt i det korta perspektivet. Sökandeunderlaget fanns inte. För

⁷Investera nu! Handlingsplan för kompetensförsörjning inom vård och omsorg, (2004) Socialstyrelsen, Arbetsmarknadsverket m.fl

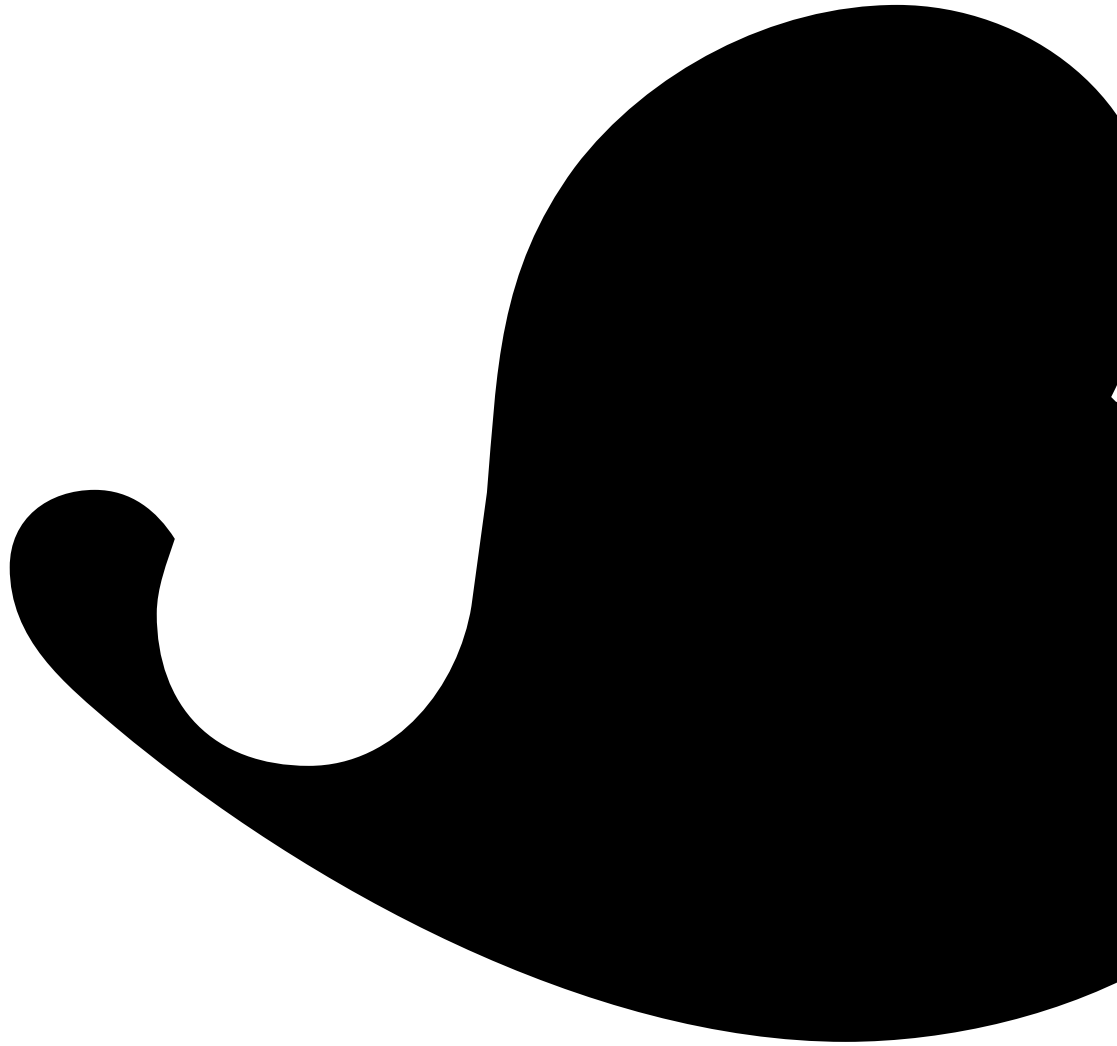
att uppfylla kravet fick man gå ut i mångkulturella förorterna och starta dansundervisning på grundläggande nivå. Vad skulle ett samlat arbete kring de kyrkliga rekryteringsfrågorna på lång sikt, med avseende på lönenivåer, karriärutveckling, grundrekrytering och kunskapsutveckling, kunna innebära? Man kan i sammanhanget notera att den handlingsplansom tio myndigheter lade fram 2004 bland annat uttrycker en strävan att öka antalet män i grundutbildningar inom vård- och omsorgsområdet⁷. En särskild punkt är att man önskar se fler män som yrkeslärare inom dessa områden.

Eller är det så att jämställdhetstänkandets allmänna strävan om jämn könsfördelning inte är lämplig för det diakonala arbetet? Ur de hjälpsökandes perspektiv kanske kvinnors omsorgsinsatser är de mest önskade? Om diakoni är arbete bland äldre så är det ju i hög grad kvinnors omsorg om kvinnor vi talar om. Då kanske nuvarande könsfördelning är bra?

Om så vore, så visar det då ändå på en skevhet, då det diakonala arbetet på flera håll sedan länge söker en bredare roll efter den kyrkokommunala tidens tillbakapressade uppgiftsbegränsning. Kyrkan är välkommen som en social aktör. Församlingarna, liksom det institutionella diakonala arbetet, behöver snarare mångfalden bland sina yrkesutövare, än likriktning. Här måste vi också börja fundera över bristen på mångkulturell bakgrund bland blivande kyrkoarbetare.

Eller...är det så att Gud kallar fler kvinnor än män till diakoner? Om det inte är så - och om det är våra mänskliga bemötanden som könsmärker vägen till diakonyrket - då har vi också möjligheter att förändra den snedbalans som nu råder. Om vi jobbar på det.

Stig Linde,
diakon, doktorand

I luftballong över Strängnäs stift

En stiftsdiakon har uppdrag att stödja och utveckla det diakonala arbetet i församlingarna. Det innebär många möten med församlingar, dess förtroendevalda och medarbetare. I stiftsuppdraget ingår allt från rekrytering av nya diakoner, vigning, fortbildning och diakonal utveckling.

FÖLJ MIG PÅ EN RESA I EN LUFTBALLONG ÖVER stiftet och se hur det diakonala uppdraget tar sig form och uttryck! Alla församlingar har de senaste åren arbetat intensivt med sina församlingsinstruktioner. I det arbetet har var och en formulerat sin diakonala vision och identitet. Inför diakonmötet 2004 så genomfördes ett antal regionala samlingar i stiftet då alla diakoniarbetare samt kontraktsprostarna hjälptes åt att beskriva det diakonala arbete som pågick, samt belyste det som behövde utvecklas.

I de flesta församlingsinstruktioner ingår någon form av omvärldsbeskrivning. Vid läsningen ser jag att de flesta församlingar som har någon diakon anställd försökt anpassa verksamhetens inriktning till den rådande situationen i varje enskild församling. Jag kan tydligt se att många arbetat för att förändra diakonin i församlingen. Många ser det som naturligt att en diakonal grundhållning skall genomsyra hela församlingens verksamhet. Att gestalta diakoni i gudstjänsterna är ett område som sakta håller på att ta form i flera församlingar.

Jag ser många församlingars strävan att minska och bryta ofrivillig ensamhet genom att på olika sätt skapa mötesplatser i människornas vardagsverklighet. Många pekar på barn- och ungdomsfrågor som ett stort och viktigt område för församlingen.

|FAMILJER I FOKUS

Familjecentraler och frivilligcentraler är oftast ett samarbetsområde med kommun och landstingen. Dessa diakonala arbetsområden växer i takt med att kommunerna ser det som nödvändigt och viktigt att skapa mötesplatser för föräldrar och barn. Socialtjänsten, BVC och kyrkan är tillsammans med andra organisationer de som genom sin närvaro och specialkompetens ger familjerna det stöd de behöver. Detta är en viktig plattform för församlingens särskilda bidrag - en helhetssyn på barn och föräldrar samt en möjlighet att skapa långsiktighet och förtroende i samtal, samt bekräftelse och stöd från en aktör som inte är myndighet. Detta är inte minst viktigt för de nysvenska familjerna i församlingarnas verksamhet.

Man ingår även i nätverk med de samhällsorgan som finns i församlingens närområde om förutom barnvården och socialtjänsten är skolan, folkhälsoråd, psykiatri, anhörigstödsorganisationerna, öppenvårdsteam, POSOM-grupper, kvinno/mansjourer, AA-grupper (Anonyma Alkoholister) och liknande, brottsofferjour, polis med flera. Oftast är det händelser av akut karaktär som är drivkraften till samarbete och nätverksbygge. Men jag ser också att det börjar byggas kontaktnät utifrån ett preventivt arbetssätt. Det är ett relativt nytt och utvecklingsbart arbetsområde - att tänka preventivt som kyrka för sin bygd/närområde.

Viktigt är att ställa sig frågan på vilket vis kyrkan kan arbeta förebyggande. Är det möjligt att förhindra att medmänniskor blir kränkta, utsatta och tillintetgjorda?

|TUNGA BEHOV

Församlingarna har på många platser, i synnerhet i de större städerna, identifierat det växande problemet i vårt samhälle som ingen myndighet eller dylikt orkat eller förmått att ta fullt ansvar för. Jag syftar på psykiatrisektorn. Efter alla reformer som passerat efter 80-talet så återstår mycken misär. Detta blir väl synligt i våra kyrkor och verksamheter. I församlingsinstruktionerna så ser jag tydliga försök att möta de behov som dessa människor har. Det är ett tungt och tidskrävande arbete. Många försöker att finna ett rimligt sätt att finnas i dessa möten och för inte sällan tunga behov. Invandrar- och asylfrågorna är aktuella på vissa platser. Jag ser en svår uppgift som sköts av alldeles för få diakoniarbetare. Önskan att räkna till för dessa frågor är större än förutsättningarna, inte minst ekonomiskt och personellt.

Till min glädje ser jag att några församlingar börjar finna en naturlig form för diakoni i gudstjänsten. Det prövas med vardagsgudstjänster som är tydligt diakonala exempelvis sinnesrogudstjänster, middags- och kvällsböner, förbönsgudstjänster och retreats.

Samtidigt finns det tyvärr en del församlingar som ännu inte ser diakonins gestaltning i gudstjänsten som ett viktigt tecken för församlingens väsen. För den ovane och långtande är igenkännandet av mitt sammanhang av stor vikt för att känna sig berörd. För den frågande och sargade människan kan den ömsinta bekräftelsen visa på en barmhärtig och medlidande Gud.

Vågar vi låta oss beröras av det sammanhang vi är kyrka i?

Hur kan erfarenheterna från det diakonala arbetet återspeglas i gudstjänsten? Eller med andra ord, hur kan församlingens Kyrie Eleison och förbön bli lokalt förankrat?

|SATSNING PÅ SJÄLAVÅRD

Självavårdssamtal och stödsamtal är en företeelse som tydligt definieras och finns under diakoniområdet i församlingsinstruktionerna. Samtalen ökar ständigt som arbetsområde, det tycks vara en av våra viktigaste verktyg i mötet med människor i livets olika faser. Efterfrågan är stor när det gäller fortbildning i detta område. Stiftet har arrangerat enstaka kurser men inte minst den tvååriga självavårdsutbildningen som sker i samarbete mellan Strängnäs stift och Tönsbergs stift. Diakoner och präster i respektive stift har erbjudits en specialutbildning med Sankt Lukas och Modum-Bad som utbildare. Åtta präster och fyra diakoner är färdiga med examen. Hösten 2005 börjar nästa grupp av präster och diakoner. Jag är övertygad om att denna stora satsning på självavårdsutbildning kommer att betyda mycket för stiftets församlingar när det gäller självavårdande samtal och en nödvändighet för att få ny inspiration i ett område där efterfrågan ständigt växer.

|ENGAGEMANGET I BYGDEN

När jag ser ut över de församlingar som inte har en diakon som medarbetare så blir bilden lite annorlunda. Naturligtvis finns dessa församlingar i landsbygd och delvis glesbygd. Där räcker underlaget av kyrkotillhöriga inte till för att finansiera en diakoniarbetare. Dock skall enligt Kyrkoordningen alla församlingar "leva i diakoni". I församlingsinstruktionerna har det i dessa församlingar formulerats som ett förhållningssätt i alla verksamheter, samt ett tydliggörande av de frivilliga medarbetarnas viktiga funktion. En del anrika Församlingskårer är de som fortfarande efter många decennier ser till att församlingen lever i diakoni. De fungerar i det tysta som självhjälpsgrupper och strävar efter att bryta isolering genom sina "källarverksamheter" ex. ljustöpnig, träslöjd, sygrupper och dylikt. I landsbygden så sammanfaller engagemanget för olika intresseområden, jag tänker på Lutherhjälpen, Svenska Kyrkans Mission och Svenska kyrkan i utlandet. Allt detta sköts av

de engagerade frivilliga i varje församling som ser det som självklart att ge av sin tid till att bygga församling.

En viktig fråga är hur vi skall hitta former för nyrekrytering. Många är till åren komna och orken tryter av naturliga skäl. Är detta en prioriterad fråga för kyrkoråden? Kyrkoherden, och om det finns diakoniarbetaren, i varje församling behöver planera för rekrytering, utbildning och stöd till frivilliga.

Samarbete mellan landsbygdsförsamlingar är en ny företeelse som naturligt utvecklats då äldreboende, gruppboende sällan finns i landsbygden utan i närmaste ”större samhälle”. Jag har mött frivilliga medarbetare och präster som får åka över ”många gränser” för att besöka sina kyrkotillhöriga. Att ta hand om de sina och följa dem i den svåra vandringen de sista åren i livet kan vara komplicerat. Trots det så ser jag församlingarnas ansträngning till att vara diakonala till sin grundhållning även i detta område.

Varje kontrakt med landsbygdskaraktär borde söka utveckla gemensamma kontraktsövergripande former för att leda och stödja den enskilda församlingens diakoni, såsom församlingens uppgift anges i Kyrkoordningen. På flera ställen i stiftet finns det exempel på den typen av samarbete, men inom andra fält såsom ekonomi, musik och kyrkogårdsförvaltning. Varför inte en ”kontraktsdiakon”? Erfarenheter visar att med relevant stöd så ökar det frivilliga engagemanget i församlingen.

|FLERA OMRÅDEN POCKAR PÅ UPPMÄRKSAMHET

Det har skett en stor förändring i vårt samhälle de sista åren. Den sociala sektorn är i nedrustning på grund av ekonomiska skäl, och förändras genom olika reformer och dess konsekvenser. Den enskilda individen kommer oftare i kläm och söker stöd bland annat i kyrkliga sammanhang. Den andliga längtan hos människor tar ofta vägen över stödsamtal och ett försiktigt närmande till kyrkans verksamheter. Det ställer särskilda krav på lyhördhet och tid att lyssna som en god medvandrare.

Det jag ser och hör är ett rop från diakoniarbetare efter mer tid för reflektion, tid för kompetenshöjning och tid för samtal med de medmänniskor som söker sig till församlingarna.

Det finns områden som tydligt håller på att omforma det diakonala arbetet på grund av dess påträngande karaktär. Jag tänker främst på konsekvenserna av nedläggningar inom kommunens äldreomsorg och inte minst psykiatrin och dess nedrustning. Familjefrågor, familjecentraler, frivilligcentraler, ungdomsdiakoni, långtidssjuka och asyl/flykting- och integrationsfrågor är fler områden som växer och kräver kyrkans uppmärksamhet. När det gäller asyl- och flyktingfrågor har stiftet särskilt fokuserat på insatser i Lilla Malma

församling där asylsökande får en fristad för att hämta kraft innan beslut - oavsett inriktning - kommer. I Flens flyktingförläggning erbjuder stiftet samtalsstöd, och på motsvarande sätt vid filialen i Vingåker. Vid flyktingförläggningen i Laxå är församlingen en del av de asylsökandes vardag. De som arbetar med dessa frågor blir naturliga mentorer för de övriga diakoniarbetarna i stiftets församlingar.

Anhörigvårdare/stödjare är ytterligare ett område som jag ser växa och ropa efter stöd i form av utbildning och hoppningivande mötesplatser. Frivilligsektorn behöver utvecklas, nyrekryteras, utbildas och handledas till meningsfullhet i sin delaktighet i församlingens diakoni. Det finns grupper av nyfattiga -unga familjer, arbetslösa, ensamstående, lågt utbildade tonårsföräldrar samt flyktingfamiljer, drogmissbrukare - som idag är de mest utsatta i vårt samhälle som jag ser det. Jag har nu endast nämnt ett fåtal områden som påkallar kyrkans diakoniarbetares uppmärksamhet och engagemang.

|VILKEN ÄR VÅR KALLELSE?

All denna nöd och misär är ett rop på hjälp. Är det församlingens ansvar?

Denna fråga går naturligtvis inte att svara generellt på. Men jag önskar att varje församlingsledning sätter sig ned och analyserar vilka prioriteringar som styr. Hur är vi trovärdiga i vårt sammanhang där vi är satta att vara kyrka? I diakonins handling och förhållningssätt så tar kyrkans väsen gestalt. Allt fler frågor efter kyrkans närvaro, kanske det är tid att profilera varje församling efter de förutsättningar de har i det sammanhang de är satta att vara kyrka.

Jag ser tydligt ett behov av fler diakoner i synnerhet i större samhällen där nöden och utsattheten är som störst. Diakoner och diakoniarbetare behöver stöd av varandra för att orka med allt det som kommer i dess väg. Handledning är ett naturligt och nödvändigt instrument för att rätt hantera prioriteringarna i arbetet. Andlig påfyllnad är lika viktig, den borde vara en naturlig del av veckans schema. Det är lätt att glömma påfyllning för egen del då människor ständigt söker efter kontakt. Jag kan tydligt höra en längtan och ett behov av att få dra sig tillbaka till ett Självårdscenter några gånger per år. Inte minst för att på nytt påminnas om de löften man en gång givit - att vara ett barmhärtighetens tecken och en röst för de som ingen har.

Frågan blir brännande - hur hantera löftena då orken tryter men nöden aldrig tar slut?

|KONTINUERLIG REFLEKTION OCH OMTOLKNING

Att vara stiftsdiakon i Strängnäs stift är en utmaning som manar till ödmjukhet inför mötet med de människor som hörsammat kallelsen att vara en tjänare i Gud rike. Såväl

lekman, församlingsmedarbetare och de som ingår i vinningstjänsten är rörande överens om att diakoni är ett av de viktigaste områden i församlingens uppdrag. Nu gäller det att hitta former för att gestalta vårt diakonala uppdrag i den nya situation vi befinner oss i som kyrka och samhällsmedborgare. Allt som oftast så blir kyrkan inbjuden att vara en likvärdig samhällsaktör för "det goda livet" i samhället.

Har församlingens ledning och medarbetare reflekterat över vilken roll församlingen spelar i lokalsamhället?

Det jag ser så här från ovan i en luftballong är en brokig och mångfaldig diakoni som lever i församlingarna. Nu gäller det att var församling inte slår sig till ro med det som gjorts under en tid utan vågar utvärdera och se in i framtiden. Hur gestaltar vi diakoni i denna föränderliga tid? Hur prioritera bland alla pockande behoven som finns runt församlingen? Varje församling kan inte göra allt!

Utifrån allt det jag sett, hört och upplevt ser jag tydliga behov av en kontinuerlig kommunikation mellan församlingens styrelse, dess ledning och diakoniarbetaren. Att gemensamt tolka och tyda det diakonala uppdraget i församlingens liv är av yttersta vikt för att vara trovärdig i ett ständigt föränderligt samhälle. En viktig och nödvändig satsning i vår tid är därför att förtroendevalda, kyrkoherdar och diakoniarbetare sätter sig ned och bearbetar sin tolkning av sitt diakonala uppdrag. Gör vi rätt saker? Gör vi det bra?

Nu står vi inför den första revideringen av församlingsinstruktionerna. Jag ser att det man skriver i dessa måldokument om diakoni är en god vision. Samtidigt är inte verksamheten anpassad till visionen. Samhällsutvecklingen står inte still. Diakoner har ett särskilt uppdrag att kontinuerligt spegla den omvärld församlingen befinner sig i. Detta är en del av tjänsten. För att möta omvärldsförändringarna behöver tid avsättas både för reflektion, men också till framsynt "försöksverksamhet". För att fullgöra sitt uppdrag måste den anställde diakoniarbetaren ha marginal för utvecklingsarbete. Det är i denna framkant vi också kan stimulera frivilliga insatser. Tillsammans kan vi så utveckla församlingarnas diakoni till att möta människors behov som de ser ut framöver.

Anmari Larsson Henriksson,
stiftsdiakon

I HÖG GRAD INLEMMAD

I industristaden Oxelösund har kyrkan alltid funnits med. 1957 startade till exempel kyrkoherde Rolf Arvidsson Kyrkans familjerådgivningsbyrå. Bruksmentaliteten och arbetarkulturen med skiftgång på järnverket har visserligen inte alltid räknat in kyrkan. Men kyrkan har aldrig gett upp. På 1980-talet tog prästen Kjell Wiklund ledigt från församlingen i ett halvår. Han sökte istället jobb på SSAB och arbetade skift som vilken arbetare som helst. Det byggde relationer och förtroende för kyrkan.

- Jag ser fortfarande ringarna av det som började på SSAB då, säger diakonen Åsa Sjölund.

Hon kom till Oxelösund hösten 2002.

Oxelösunds församling är i ovanligt hög grad inlemmad i övriga samhället.

- Hittills har jag aldrig upplevt en dörr, som är stängd för kyrkan, berättar Åsa.

Åsa är fritidsledare i botten, men var hela tiden inriktad på diakoni.

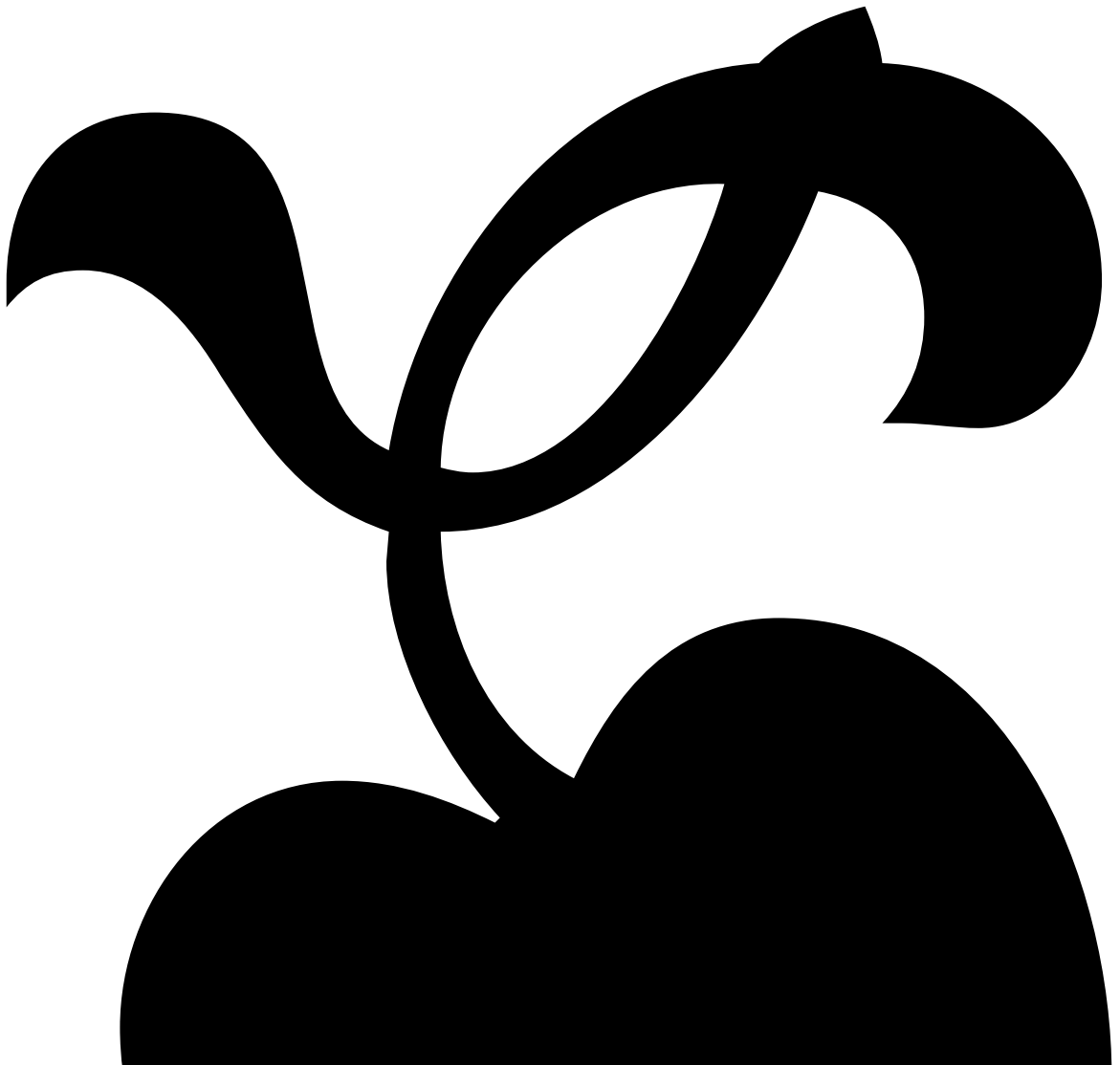
- Mer utbildning har jag fått erövra efter vägen.

Hon vigdes till diakon 1979. Då var diakonin inne i ett vägval. Det diakonala begreppet vidgades. Från att ha varit främst inomkyrklig rörde sig diakonin ut mot de yttersta sammanhangen i samhället.

Enligt lag ska alla kommuner ha ett folkhälsoråd. Det har inte alla. Åsa Sjölund skulle vilja att diakoner driver på bildandet i sina kommuner. I Oxelösund möts här politiker, försäkringskassa, socialkontor, öppenvårdsteam, kommun, apotek, företagshälsovård, SSAB och landstingets folkhälsoenhet.

- Här kan man tillsammans påverka strukturer!

Karin Reibring

Diakoni och eukaristi

FÖREDRAG VID DIAKONIMÖTET 2004

Varje kristen skulle fullgöra sin kallelse och tjäna andra genom sitt vardagliga arbete, i sin familj och genom samhällets institutioner. Ur denna betoning av allas delade ansvar växte så småningom välfärdsstaten fram. Vägen från Sions berg i Jerusalem till Vita Bergen i Stockholm har varit lång och krokig, men det var samme Jesus Kristus som uppfordrade kyrkan att se de fattiga och dela med sig.

ALTARET ÄR BLICKFÅNG I KYRKAN. MITT I församlingen dukas en måltid. Skinande vitt linne, blommor och ljus, bågare och fat av guld, silverkannor och glas av kristall, rent vete och ädelt vin, vita kläder, broderade skrudar; allt symboler för fest och överdåd. Musiken ljuder, folket sjunger, liturgins ord flödar som skön poesi genom det härligaste av alla jordiska rum. Vi firar eukaristi, tacksägelsens fest. Församlingens tjänare serverar alla som tackat ja till inbjudan. Om rum och rörelse, bilder och ord, doft och ljus, ton och stämning klingar samstämt och ingen osämja stör, finns det inget allkonstverk som kan mäta sig med en gudstjänst. När den heliga Anden med sin lätta hand berör så att hjärtan öppnas, då vet vi: här är paradiset förgård. Vi upplever det inte ofta, men har alla någon gång fått erfara denna själens lätthet.

För den troende samlas allt upp i eukaristin. Där förenas minnet av Jesu liv, död och uppståndelse med hoppet om hans återkomst i härlighet då världen skapas på nytt. Där smälter det förflutna samman med det kommande. Där möter det som har skett det som vi väntar på. Perfektum och futurum blir presens. Tiden innesluts i evigheten. Kristus själv räcks åt alla i bröd och vin, vatten och ord. Den heliga Anden skänker oss tron som en gåva och hjälper oss att höra Guds röst till tröst och uppmuntran. Varje fullödigg mäsä sammanfattar och förkunnar den kristna bekännelsen till Guds skapelse, Kristi försoning och historiens fullbordan. För den som funnit vägen till språkets och symbolernas insida,

är gudstjänsten det som håller ihop livet, ett hem att alltid återvända till och en försmak av himlen.

Diakonin har eukaristin som utgångspunkt och är själv en tacksägelse till Gud som skapare, frälsare och livgivare. Diakoni är att lyftas upp den brustna världen till Gud med bön om helande. Diakoni är att bära Guds omsorg och kärlek till världen. Diakoni är en rörelse in mot altaret och ut mot världen, en rörelse mot Kristus och till människorna. Diakoni är kyrkan när den ger ut sig själv så som Kristus gjorde och därigenom förverkligar sitt uppdrag och blir sig själv.

En dag, alldeles i början, utvaldes Stefanos, Filippos, Prochoros, Nikanor, Timon, Parmenas och Nicolaos av apostlarna och vigdes till diakoner under bön och handpåläggning. Det skedde i Jerusalem. Apostlarna var tolv, ett heligt tal som påminde om Israels stammar och årets fullhet. Diakonerna var sju, ett tal som symboliskt påminde om skapelseveckans sju dagar, fulltalighet och helhet. Diakonerna skulle avlasta apostlarna det praktiska och se till att människor i periferin också fick del av Guds godhet. Det behövdes lärjungar fyllda av tro och helig Ande för att göra Guds omsorg synlig och bistå de fattiga. Församlingen började få struktur; det apostoliska uppdraget att fortsätta Kristi verk med ord och handling delades nu upp på olika händer. Fler och fler anslöt sig. Det krävde organisatorisk utveckling.

Kyrkan har sett olika ut i skilda tider och kulturer, men var redan från början inrättad av Gud för att tjäna mänskligheten och hela skapelsen med evangelium. Kyrkan är konkret och synlig. Den är inte en abstraktion och kan inte se ut hur som helst. Kyrkan består av människor, vilkas namn och uppdrag både Gud och världen känner. Den är som allt annat i den här världen märkt av synd och bortvändhet från Gud. Den är som allt annat i den här världen ett bristfälligt provisorium. Den kan som allt annat i den här världen bli inkrökt i sig själv och svika sitt uppdrag. Men den är på samma gång hel, helig och ett hem för människor. Kyrkans djupa enhet och underbara mångfald, inspirerande helgon och befriande evangelium tillhör oss. Men kyrkans andliga förtryck, plågsamma inskränkthet, rädsla och självtillräcklighet är också vårt arv. Det inte om andra vi talar om när vi talar om kyrkan utan om oss själva, som är döpta och vigda och har del både i kyrkans kraft och svaghet. Fastän kluvna och motsägelsefulla är det vi som är kyrkan. Vi skymmer och uppenbarar Kristus i världen. Och vi kan inte skjuta över ansvaret på andra. I vår tid och i vårt stift, är ansvaret för evangelium vårt. Om det känns tungt, får vi trösta oss med att kyrkan är mer än summan av sina medlemmar och mer än sin organisation. Kyrkan är Kristi kropp och ett sakrament för världen. Hon är den heliga Andens boning. I all sin bleksiktiga skröplighet är också Svenska kyrkan förenad med Kristus och alla de heliga

genom alla tider. Kyrkan är oändligt mycket mer än vi kan se eller tänka. Genom vårt eget liv, våra ord och våra handlingar läcker Guds kärlek in i världen.

| DIAKONINS RÖTTER

Diakonaten har varit en integrerad dimension av kyrkans liv ända från första början. Alldeles som Jesus både undervisade och hjälpte, har all förkunnelse om Kristus två likvärdiga och oskiljaktiga sidor, ord och handling. Både livets ord och livets bröd behövs. Både själens och kroppens föda är en angelägenhet för Gud och för kyrkan.

Termen ”diakoni” kommer av det grekiska ordet diakonein, som betyder ”att tjäna”. En diakon är ordagrant en tjänare, en piga eller en dräng. Diakoni har blivit ordet för den tjänst, eller (från latin) service, som kyrkan genom hela sin historia ägnat sig åt. Diakoni har med tiden kommit att omfatta både tjänst på församlingsnivå och en organiserad tjänst åt hela mänskligheten. Diakonin behöver egentligen inga gränser eller givna former så länge som den är ett utflöde av Kristi kärlek, framställd för oss i eukaristin. Rötterna går långt ner i Gamla Testamentets bestämmelser om hur man skulle lätta de fattigas bördor och ta emot främlingar, men diakonin har sin främsta inspiration från Jesus som förebild och försonare. Det är otänkbart att vara hans efterföljare utan att det kommer till uttryck som omsorg om andra människor, som barmhärtighet, upprättelse, rättvisa och delaktighet. En församling utan diakoni (diakonia) är lika ofullständig som en kyrka utan gudstjänst (leitourgia), gemenskap (koinonia) eller vittnesbörd (martyria). Men diakonin tar sig olika uttryck i olika tider och kulturer.

I urkyrkan försökte man sig på en slags kristen kommunism, där man delade allt med varandra. I fornkyrkan tog man upp kollekt för att ge till de fattiga. I 300-talets Rom hade kyrkan ett register på 1500 änkor som fick ekonomiskt bistånd. Man hade delat in staden i sju administrativa distrikt, som kallades diakoniae, och vart och ett hade en ansvarig diakon. Kejsaren var med rätta imponerad av hur de kristna tog hand om varandra. I Syrien inrättades härbärgen för kvinnor och män. De kristnas omsorg om fattiga och sjuka spred sig i hela det östromerska riket. Sedan kristendomen vuxit sig stark, fick kyrkan på 400-talet lagstadgat ansvar för olika sociala inrättningar, sjukhus och pilgrimshärbärgen. De nygrundade klostren fick diakonala uppgifter. Tjänsten åt medmänniskor fanns inskriven i klosterreglerna ända från början. Under medeltiden blev diakonvigningen ett steg på vägen mot präst och biskop, medan klostren fick bära det sociala ansvaret. Reformationen på 1500-talet rensade organisationen och lade ansvaret för de fattiga och sjuka på alla döpta. Därmed upphörde den särskilda diakonala tjänsten nästan helt. Varje kristen skulle fullgöra sin kallelse och tjäna andra genom sitt vardagliga arbete, i sin familj och genom samhällets

institutioner. Ur denna betoning av allas delade ansvar växte så småningom välfärdsstaten fram. Men det särskilda understödet till fattiga fortsatte under prästernas ansvar i både anglikanska, lutherska och reformerta kyrkor. Den industriella revolutionen på 1800-talet ställde kyrkan inför nya utmaningar. Den karitativa diakonin återupplivades i de växande städernas slumområden, först i Tyskland och med tiden även hos oss. Vägen från Sions berg i Jerusalem till Vita Bergen i Stockholm har varit lång och krokig, men det var samme Jesus Kristus som uppfordrade kyrkan att se de fattiga och dela med sig.

När hela världen med dess våld, hunger och skriande orättvisor blev synlig på 1900-talet, vidgades diakonin till internationell flyktighjälp, katastrofbistånd och utvecklingsprojekt och till förebyggande arbete för hälsa, rättvisa, fred och miljö. Vår tids professionella ekumeniska biståndsorganisationer har i grunden samma uppdrag som de sju diakonerna i Jerusalem. Världen har blivit vår församling.

Kyrkans diakoni måste svara mot varje tids behov. Att diakonin, som aldrig blir färdig, ständigt förnyas, beror på att den självutgivande Kristus varje dag möter människor i evangeliet och eukaristin och inbjuder dem att gå hans väg. Den som har sett Guds ansikte i Kristus, kan inte vända sig bort utan att förlora sig själv. Den som har sett sargade medmänniskor med Kristi ögon, vet att livet är till för att levas ut bland människor, inte för att stängas in i avskärmat trygghet. Den som vill finna sig själv måste glömma sig själv. Ett diakonalt förhållningssätt går på tvären mot den individualistiska självupptagenhetens kultur. Bara den som förenar sin tacksamhet över livets gåva med kärlek till de fattiga och ansvar för världen, lever ett fullvärdigt kristet liv.

| LÄNKEN MELLAN ALTARET OCH VÄRLDEN

Diakonin kan beskrivas som länken mellan altaret och världen utanför. De första diakonerna delade ut det bröd som blev över vid nattvardsfirandet. Seden finns kvar i de ortodoxa kyrkorna, där alla som efter den gudomliga liturgin får ett stycke bröd. Förbindelsen mellan nattvardens måltid och mat för dagen och sambandet mellan Kristi barmhärtighet mot oss och vår attityd till medmänniskor är uppenbart. Det uttrycks både i materiella och andliga termer. Vanligt bröd och nattvardsbröd är knådat av händer och bakat i ugn. Mjölet är malt, säden är tröskad, vetet är skördat, kornet sått, åkrarna harvade, gödslade, plöjda, röjda - för att ta alltsammans baklänges. På samma sätt är det med vinet. I månader och år har människor arbetat på sluttningarna innan druvorna skördats och pressats glädjens dryck. Nattvardens bröd och vin, liksom det rena vattnet, representerar allt vi behöver för att leva, allt som jorden ger oss och som ingen kan vara utan. När vi bär fram bröd och vin i gudstjänsten, men också vår kollekt som tecken för vårt arbetes lön, bär vi

med oss hela Guds skapelse och allt vi fått av Guds hand. Vi gör det för att tacka alla goda gåvors givare. Men vi kommer också med skuld och fördomar, andlig lättja, trasiga familjer, såriga relationer och delaktighet i världens bortvändhet. Gud välsignar vår gåva och lyfter av vår börda. Gud ger oss brödet och vinet tillbaka mättat med liv och övernog. Gud byter vår börda mot förlåtelse, tröst och hopp. Vi vänder tillbaka till världen för att ge åt andra av vad Gud först gett åt oss.

Eukaristin är platsen för det välsignade mötet och det saliga bytet. Dess glädje och helighet spiller på olika sätt över i det dagliga livet. Ett enkelt tecken på detta är att nattvardsbordets vita linne också används i hemmen när det är helg och fest. Bordsbönen påminner om att all mat, och inte bara det heliga sakramentet, är Guds gåva. På gamla dukar finns ibland bibliska scener invävda. Men bruket att duka med vitt linne försvann nästan från svenska hem ungefär samtidigt som bordsbönen. Det är en händelse som ser ut som en tanke. När vi sjunger "Glädjens Herre" som offertoriepsalm, upptäcker människor på nytt sambandet mellan mässan och maten. En diakon, som dukar altarbordet och dukar av, markerar symboliskt sambandet mellan eukaristins fest och vardagens bröd. För diakonen har sin uppgift i vardagen, bland de många vilkas behov församlingen vill möta. Vi har ett karitativt diakonat, men om det helt skildes från liturgin skulle ett livsviktigt budskap gå förlorat, nämligen att alla goda gåvor kommer från Gud, vars omsorg gäller hela människan och alla människor.

Diakonens främsta plats är i samhället bland människor som behöver både bröd och stöd, nåd och råd. Det är diakonens uppgift att återerövra en helhetssyn, som inte drar gränser mellan det andliga och kroppsliga eller mellan tjänst åt Gud och tjänst åt människor. Det är diakonens uppgift att göra det eukaristiska mötet mellan himmel och jord synligt mitt i livet. Detta förutsätter att diakonen själv lever ett eukaristiskt liv, alltså inte bara deltar i mässan då och då, utan tolkar sitt liv och sin tjänst i ljuset av eukaristin.

|SKAPELSENS SKÖRA VÄV

Hjärtat i den eukaristiska gudstjänsten är tacksägelsen för att Gud skapar och uppehåller livet, för Kristi försoning, och för löftet om nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor. De äldsta bönerna i nattvardsliturgin har kyrkan bett ända sedan 200-talet. Gudstjänstens grundstruktur har bevarats genom hela kyrkans historia. Vi firar bokstavligen denna gudstjänst tillsammans med alla som gått före oss, och förhoppningsvis med alla som kommer efter. I bönerna framställs Kristus: människoblivandet, lidandet, döden och uppståndelsen. Församlingen förkunnar hans död och bekänner hans uppståndelse och säger sitt amen till allt detta. Vi instämmer i den himmelska härskarans "helig" inför

Guds tron och sjunger vår lovsång till *"honom som sitter på tronen och Lammet"*. Mässans koncentrerade form rymmer trons hela innehåll. Vi blir samtida med lärjungarna vid korset och änglarna inför tronen. Vi tar emot Kristus under bröd och vin. Hans kropp blir ett med vår kropp. Han dör vår död och hans uppståndelse blir vår uppståndelse.

För att förstå den tacksamhetens livshållning, som eukaristin ger uttryck åt, måste vi påminna oss om människans utsatthet. Livet är inte bara kort, det är skört och ständigt sårbart. Utanför paradiset portar går ingen säker. Mat för dagen är sannerligen ingen självklarhet för de flesta. Rent vatten är en förmån förbehållen förhållandevis få människor på jorden. Kriget river ständigt på nytt djupa sår i mänsklighetens kropp. Varje familj känner oro för barnen. Många ängslas när pengarna inte vill räcka till. Arbetslöshet och smygande missbruk lurar. Livet och den mänskliga gemenskapen är hotade, överallt. Men märkligt nog håller skapelsens sköra väv. Nytt liv föds, nya dagar ges åt oss, och någon kommer på lösningar på nya problem. Det är med en erfarenhet av livets gåtfullhet och uthållighet, av jordens skönhet och tillvarons allvarsmättade tyngd som människan vänder sig till Gud med lovsång. Den spontana och trotsiga tacksamheten behöver en adressat. Skadade, vingklippta, ibland havererade människor klamrar sig fast vid korset och sätter sitt hopp till uppståndelsen, då såren skall bli läkta och helheten återställd. Starka människor, som menar sig klara sig själva, prisar inte Gud för Kristi försoning och seger. Eukaristin är de brustnas gemenskap. Det är de behövande och beroende som sträcker sina händer efter sakramentets nåd. Lovsången inför tronen bärs inte av de själv tillräckliga som låter sig nöja med ytans glitter och vad man kan köpa för pengar. Trons underbara vision av nya himlar och en ny jord tillhör de fattiga, som gråter och hungrar efter rättfärdighet. Den äkta gudstjänsten bärs av längtan, förvissning och hopp. Gudstjänsten utformades först av människor som på sin kropp var märkta av förtryck, sjukdom, hunger och utanförskap. Den firades av dem som hos den korsfäste funnit mening i sin eländiga tillvaro och en framtid utan murar. Kanske är det vårt avstånd till de fattigas verklighet och vår skenbara yttre trygghet som förtar känslan av nödvändighet och ibland förvandlar våra gudstjänster till rutin och tråkighet.

När diakonen Laurentius i 200-talets Rom beordrades att föra kyrkans skatter till kejsaren, tog han med sig en skara krymplingar och tiggare till kejsarpalatset. *"Dessa är kyrkans verkliga skatt!"* Kejsaren uppfattade det som ett hån och dömde honom till döden. Laurentius blev en av kyrkans mest älskade martyrer. Han påminde inte bara om Jesu förkärlek för de fattiga, utan om att hela kyrkan i själva verket mest består av människor, som inte hade något att komma med inför Gud. Oförmåga och brist ger lovsången dess riktning och klang. Utan tomma händer och ödsliga själar får bönen ingen kraft. Då blir

kyrkan utarmad hur välbeställd den än är.

Diakonernas arbete är en ständig påminnelse om att kyrkan tillhör sådana som i andras ögon framstår som fattiga - barnen, de klena i tron, de sjuka, dem som inte kan tala för sin sak, dem som är beroende av Gud och medmänniskor för att hanka sig fram genom livet. De ger församlingens lovsång dess bärighet. Eukaristin föregriper den himmelska festen då alla får slå sig ned vid samma bord oavsett var de befinner sig på samhällets stegar. När jag firat mässa bland kastlösa i syndindiska lerhyddor, med ett myller av skabbiga barn i latinamerikanska favelas, i överfyllda afrikanska flyktingläger, på aids-sjukhus eller bland prostituerade på Filippinerna, har de framsträckta händerna och de hungriga ögonen alltid gett eukaristin en djupare innebörd än här hemma. Det är diakonernas särskilda privilegium ”att stå på de förtrycktas sida” och dela deras tacksamhet till Gud, som i Kristus trotsat destruktionens makter och gett människor tillbaka deras värdighet. Utan synd, brustenhets, längtan, lidande och åldrande, skulle eukaristin kunna bli en kraftlös rit och till och med ett hån av korset.

|DOPETS KONSEKVENNS

Centrum i eukaristin är den korsfäste, hjälplöst utlämnad i sin restlösa solidaritet med världen. ”Brödet som vi bryter, är en delaktighet av Kristi kropp”. Brödet ges till församlingen som hans liv gavs åt hela världen. Vi blir indragna i hans självutgivande. Det är ett plågsamt starkt ord för den kärlek, som är alla kristnas bestämmelse. Ingen döpt skall leva för sig själv, utan för andra och ytterst för Gud. Domet har som sin yttersta konsekvens utblottelse, avklädande och martyrium. Kristi efterföljelse handlar till slut om att leva utan reservutgångar och att ta risken att bli utblottad, utbränd och kanske dö bort från sitt eget för andras skull. Det är bibliskt, men vi håller gärna sådana tankar på armlängds avstånd. Vårt hjärta är inte odelat, vår vilja är inte stark, och vår tro är inte hängiven. Det självförglömmande livet skrämmer oss mer än det lockar, trots att vi ser upp till moder Teresa och andra som gått hela vägen. Vi har utvecklat en rad teologiska undanflykter från allt för uppfordrande bibeltexter och lärt oss att transponera kallelsen till hanterliga proportioner. Ändå kommer vi inte undan Kristushändelsens radikalitet, framställd för oss varje gång vi firar mässa.

Det är just i kärleken som vi skulle vara uthålliga. Kärlek är att stanna hos någon. Kärlek är att se och bekräfta. Kärlek är att återge en människa hennes dopnamn i personnumrens samhälle. En diakon, som inför Gud lovat ”att vara ett barmhärtighetens tecken” drabbas mer än andra av evangeliets udd och har större behov än andra att söka tröst hos Herren, som ensam är den sanna barmhärtighetens tecken i världen. Han tar emot oss, inte för vår

styrkas skull utan för vår svaghet, inte för vår kärleks skull utan för att vi bär på så mycket ligkiltighet. Vi är inga helgon, men vår vilja att åtminstone bära en gnutta kärlek till världen får inte slockna.

|FÖR ATT VÄRLDEN SKA LEVA

När eukaristin firas blir kyrkan till och hennes bekännelse uppenbar. Då upphör den vanliga åtskillnaden mellan andligt och kroppsligt, mellan himmel och jord. Den dualism eller splittring mellan tro och förnuft, uppenbarelse och empirisk vetenskap, ord och handling, som vi dagligen lever med, upphävs i sakramentet. Ingenting i tid och rum ligger ”utanför” Gud. I eukaristin blir föreningen mellan den Oändlige och det ändliga synlig så att vi ser hur världen egentligen är beskaffad. Den som firar mässa gör medvetet motstånd mot åtskillnaden mellan ande och materia, men också mellan ord och handling. Allt hör oupplösligt samman. Diakonin är ingenting ”vid sidan om” förkunnelsen eller gudstjänsten; tjänsten åt medmänniskor flödar ur gudstjänstens enhet och strömmar tillbaka in i gudstjänsten. Eukaristins performativa språk gör världen delaktig i det gudomliga. Om bröd och vin kan vara Kristi kropp och blod, då är ingenting bara vad det synes vara. Diakonin visar att den mest förfärliga sociala verklighet är genomandad och genomlyst av Gud, den treenige, och att Kristus stigit ner ända till den mänskliga existensens botten. Hur materien förenas med ande och transcendens med immanens förblir trons mysterium, men att liturgi och diakoni som en spegel av detta hör samman, det kan vi förstå.

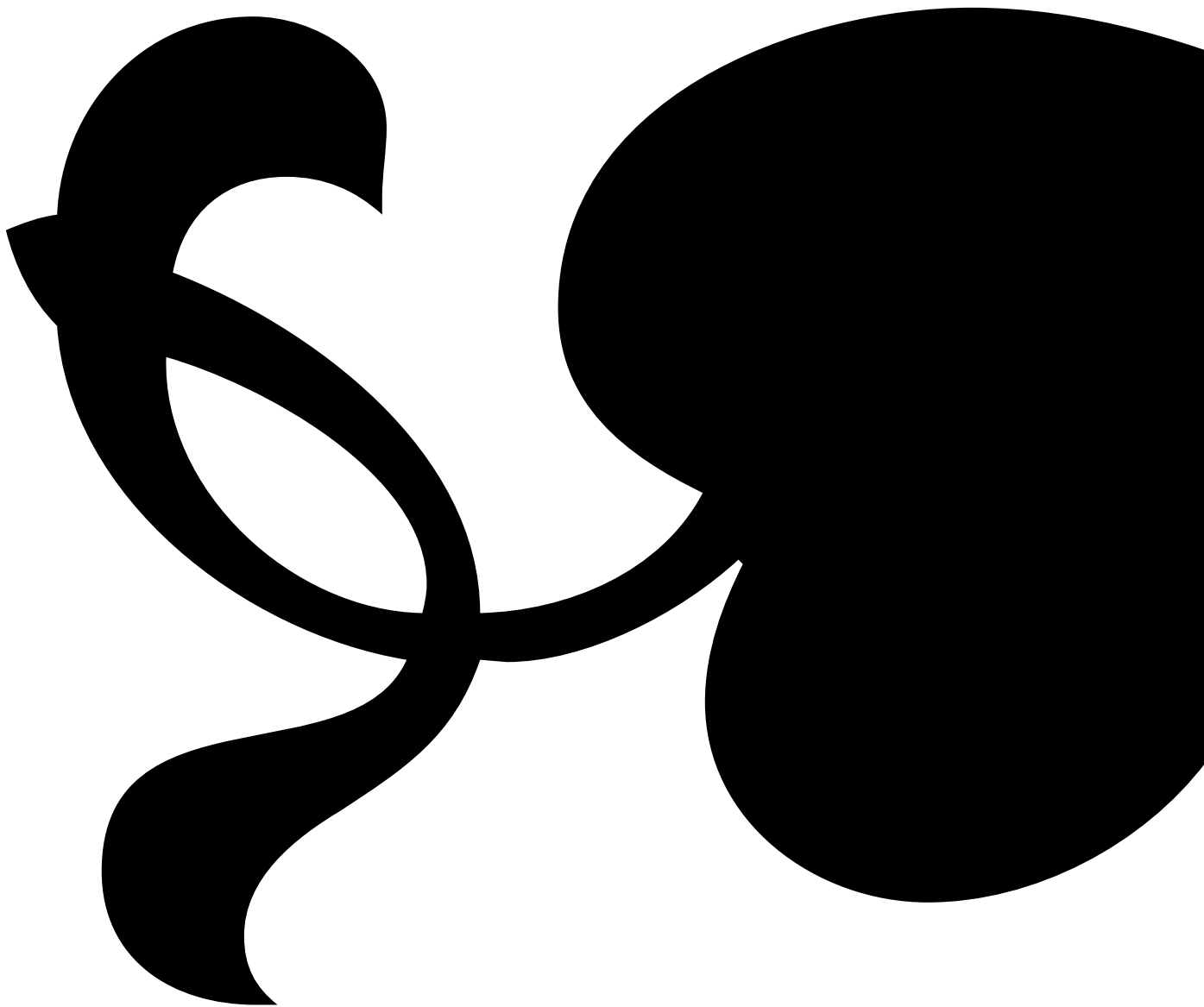
Det är här vi ska söka en djupare förståelse av vad kyrkans diakoni är. På ett plan är den en tjänst åt medmänniskor, som principiellt inte skiljer sig från andra former av social tjänst eller från den medmänsklighet som varje människa med hjärta i kroppen visar. I luthersk teologi är alla varandras diakoner, hemma, på arbetet och i samhället. Allt detta ligger på skapelsens och den naturliga lagens område. Men på ett annat och kristologiskt plan är diakonin ett uttryck för kyrkans sakramentalitet. Kyrkan är inte till för sin egen skull utan för att världen skall leva. Den är Kristi hjärta, läppar och händer idag, mitt bland människor. Inte som organisation men genom att de troende i Kristi efterföljd ger ut sig själva, förmedlar kyrkan försoning och fred, upprättelse och hopp. Diakonin är därför mer än den synes vara. Den visar utöver sig själv, till Kristus som läkedomens, tröstens och frälsningens källa.

Det betyder inte att diakonin syftar till att få folk till kyrkan. Alla själviska baktankar är främmande för kärleken. Men bakom det vi gör - det må vara ett arbete bland barn till missbrukare, att hjälpa en rullstolsburen person ut till en blåsippbacke eller att hålla en döende i handen - finns ett fördolt mysterium. Kristus är närvarande enligt ett löfte som är

minst lika starkt som hans ord om närvaro i nattvardens måltid: *"Den som tar emot ett barn i mitt namn, han tar emot mig"* eller *"allt vad ni har gjort mot en av dessa mina minsta, det har ni gjort mot mig"*. Kristus är på samma gång den som hjälper och den som blir hjälpt. Det finns en "realpresens" i diakonins gärningar, som man bara kan se med trons ögon. Den är lika sakramental som Kristi närvaro i bröd och vin.

Eukaristi och diakoni kan inte skiljas åt. Den förening av andligt och kroppsligt som mässan aktualiserar och den Kristusnärvaro vi där tar emot, finner också uttryck i diakonin. Diakonens främsta plats är ute bland människor. En diakon bär världen till Gud och kan medverka till att förlösa människors lovsång. Människor skall se era goda gärningar, men inte tacka er, utan prisa er fader i himmelen (Matt 5,16). Det är diakonins djupa och hemlighetsfulla uppdrag, lika svärfångat som den eukaristiska liturgin kring altaret. I det uppdraget ligger nyckeln till diakonins förnyelse och fördjupning.

Jonas Jonson,
biskop i Strängnäs stift 1989-2005

Litteratur om diakoni i urval

- *Baptism, Eucharist and Ministry*, World Council of Churches, Geneve 1982
- *De nedtystades Gud – diakoni för livets skull* Sigurd Bergman, Per Frostin, m fl Propius 1992
- *Biskop – präst –diakon* Biskopsmötet 1990
- *Exposure. Att utsätta sig för utsatthet* Kristina Björklund, Christina Sandahl, Håkan Stenow, Arcus 2004
- *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Erik Blennberger, Mats J Hansson, Rolf Stål. Tro och tanke 1999:2
- *Församlingar ger ekonomiskt bistånd – ett uttryck för diakoni i Stockholms stad* Magnus Bodin Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr. 24 2002
- *The Ministry of the Deacon, 1. Anglican - Lutheran Perspectives*, Gunnel Borgegård & Christine Hall (eds) Nordic Ecumenical Council, Uppsala 1999
- *Diakonen i mässan* Sven-Erik Brodd Verbum 2005
- *Svenska kyrkan som välfärdsaktör i en global kultur* Anders Bäckström Verbum 2001
- *Deacons and the Church Making connections between old and new* John Collins Gracewing 2002
- *Diakoni – uppgiften* Nämnden för kyrkolivets utveckling 2000
- *För en ny tid?* Charlotte Engel Sköndalsintitutets skriftserie nr 20/2002
- *Se det som är. Diakonal inventering i brytningstid* Charlotte Engel Sköndalsinstitutets metodbokserie 3
- *Gemensamt hushåll Svenska kyrkans roll i den sociala ekonomin* Urban Engvall (red) Mitt i församlingen 2002:1 Nämnden för kyrkolivets utveckling
- *Kyrkans kroppsspråk - reflektion om diakonalt arbete* Urban Engvall (red) Mitt i församlingen 2003:3 Nämnden för kyrkolivets utveckling
- *Diakonins teologi* Vivianne Grönqvist (red) Verbum 1997

- *Diakoni – vår tro i handling* Sten Hallonsten Arcus förlag 1995
- *Gör det någon skillnad?* Barbro Hjort Göteborgs stift 2004
- *Kyrkan och diakonin* Henrik Ivarsson Gleerups 1959
- *Och ni besökte mig... Handbok i besökstjänst* Susanne Jansson m.fl. Verbum 2001
- *Socialt arbete i församlingens hägn* Eva Jeppsson-Grassman Verbum 2001
- *Frukta inte - allenast tro* Tuulikki Koivunen-Bylund Almqvist & Wiksell 1994
- *Den kyrkliga diakonins roll inom ramen för två välfärdssystem* Anette Leis
Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 7, 2004
- *Identitet och samspel - församlingsdiakoni i lokalsamhället* Stig Linde Linköpings stift
2004
- *Diakonala utmaningar* Bertil Murray & Rose-Marie Rönnblom Uppsala stift 1999
- *Dela längtan* Bertil Murray & Rose-Marie Rönnblom Verbum 2004
- *Det dyrebare mennesket. Diakonins grannlag og praksis* Kjell Nordstokke Kirkeforum
Verbum 2002
- *Hur sköter man med kloka händer? –om kvalitetsutveckling av diakonalt arbete*
Christina Sandahl Bräcke Diakonal utveckling 2000
- *När kartan inte längre stämmer* Sven Thidevall Diakonivetenskapliga institutets
skriftserie nr 5, 2003
- *Diakonins perspektiv* Helene Wallskär (red.) Verbum 1999

Webbadresser:

Diakoni.nu: www.diakoni.nu

Svensk Kyrkotidnings diakoninumner: www.svenskkyrkotidning.se

www.svenskakyrkan.se/strangnasstift

